

ONDERZOEK NAAR DE CURSUS- BEHOEFTE VAN OUDKOMERS

- eindrapport -

dr. J. Klaver
drs. M. Brink

Amsterdam, mei 2002
Regioplan publikatienr. 469

Regioplan Onderzoek Advies en Informatie
Max Euweplein 36
1017 MB Amsterdam
Tel. : 020 - 6277166
Fax : 020 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan Onderzoek
Advies en Informatie B.V. in opdracht van de
Taskforce Inburgering.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

1	Inleiding.....	1
1.1	Aanleiding en doel van het onderzoek.....	1
1.2	Gevolgdde werkwijze	3
1.3	Opbouw rapportage en leeswijzer	5

Deel I

2	De behoeftemeting	7
2.1	Keuze van de doelgroepen.....	7
2.2	Selectie van respondenten/steekproef.....	9
2.3	De vragenlijst.....	11
2.4	Werving en selectie van interviewers	17
2.5	Training en begeleiding van de interviewers	19
2.6	Het uitvoeren van de enquêtes	21
2.7	Analyse en verwerking van de resultaten	21
2.8	Privacy en anonimiteit	22
2.9	Beslismomenten voor de gemeenten ten aanzien van uitbesteding van (onderdelen van) het onderzoek en een indicatie van de kosten.....	23

Deel II

3	Het profiel van de doelgroep	25
3.1	Inleiding.....	25
3.2	Persoonlijke kenmerken van de doelgroep	25
3.3	Ervaringen met taalcursussen in het verleden.....	32
3.4	Samenvatting	39
4	Behoeftte aan taalonderwijs: organisatorische aspecten	43
4.1	Inleiding.....	43
4.2	Gewenste organisatorische kenmerken van taalcursussen.....	43
4.3	Termijn waarop cursus gevolgd kan worden en behoefte aan kinderopvang	53
4.4	Samenvatting	54

5	Behoeftte aan taalonderwijs: inhoudelijke aspecten	59
5.1	Inleiding.....	59
5.2	Inhoudelijke domeinen	59
5.3	Thematische uitwerking van de domeinen	61
5.4	Samenvatting	66
6	Andere onderwijsbehoeften	69
6.1	Inleiding.....	69
6.2	Behoeftte aan andere cursussen	69
6.3	Samenvatting	73
7	Slotbeschouwing.....	75

Bijlagen:

Bijlage 1:	Interviewleidraad oudkomers	83
Bijlage 2:	Profiel enquêteurs	111
Bijlage 3:	Overzicht van alle onderwerpen per inhoudelijke domein	113
Bijlage 4:	Gemeente A: Turkse en Marokkaanse opvoeders	121
Bijlage 5:	Gemeente B: Turkse en Marokkaanse opvoeders.....	137
Bijlage 6:	Gemeente C: Turkse en Marokkaanse werkloze oudkomers.....	155
Bijlage 7:	Gemeente D: Opvoeders en werklozen uit verschillende vluchtelingen- groepen	173

VOORWOORD

Uit de ervaringen met het inburgeringsbeleid tot nu toe is gebleken dat er in veel gevallen een gebrekkige aansluiting is tussen de behoeften van oudkomers aan onderwijsprogramma's en het bestaande cursusaanbod. Eén van de onderdelen van het ontwikkeltraject *Vraag en aanbod; uitval en sanctiebeleid* van de Taskforce Inburgering is daarom het ontwikkelen en uittesten van een landelijk instrument waarmee meer inzicht wordt verkregen in de cursusbehoefte van oudkomers. Regioplan heeft het daarbij behorende onderzoek uitgevoerd, voortbouwend op de ervaringen op het door het ITTA en SCO-Kohnstamm Instituut ontwikkelde instrument "Vraaggestuurd Onderwijs Nederlands voor Oudkomers". In vier gemeenten is het aangepaste instrument met succes ingezet.

Van de zijde van de opdrachtgever is het onderzoek op prettige wijze begeleid door de heer H.J. Bierling en mevrouw C. Roozmond van de Taskforce Inburgering. Voorts maakten mevrouw Y. Tolman (Taskforce Inburgering), de heer H. Janmaat (VNG) en mevrouw M. van de Laan (BZK) en in de laatste fase mevrouw C. Scheele (BZK) deel uit van de begeleidingscommissie. De onderzoekers van Regioplan zijn al deze personen zeer erkentelijk voor hun betrokkenheid en constructieve commentaren en suggesties op de conceptversies van het rapport en het meetinstrument.

Het onderzoek kon niet plaats vinden zonder de medewerking van de vier gemeenten waar de inzet van het instrument heeft plaatsgevonden. Zij hebben meegedacht met de ontwikkeling van het instrument en ondersteund bij de werving en selectie van interviewers. Wij willen daarvoor mevrouw C. de Neef (Amersfoort), de heer P. Hilgers (Den Bosch), de heer W. Brooker (Eindhoven) en de heer van de Heijkant (Roosendaal) hartelijk danken.

Een woord van dank gaat tevens uit naar de interviewers en geïnterviewden in de vier gemeenten. Dankzij de inzet en het netwerk van de interviewers en de medewerking van de geïnterviewde oudkomers, is er inzicht verkregen in de cursusbehoeften van die oudkomers waar de gemeente vaak niet voldoende zicht op heeft.

Ten slotte willen we binnen Regioplan Hans Weening bedanken voor zijn activiteiten voor het onderzoek in de beginfase, Barbara Does en Marieke Blommesteijn voor hun bijdragen aan de gemeenterapportages en Rosie Bhola en Linda den Os voor het verzorgen van de layout van het eindrapport.

Amsterdam, mei 2002

Marjolein Brink
Jeanine Klaver (projectleiding)

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding en doel van het onderzoek

Door de Taskforce Inburgering (TI) is een tiental ontwikkeltrajecten vastgesteld dat een antwoord moeten bieden op de problemen rondom het vraagstuk van inburgering. Deze ontwikkeltrajecten worden samen met de gemeenten uitgevoerd. Eén van de knelpunten die door de TI is geconstateerd, heeft betrekking op het gebrek aan aansluiting tussen het cursusaanbod en de behoeften van oudkomers aan onderwijsprogramma's. De uitval onder oudkomers is namelijk hoog, terwijl het rendement voor cursisten die wel een onderwijsprogramma doorlopen, laag is. In ieder geval blijkt de aansluiting met de arbeidsmarkt en het reguliere onderwijs na afronding van een onderwijstraject nog altijd problematisch. Teneinde de inburgering van oudkomers beter te laten verlopen, is het van belang de cursussen beter te laten aansluiten op de kansen en mogelijkheden van de oudkomers. Eén van de onderdelen van het ontwikkeltraject *Vraag en aanbod; uitval en sanctiebeleid* van de TI is daarom het ontwikkelen van een landelijk instrument voor een vraaganalyse waardoor meer inzicht kan worden verkregen in de cursusbehoefte van oudkomers. Bij het ontwikkelen van het instrument wordt voortgebouwd op het door het ITTA en SCO-Kohnstamm Instituut ontwikkelde en uitgeteste instrument "Vraaggestuurd Onderwijs Nederlands voor Oudkomers" (IVON)¹. In het kader van het ontwikkeltraject moest het instrument voor vraaganalyse nader worden uitgewerkt en uitgetest in een viertal gemeenten, te weten Eindhoven, Amersfoort, Den Bosch en Roosendaal. Deze gemeenten werken in het kader van de activiteiten van de TI aan het verbeteren van de aansluiting van het aanbod op de cursusbehoefte onder oudkomers.

Een analyse-instrument waarmee de cursusbehoefte van oudkomers kan worden geïnventariseerd en waarmee tot een afstemming gekomen kan worden met het cursusaanbod, bestaat in feite uit vier stappen:

1. Het bepalen van de omvang en samenstelling van de doelgroep.
2. Het maken van een keuze voor de te onderzoeken subdoelgroepen.
3. De behoeftemeting.
4. Een inventarisatie van de aansluiting tussen behoefte en aanbod.

Regioplan is door de TI gevraagd zich te richten op de tweede en derde stap in het proces, namelijk het in overleg met de gemeenten en de Taskforce Inburgering maken van een keuze voor de te onderzoeken groepen (op basis van gesignaleerde knelpunten, blinde vlekken en reeds beschikbaar onderzoek) en de behoeftemeting zelf. Het doel van het onderhavige onderzoek was als volgt gedefinieerd:

¹ Emmelot, Y. et al. (2001) Vraaggestuurd NT2-onderwijs voor oudkomers. Universiteit van Amsterdam (ITTA en SCO-Kohnstamm Instituut): Amsterdam.

- Het (verder) ontwikkelen van een meetinstrument waarmee gemeenten beter inzicht kunnen verkrijgen in de cursusbehoefte van oudkomers.
- Inzicht verkrijgen in de cursusbehoefte onder oudkomers in de vier onderzoeksgemeenten.

De eerste stap in proces - het in kaart brengen van de omvang en samenstelling van de doelgroep - en de vierde stap - het matchen van vraag en aanbod - worden door de TI en de gemeenten zelf uitgevoerd. Op deze plaats volstaan we met een aantal korte opmerkingen over deze onderdelen.

Het in kaart brengen van de doelgroep

Alvorens de behoefte van oudkomers aan onderwijs te peilen, dient eerst de omvang en samenstelling van de groep oudkomers in een gemeente worden vastgesteld. Welke etnische groepen betreft het, hoeveel opvoeders en werklozen zijn er, hoe is de verdeling tussen mannen en vrouwen en dergelijke zijn vragen waarop antwoord moet worden verkregen. Deze exercitie is niet eenvoudig, omdat er geen registratiesysteem bestaat van oudkomers met een achterstandspositie. Aan de hand van beschikbare data kan vaak slechts een schatting van deze groep worden gemaakt. Deze schatting is evenwel noodzakelijk om een goede steekproef te trekken en om tot een afbakening van het onderzoek te komen.

De Taskforce Inburgering heeft een handleiding geschreven voor de gemeenten om de omvang van de doelgroep te bepalen. In deze handleiding wordt beschreven hoe aan de hand van het GBA (Gemeentelijke Basis Administratie) en SPVA² een inschatting gemaakt kan worden van de omvang en samenstelling van de doelgroep.

Het matchen van vraag en aanbod

Dit onderdeel is belangrijk om de discrepantie tussen vraag en aanbod beter te kunnen beschouwen. Het aanbod zal moeten worden beoordeeld op verschillende aspecten: aansluiting op de vraag in organisatorische zin (tijdstip, plaats, duur etcetera), aansluiting in inhoudelijke zin (inhoud van de NT2-lessen naar onderwerp en type vaardigheid) en diversiteit (duale trajecten, andere vaardigheden). Zodoende kunnen ook de leemtes in het onderwijsaanbod worden aangegeven. Deze exercitie wordt door de TI en de gemeente gezamenlijk gedaan, nadat de uitkomsten van het behoeftenonderzoek bekend zijn. Uiteindelijk is het de gemeente die bepaald in hoeverre de geconstateerde discrepanties aanleiding geven tot het aanpassen van het cursusaanbod. Het is dus niet zo dat de cursusbehoefte van de oudkomers synoniem is voor het te realiseren aanbod. Per gemeente zal gekeken moeten worden in hoeverre aanpassingen haalbaar of wenselijk zijn, mede in het licht van de gemeentelijke doelstellingen ten aanzien van educatie en inburgering.

² Handreiking Taskforce Inburgering.

1.2 Gevolgde werkwijze

In deze paragraaf wordt ingegaan op de wijze waarop aan het cursusbehoefteonderzoek gestalte is gegeven.

Het aanscherpen van het meetinstrument

Het IVON, ontwikkeld door het ITTA en SCO-Kohnstamm Instituut, gold als basis voor het meetinstrument. Dit instrument is door het ITTA en SCO-Kohnstamm Instituut uitgetest onder 77 respondenten uit verschillende etnische groepen. Een belangrijk doel van het onderzoek van ITTA/SCO-Kohnstamm was het testen van de toepasbaarheid van het instrument bij de doelgroep. De stap die in het onderhavige onderzoek gezet moest worden is om ook te komen tot een voor gemeenten gemakkelijk inzetbaar instrument.

In het IVON worden veel open vragen gesteld. Deze wijze van bevragen is met name in de ontwikkelingsfase van een instrument zeer nuttig omdat het respondenten bevordert vrijuit te spreken. Bovendien kunnen op deze wijze nieuwe inzichten worden verkregen die bij een gesloten vraagstelling niet zo snel naar voren zullen komen. Voor een eenvoudige inzetbaarheid van het instrument door de gemeenten zelf en voor de verwerking van de gegevens verdient een zoveel mogelijk voorgedecodeerde lijst echter de voorkeur.

Om te komen tot een landelijk inzetbaar instrument is de vragenlijst daarom zowel in lengte, inhoud als vorm enigszins aangepast.

Zo is er in het aangepaste instrument meer aandacht voor de inrichting van het onderwijs, de eventuele belemmeringen voor deelname aan een cursus en de behoefte aan kinderopvang. Daarnaast zijn vragen toegevoegd met betrekking tot de behoefte aan andere cursussen en opleidingen. De vragenlijst heeft een modulaire vorm gekregen waardoor gemeenten kunnen kiezen welke blokken zij wel en niet willen inzetten. Bij de vraagstelling is, in verband met een snelle verwerking van de gegevens, zoveel mogelijk gestreefd naar vragen met gesloten antwoordcategorieën.

Een ander belangrijk verschil met het IVON is de wijze waarop het taalniveau van de respondent wordt vastgesteld. Het bepalen van het taalniveau van iemand is niet eenvoudig en is zonder te toetsen niet objectief vast te stellen. In het onderzoek van het ITTA/SCO-Kohnstamm Instituut is de taalvaardigheid daarom getoetst met behulp van de ROC-toets 1 Nederlands Algemeen (niet gealfabetiseerde respondenten kregen een andere toets). Hoewel door te toetsen een beter inzicht verkregen kan worden in de taalvaardigheid is er in het aangepaste instrument bewust voor gekozen om te werken met een zelfbeoordeling (door de respondent) van de eigen taalvaardigheid. In de interviewsituatie is het namelijk vanwege de beschikbare tijd en de vaardigheden van de interviewers onmogelijk om op taal te toetsen. In het aangepaste instrument zijn twee vragen opgenomen - die ook worden gebruikt in het SCP-onderzoek ter bepaling van de omvang van de potentiële doelgroep oudkomers³ - om

³ Tesser, P. & R. van der Erf (2001) Oudkomers in beeld. SCP/NIDI.

een beeld te krijgen van het taalniveau van de respondent. De oudkomers is gevraagd aan te geven in hoeverre zij moeite hebben met het lezen van een Nederlandse krant en het voeren van een gesprek in het Nederlands.

De aldus aangepaste versie van de vragenlijst is voorgelegd aan de pilotgemeenten en de begeleidingscommissie, en is naar aanleiding van opmerkingen uit deze gremia nogmaals aangepast. Vervolgens is de vragenlijst in het veld uitgetest onder een aantal respondenten uit de doelgroep. De ervaringen uit deze testfase zijn eveneens meegenomen ter aanscherping van het instrument. Met name de formulering van sommige vragen en de instructies voor de interviewers zijn naar aanleiding van deze ronde nog aangepast. De interviewers in de vier pilotgemeenten zijn met deze versie van de vragenlijst aan de slag gegaan in de gemeenten. Uiteindelijk is een definitieve vragenlijst opgesteld (zie bijlage 1) op basis van de ervaringen van de interviewers in de vier gemeenten en de ervaringen van de onderzoekers tijdens de verwerking van de verzamelde gegevens. Zo is in de definitieve lijst nog een verandering in de volgorde van de vragen doorgevoerd en zijn sommige antwoordcategorieën en een enkele vraag toegevoegd.

Het resultaat van bovenstaande exercitie is een instrument dat gemakkelijk inzetbaar is door gemeenten en na toepassing een goed beeld geeft van de cursusbehoeften van verschillende groepen oudkomers.

Het verrichten van de feitelijke behoeftepeiling

Dit onderdeel bestond uit een procesmatige kant, dat wil zeggen hoe organiseer je een dergelijk onderzoek en welke stappen moeten worden genomen ten einde tot een goede uitvoering van het onderzoek te komen, en een inhoudelijke kant namelijk een analyse van de cursusbehoeften van verschillende categorieën oudkomers. De behoeftepeiling is uitgevoerd in de vier pilotgemeenten. Per gemeente zijn, in nauw overleg met die gemeenten, onder verschillende subdoelgroepen van de oudkomerspopulatie interviews gehouden (in totaal 50 interviews per gemeente)⁴.

Tabel 1.1: Overzicht van de bevraagde doelgroepen in de vier gemeenten.

Gemeente	Doelgroep
Gemeente A	50 Oudkomers opvoeders uit traditionele migrantengroepen (Turken en Marokkanen)
Gemeente B	50 Oudkomers opvoeders uit traditionele migrantengroepen (Turken en Marokkanen)
Gemeente C	50 Oudkomers werklozen uit traditionele migrantengroepen (Turken en Marokkanen)
Gemeente D	50 Oudkomers opvoeders en werklozen uit vluchtelingengroepen (Afghanistan, Somalië en Irak)

⁴ In deze rapportage zijn de uitkomsten van het onderzoek geanonimiseerd weergegeven zodat de resultaten niet herleidbaar zijn tot individuele gemeenten.

Beide aspecten, de procesmatige en inhoudelijke kant van het onderzoek, worden in deze rapportage uitgebreid toegelicht. Het uiteindelijke resultaat bestaat dus uit:

1. een instrument en een handreiking voor het meten van de cursusbehoefte van oudkomers;
2. een indicatief beeld van de cursusbehoefte onder een aantal gekozen subgroepen.

1.3 Opbouw rapportage en leeswijzer

Dit rapport valt in twee delen uiteen. In deel I staat het analyse-instrument centraal. Hierin worden de verschillende stappen in het onderzoekproces uitgewerkt. Gemeenten krijgen hiermee een beeld van de activiteiten die verricht moeten worden voor het organiseren van het onderzoek. Het betreft zowel de keuze voor de te onderzoeken doelgroepen, het gebruik van de ontwikkelde vragenlijst, de werving, selectie en begeleiding van de interviewers, het vinden van respondenten en de uitvoering van de enquêtes. Per onderdeel worden de belangrijkste ervaringen beschreven en worden aandachtspunten en aanbevelingen gegeven. Het doel van dit deel is dat gemeenten met deze instructie en de ontwikkelde vragenlijst die in een bijlage is opgenomen, zelf de uitvoering van het onderzoek ter hand kunnen nemen.

In deel II van dit rapport worden de resultaten van de behoeftepeiling gepresenteerd. In het eerste hoofdstuk van dit deel (hoofdstuk 3) wordt het profiel van de doelgroep geschetst. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 ingegaan op de organisatorische aspecten van de cursusbehoefte. In hoofdstuk 5 staan de inhoudelijke aspecten van de cursusbehoefte centraal. Andere onderwijsbehoeften die leven onder de oudkomerspopulatie komen aan bod in hoofdstuk 6. Tot slot worden in hoofdstuk 7 de belangrijkste conclusies van het cursusbehoefteonderzoek gepresenteerd.

De gegevens worden in deel II gepresenteerd op geaggregeerd niveau, dat wil zeggen dat er geen onderscheid naar pilotgemeente wordt gemaakt⁵. Er worden conclusies getrokken over de verschillende, in de pilotgemeenten gekozen, subgroepen uit de oudkomerspopulatie. De weergave van de resultaten naar subgroep sluit namelijk het beste aan bij de verschillende behoefteprofielen die konden worden onderscheiden. Hoewel door op deze wijze de gegevens te rangschikken een goed indicatief beeld verkregen wordt van verschillende cursusbehoeftepatronen, is het niet de bedoeling deze uitkomsten als een vaststaand gegeven te beschouwen waardoor onderzoek onder de eigen doelgroep in de gemeente niet meer nodig is.

⁵ Aparte rapportages van de bevindingen per pilotgemeente, waarbij ook aandacht is voor verschillen binnen een doelgroep, zijn als bijlage bij dit rapport opgenomen.

DEEL I: HET ANALYSE-INSTRUMENT

2 DE BEHOEFTEMETING

In dit hoofdstuk worden de verschillende onderdelen van het analyse-instrument toegelicht. De verschillende stappen die nodig zijn voor een goede uitvoering van het onderzoek worden op volgorde van uitvoering uitgewerkt. Per onderdeel worden een aantal aandachtspunten en aanbevelingen gegeven. In paragraaf 2.9 wordt een schematisch overzicht gegeven van de belangrijkste beslismomenten in het proces.

2.1 Keuze van de doelgroepen

Definitie doelgroep

Het Ministerie van BZK verstaat onder oudkomers: *leden van etnische minderheidsgroepen die al voor langere tijd legaal in Nederland verblijven*. Het beleid richt zich op twee prioritaire doelgroepen binnen deze groep: opvoeders en werklozen die niet ouder zijn dan 57½ jaar.

De gemeenten bepalen zelf van welke doelgroep zij de cursusbehoefte willen onderzoeken en hoe deze doelgroep precies wordt afgebakend. Het bepalen van de prioritaire doelgroep is een politieke en beleidsmatige keuze. Het instrument is toegesneden op mensen met een taalachterstand. Daarbinnen kan gekozen worden voor geprioriteerde doelgroepen of subgroepen, zoals Marokkaanse of Somalische opvoeders, Turkse werklozen of juist werklozen uit de vluchtelingenpopulatie. In het onderhavige onderzoek zijn de volgende definities van opvoeders en werklozen gehanteerd¹:

- ‘*Opvoeders*’: personen (meestal vrouwen) die vòòr september 1998 een verblijfsvergunning hebben gekregen, werkloos zijn of niet meer dan 12 uur per week betaalde arbeid verrichten, de zorg hebben voor een of meer thuiswonende kinderen onder de 18 jaar en het Nederlands onvoldoende beheersen.
- ‘*Werkloze oudkomers*’: personen die vòòr september 1998 een verblijfsvergunning hebben gekregen, werkloos zijn of niet meer dan 12 uur per week betaalde arbeid verrichten, geen reguliere opleiding volgen, niet ouder zijn dan 57½ jaar en het Nederlands onvoldoende beheersen. Er is bij deze subgroep geen onderscheid gemaakt tussen wel of niet uitkeringsgerechtigden en naar soort uitkering.

¹ De in dit onderzoek geselecteerde subgroepen zijn door de vier gemeenten gekozen in afstemming met de Taskforce Inburgering. De bestaande wet- en regelgeving biedt een ruimere keuze: zo kunnen bijvoorbeeld ook werkende opvoeders tot de prioritaire groepen binnen de regeling oudkomers gerekend worden. Gemeenten kunnen op basis van wet- en regelgeving en hun eigen visie op inburgering een keuze maken voor de groep oudkomers waarvan zij de cursusbehoefte willen onderzoeken.

Bij bovenstaande definities is uitgegaan van de hoofdtak van de oudkomer op basis van zelfdefinitie (dat wil zeggen dat de respondent zelf moet aangegeven wat hij/zij als de eigen hoofdtak beschouwt).

Bepaling omvang steekproef

De bepaling van het **aantal** mensen uit de doelgroep dat benaderd wordt is afhankelijk van de omvang van de potentiële doelgroep en de omvang van de door de gemeente geprioriteerde groepen, de financiële middelen die ter beschikking staan voor het onderzoek en de wensen ten aanzien van de representativiteit van de gegevens.

Met betrekking tot de representativiteit is de vraag belangrijk of een gemeente een indicatieve of een representatieve behoeftepeiling wil. Bij een indicatieve behoeftepeiling wordt niet gestreefd naar resultaten die gegeneraliseerd kunnen worden naar een goed omschreven onderzoekspopulatie. Een reden om een indicatieve peiling te verrichten is dat het soms erg moeilijk is om een representatieve steekproef te trekken. Bij de populatie oudkomers is dit bij uitstek het geval; de groep is niet welomschreven, bovendien bestaat er geen enkele bestand waaruit a-select een steekproef getrokken kan worden.

Wil een gemeente weten welke en hoeveel oudkomers een bepaalde cursusbehoefte hebben, dan moet een representatieve peiling gehouden worden. Het houden van een representatieve steekproef vereist echter een goed inzicht in omvang en samenstelling van de doelgroep, hetgeen juist bij de oudkomerspopulatie een probleem is.

In onderhavige studie is gekozen voor een indicatieve peiling. Deze gegevens leveren vooral een indicatie op van de verschillende ideeën en behoeften die er leven onder een deel van de oudkomers. Uitspraken over het aantal opvoeders in de totale populatie dat behoefte heeft aan een bepaald type onderwijs zijn niet te maken. Wel zijn er op basis van de indicatieve gegevens uitspraken te doen welk type onderwijs een groep met bepaalde achtergrondkenmerken bij voorkeur wil volgen. Deze informatie kan vervolgens een belangrijke rol spelen bij onderhandelingen met onderwijsinstellingen over de inrichting van de trajecten.

Bij een beperkt budget verdient het aanbeveling om het onderzoek te beperken tot een klein aantal subdoelgroepen ten einde zinnige (indicatieve) uitspraken te kunnen doen over de verschillende behoeften van de doelgroepen. Zo kan bijvoorbeeld gekozen worden voor onderzoek onder opvoeders of werklozen bij twee verschillende etnische groepen. Nadere uitsplitsingen van de doelgroep vergen al gauw grotere aantallen interviews. In het onderhavige onderzoek zijn per gemeente vijftig interviews gehouden. Dit aantal van vijftig per subgroep is een minimum om relevante patronen voor de verschillende deelpopulaties in kaart te kunnen brengen². In drie van de vier pilot gemeenten is gekozen voor hetzij opvoeders, hetzij werklozen van Turkse en Marokkaanse afkomst. In één gemeente is gekozen om vluchtelingen oudkomers te benaderen uit verschillende etnische groepen. Binnen deze groepen komen

² Aan het eind van dit hoofdstuk wordt een indicatie van de kosten gegeven voor het laten afnemen van 50 interviews.

echter zowel opvoeders als werklozen voor. Door deze nadere onderverdeling is het aantal respondenten per subcategorie uiteraard beperkt, hetgeen van invloed is op de generaliseerbaarheid. Zo zijn bijvoorbeeld in het onderhavige onderzoek vijf Irakese opvoeders geïnterviewd. Op basis hiervan is het niet mogelijk om de uitkomsten te generaliseren naar alle Irakese opvoeders. Daarvoor zijn de aantallen te beperkt.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- Sluit bij de keuze van de doelgroepen goed aan bij de door de gemeente geprioriteerde doelgroepen.
- Houd bij een beperkt onderzoeksbudget het aantal subdoelgroepen beperkt. Het is zinniger een goed beeld te krijgen van de behoeften van twee subdoelgroepen dan een heel versnipperd en daarmee moeilijk generaliseerbaar beeld van een veelheid aan subdoelgroepen.
- Het cursusbehoefteonderzoek geeft een goede indicatie van de intentionele vraag op groepsniveau. Om individuele oudkomers een zo passend mogelijk aanbod te doen, blijft een inburgeringsonderzoek/intake noodzakelijk.

2.2 Selectie van respondenten/steekproef

De wijze van benaderen van de potentiële doelgroep is van essentieel belang, omdat er geen enkel bestand bestaat waaruit oudkomers op eenvoudige wijze geselecteerd kunnen worden. Hierdoor is het niet mogelijk om op a-selectie wijze een steekproef te trekken.

Het oorspronkelijke idee was om de doelgroep via zogenaamde centrale plaatsen te benaderen. Werkloze oudkomers zouden worden geënquêteerd op plaatsen als het arbeidsbureau/CWI, de gemeentelijke sociale dienst en koffie- en theehuizen. Opvoeders zouden worden benaderd via plaatsen als de basisschool, het consultatiebureau, buurthuizen et cetera.

In drie van de vier pilotgemeenten (gemeente A, gemeente B en gemeente C) zou van deze methode gebruik gemaakt worden. In één gemeente (gemeente D) zou in eerste instantie gewerkt worden met een bestand van oudkomers. Dit bestand bestond uit een uitdraai van het GBA van vluchtelingen die vòòr september 1998 een verblijfsvergunning hadden gekregen. Overigens was op basis van dit bestand nog niet duidelijk wie werkelijk tot de doelgroep behoorde, enerzijds omdat niet bekend is wie werkloos is of een taalachterstand heeft, anderzijds omdat genaturaliseerde vluchtelingen niet voorkomen in dit bestand³. Uiteindelijk bleek

³ Indien een gemeente specifiek onder vluchtelingen onderzoek wil verrichten, kleven er aan een steekproeftrekking uit het GBA twee bezwaren. Als mensen worden geselecteerd op basis van hun verblijfsvergunning (zoals in dit onderzoek is gebeurd), komen genaturaliseerde vluchtelingen niet in dit bestand voor. Dat betekent dat een belangrijk deel van de vluchtelingen die langer dan 5 jaar in Nederland woont, niet wordt geselecteerd. Om dit te voorkomen zou er geselecteerd moeten worden op geboorteland. Er is dan niet bekend of iemand tot Nederland is toegelaten als vluchteling of bijvoorbeeld als gezinshereniger. Als dit laatste geen bezwaar is omdat de gemeente een specifieke etnische groep wil laten onderzoeken, bijvoorbeeld Irakezen, dan kan voor een selectie op basis van geboorteland worden gekozen. Het tweede bezwaar van een steekproeftrekking uit het GBA blijft echter ook dan van toepassing.

in alle gemeenten het inschakelen van het persoonlijke netwerk van de interviewers en het werken met de sneeuwbalmethode het meeste resultaat op te leveren.

Doordat er lokaal interviewers geworven zijn (zie de volgende paragraaf), hadden we de beschikking over enquêteurs met een goede kennis van de doelgroep ter plaatse. Het verzinnen van goede centrale vindplaatsen bleek daardoor uiteindelijk overbodig omdat de interviewers zelf voldoende ideeën hadden om de doelgroep te vinden. Vaak hadden interviewers nadat het profiel van de potentiële respondent duidelijk was geworden, zelfs al concrete personen in gedachten die konden worden geïnterviewd. Sommige interviewers hadden een dermate groot netwerk dat op basis daarvan voldoende respondenten getraceerd konden worden. Andere interviewers begonnen met enkele respondenten uit hun persoonlijke netwerk en hebben vervolgens verder geënuêteerd volgens de sneeuwbalmethode. De sneeuwbalmethode houdt in dat iedere respondent gevraagd wordt of hij iemand anders kent die voldoet aan het gewenste profiel en die mee zou willen doen aan het onderzoek. Eventueel doet de respondent een goed woordje bij de volgende potentiële kandidaat om hem tot deelname aan het onderzoek te stimuleren. Ook in gemeente D is uiteindelijk gebruik gemaakt van zowel het bestand van oudkomers als van de sneeuwbalmethode, als van de persoonlijke netwerken van de interviewers. Hierdoor konden sneller respondenten benaderd worden dan alleen op basis van het bestand.

Enige kanttekeningen bij de gebruikte methode van benaderen van de respondenten zijn op zijn plaats. Door gebruik te maken van de persoonlijke netwerken van de interviewers bestaat het risico dat de interviews worden afgenomen binnen een beperkte sociale kring waardoor de cursusbehoefte van slechts een beperkt deel van de doelgroep in kaart wordt gebracht. Ook bij het gebruik van de sneeuwbalmethode bestaat uiteraard het risico van een selectief beeld van de doelgroep. Dit risico is ondervangen door per gemeente met meerdere interviewers uit verschillende wijken te werken, die ieder gemiddeld zo'n 5-8 interviews hebben afgenomen. Hierdoor kon gebruik gemaakt worden van verschillende sociale netwerken. Sommige interviewers hebben via hun contacten met het buurthuis gezocht naar respondenten, anderen via hun werk als gezondheidsvoorlichter of buurtmoeder, weer anderen met hun contacten via de moskee of hebben binnen hun familienetwerk gezocht naar potentiële respondenten. De spreiding over verschillende delen van de populatie kon hierdoor worden gegarandeerd. Vaak zijn de verschillende interviewers voordat ze het veld in gingen om te interviewen eerst met elkaar om tafel gaan zitten om de verschillende persoonlijke netwerken in kaart te brengen, om zo tot een goede verdeling en spreiding van de interviews te komen.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- maak gebruik van de persoonlijke netwerken van de interviewers;

Uit het bestand van het GBA is niet op te maken of het opvoeders, werklozen of werkenden betreft. Een deel van de potentiële kandidaten zal dus niet binnen de gekozen doelgroep vallen.

- benadruk naar de interviewers toe dat de potentiële respondenten binnen het van tevoren gestelde profiel passen en dat de interviews in zo veel mogelijk verschillende sociale settings moeten worden afgenomen;
- verdeel de af te nemen interviews over meerdere interviewers;
- zorg er voor dat de interviewers onderling afstemmen over de verdeling en spreiding van de af te nemen interviews;
- indien toch de voorkeur wordt gegeven aan het benaderen van oudkomers via een bestand (zoals in de pilotgemeente D) dan dient er rekening mee gehouden worden dat er meer tijd voor nodig is om respondenten te bereiken en ook dient het bestand voldoende groot te zijn in verband met non-response (door weigeringen, verhuizingen et cetera) en het niet voldoen aan de criteria (bijvoorbeeld werkend).

2.3 De vragenlijst

Nadat de keuze voor de te onderzoeken doelgroepen is gemaakt is de volgende stap in het proces het aanpassen en inzetten van de vragenlijst. De vragenlijst die gebruikt wordt bouwt voort op de vragenlijst die ontwikkeld en uitgetest is door het ITTA en SCO Kohnstam, en bestaat uit de volgende onderdelen:

- screeningsvragen (vragen 1a tot en met 1h);
- ervaringen met taalcursussen in het verleden (vragen 2 tot en met 8);
- gewenste kenmerken taallessen en werving (vragen 9 tot en met 14c);
- cursusbehoefte: inhoud van de taalcursus (vragen 15a tot en met 15c);
- behoefte aan andere cursussen (vragen 16 tot en met 16e);
- persoonlijke gegevens (vragen 17 tot en met 28).

De verschillende onderdelen van de vragenlijst kunnen beschouwd worden als modules die los van elkaar kunnen worden ingezet (met uitzondering van de screeningsvragen en de persoonlijke gegevens). Afhankelijk van de informatiebehoefte van de gemeente kan er bijvoorbeeld gekozen worden voor een enquête waarin alleen de gewenste organisatorische en inhoudelijke kenmerken van taallessen geïnventariseerd worden. Het voordeel van het gebruiken van een beperkt aantal modules is dat de duur van de gesprekken aanzienlijk verkort kan worden, waardoor het eenvoudiger is om de vragenlijst af te nemen. Het nadeel van een beperkte selectie van modules is dat dwarsverbanden tussen ervaringen uit het verleden en huidige behoeftes (aan taal en ander onderwijs) niet te leggen zijn waardoor er beperktere analysesmogelijkheden zijn. De in de pilot betrokken gemeenten hebben er uiteindelijk voor gekozen om alle modules in te zetten, zodat alle modules goed uitgetest konden worden. Tevens verkrijgen de gemeente hiermee een compleet beeld van de cursusbehoefte van de onderzochte oudkomers

De enquête bestaat voornamelijk uit gesloten vragen om de verwerking van de resultaten te vergemakkelijken. Open vragen moeten worden hergecodeerd, wat een grote tijdsinvestering vraagt. Gesloten antwoorden kunnen veel gemakkelijker worden geanalyseerd. Per onderdeel is echter ook de mogelijkheid opgenomen om een toelichting te geven bij een onderwerp, zodat ook meer kwalitatieve gegevens worden verkregen. In bijlage 1 is de volledige vragenlijst opgenomen. Hieronder gaan we kort in op de verschillende onderdelen van de vragenlijst.

Screeningsvragen (vragen 1a tot en met 1h)

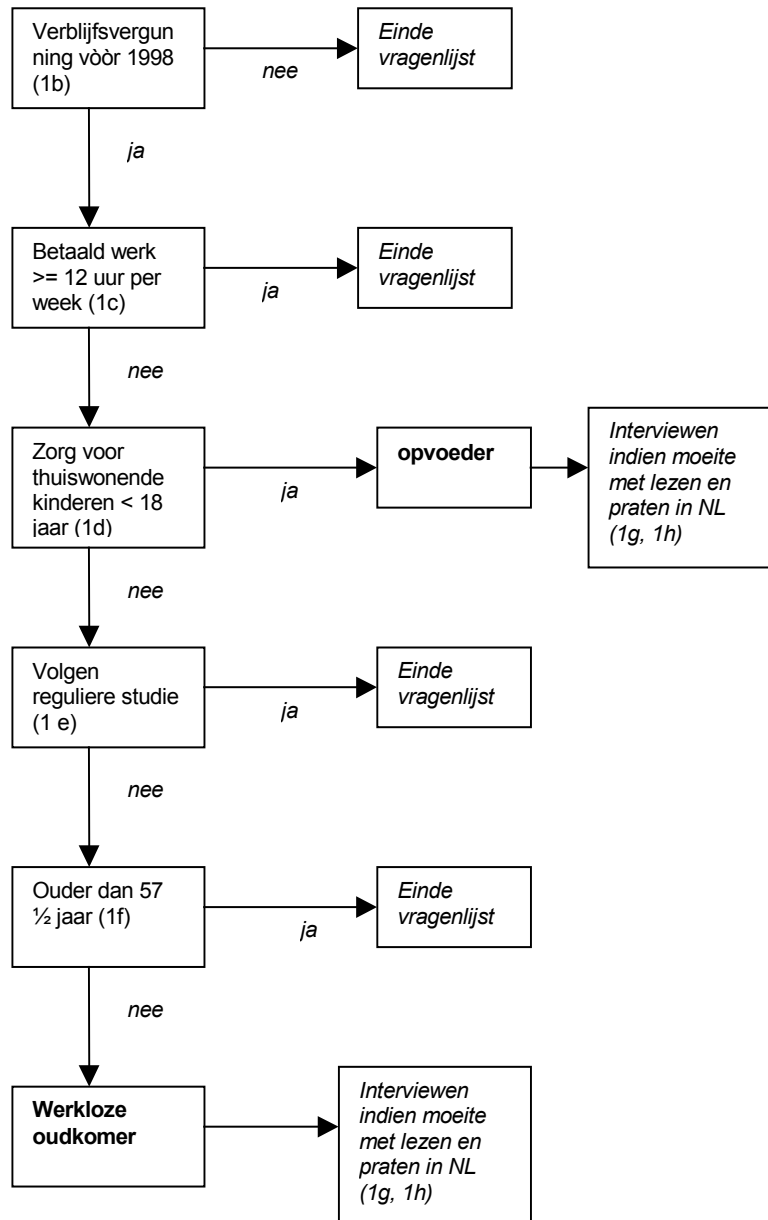
Afhankelijk van de keuzes die een gemeente maakt ten aanzien van het te voeren beleid worden bepaalde groepen oudkomers wel of niet in het cursusbehoefteonderzoek betrokken. De screeningsvragen zijn bedoeld om de geschikte respondenten te selecteren voor het onderzoek en weerspiegelen in feite de beleidscategorieën waarop de gemeente zich wil richten. Met de vragen in de huidige vragenlijst kan een eerste scheiding tussen opvoeders en werkloze oudkomers gemaakt worden (gebaseerd op de hoofdtak zoals door de respondenten zelf aangegeven). De vragen stemmen overeen met de in dit onderzoek gebruikte definities van opvoeders en werkloze oudkomers (zie paragraaf 2.1). Indien een scherpere of andere afbakening van de doelgroep gewenst is moeten andere screeningsvragen worden toegevoegd. Een gemeente kan zich bijvoorbeeld ook willen richten op werkende opvoeders met een taalachterstand. Een screeningsvraag die deze groep er uit selecteert zal dan moeten worden toegevoegd aan de vragenlijst. Ook kan bijvoorbeeld de leeftijdsgrens voor de werkloze oudkomers naar boven (of naar beneden) worden aangepast. Indien een gemeente zich specifiek wil richten op alleen bijstandsgerechtigde oudkomers is screenen op het wel of niet hebben van een bijstandsuitkering niet de meest zinvolle wijze voor selectie van respondenten. Gebruik maken van een bestand van de sociale dienst is dan een betere manier van identificeren van potentiële respondenten. Deze potentiële respondenten moeten uiteraard nog wel gescreend worden op beheersing van het Nederlands om te kunnen bepalen of zij tot de feitelijke doelgroep behoren.

De screeningsvragen dienen dus als de parameters waarmee de interviewers op pad gaan om geschikte respondenten te zoeken. In schema 2.1a wordt ter verduidelijking schematisch weergegeven hoe de selectieprocedure in het onderhavige onderzoek tot stand is gekomen. In schema 2.1b wordt een voorbeeld gegeven van andere screeningsvragen die, afhankelijk van de keuze van de gemeente, ook gesteld kunnen worden.

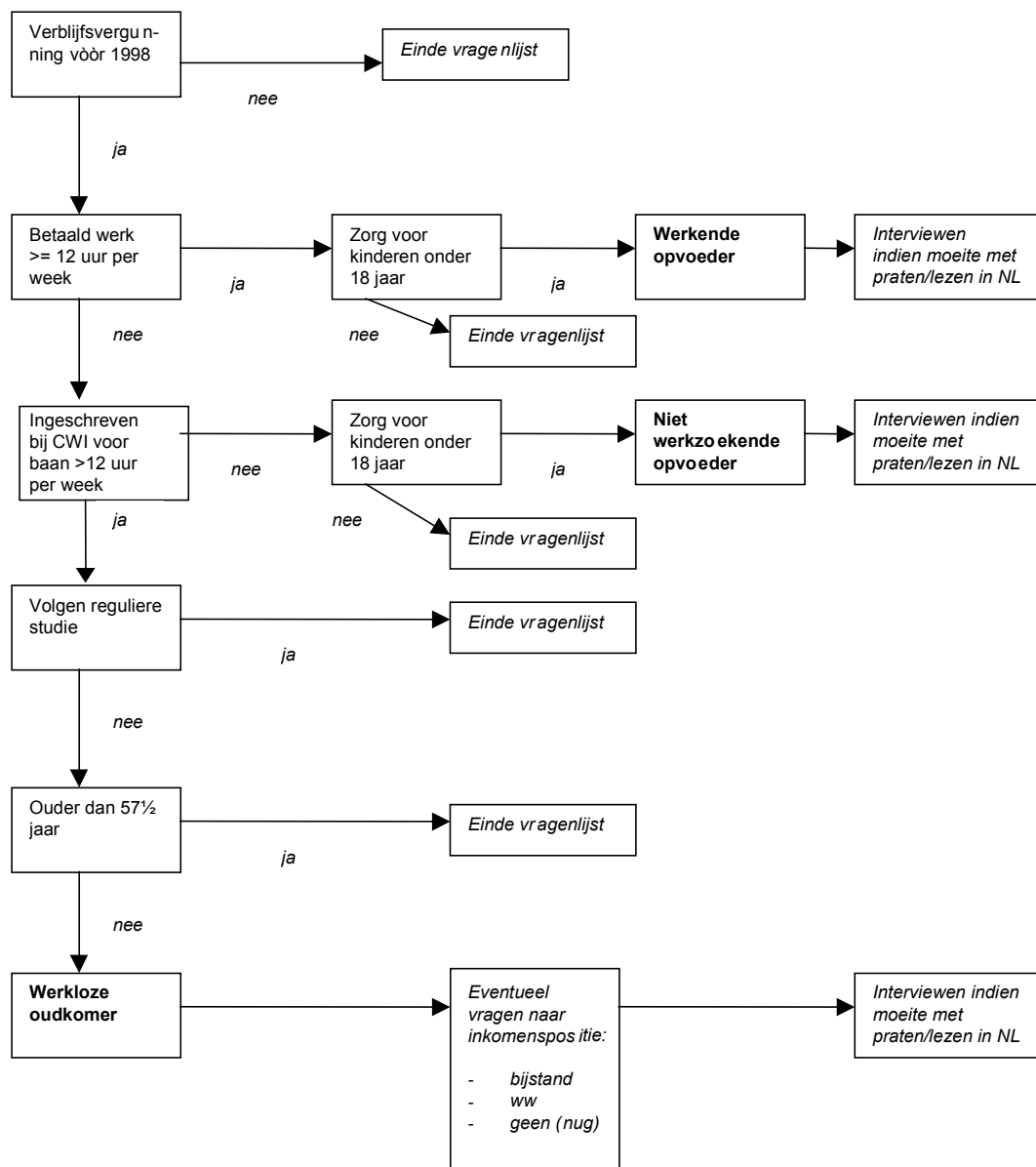
Tijdens het behoefteonderzoek bleek het bepalen van het wel of niet oudkomer zijn van de groep vluchtelingen (verblijfsvergunning voor 1998) lastig. Met name bij vluchtelingen die voor statusverlening een VVTV hadden en bij vluchtelingen die na statusverlening niet direct zijn uitgeplaatst naar een gemeente bleek het vaak niet eenvoudig te zijn om te bepalen of zij onder de doelgroep vielen. Indien een gemeente deze doelgroep wil bevragen is het belangrijk dat zij nauwkeurig definiëren wie wel en niet onder de doelgroep van het onderzoek

vallen. Eventueel leidt dat tot extra screeningsvragen. Een duidelijke instructie aan de interviewers is hierbij ook van belang (zie ook paragraaf 2.5).

Schema 2.1a: Overzicht van de gebruikte screeningsvragen in het onderhavige onderzoek.

Schema 2.1b: Voorbeeld van mogelijke andere screeningsvragen⁴.

⁴ De vraag naar de inkomenspositie is feitelijk geen screeningsvraag, maar is vooral bedoeld als achtergrondinformatie/nadere invulling van de groep werkzoekenden. De categorie WAO ontbreekt omdat zij niet ingeschreven staan bij het CWI (alleen indien zij een aanvullende bijstandsuitkering of WW-uitkering hebben staan zij ingeschreven bij het CWI) en dus niet geselecteerd zullen worden wanneer inschrijving bij het CWI voor een baan van meer dan 12 uur als selectiecriteria geldt. Indien een gemeente zich specifiek op WAO-ers wil richten zal op een andere wijze geselecteerd moeten worden.

Ervaringen met taalcursussen in het verleden (vragen 2 tot en met 8)

Met dit vragenblok worden de ervaringen met eerdere taallessen in kaart gebracht. Het gaat hier om het wel of niet deelnemen aan cursussen, de duur van de gevolgde cursussen, het soort cursus en de gebruikte lesmaterialen, de mate waarin het geleerde ook in de praktijk gebruikt wordt et cetera. Het doel van deze vragen is om na te gaan of er in het verleden ervaringen zijn opgedaan die van invloed kunnen zijn op deelname aan nieuwe cursussen. Behoeften aan taalonderwijs zullen namelijk gekleurd zijn door ervaringen uit het verleden. Aan de hand van de eerder opgedane ervaringen kan onder andere bepaald worden welk soort cursussen het best gewaardeerd worden. Het gaat bij deze vragen dus niet om een uitgebreide evaluatie van de gevolgde cursussen.

Gewenste kenmerken van taallessen en werving (vragen 9 tot en met 14c)

De vragen in dit onderdeel zijn er op gericht om de gewenste organisatorische kenmerken van NT2-lessen in kaart te brengen. Het gaat hier met andere woorden om de inrichting van het onderwijs: gewenste tijdstip, duur en intensiteit van de lessen, doel en te leren vaardigheden, omvang en samenstelling van de cursusgroep, behoefte aan duale trajecten, locatie waar taallessen wordt gevolgd⁵ et cetera. Daarnaast worden eventuele belemmeringen voor het volgen van een taalcursus in kaart gebracht (afstand en financiële bijdrage). Ook wordt gevraagd of er behoefte is aan kinderopvang en welk type kinderopvang. Het antwoord op deze vragen maakt het mogelijk om het aanbod aan NT2-lessen in organisatorische zin zo goed mogelijk af te stemmen op de verschillende doelgroepen.

Cursusbehoefte: inhoud van de taalcursus (vragen 15a tot en met 15c)

Naast de organisatorische inrichting van het NT2-onderwijs is ook de inhoudelijke invulling van het onderwijsprogramma van belang. Het onderwijsprogramma is nu veelal gedifferentieerd naar niveauverschil. Inhoudelijk is er echter weinig differentiatie. Leereffecten van NT2-lessen worden echter beter zichtbaar en concreter als de inhouden van de taallessen niet verbreed maar versmald worden naar specifieke toepassingsgebieden (Emmelot e.a. 2002). De cursussen moeten meer gericht worden op aanstaande **doelsituaties** van anderstaligen. Om beter te kunnen aansluiten bij de inhoudelijke behoefte van anderstaligen zijn in de vragenlijst vragen over de inhoud van de taallessen opgenomen. De oudkomers wordt de volgende vraag voorgelegd: “Als u (weer) zou deelnemen aan een taalcursus, welke onderwerpen zouden dan in de cursus aan bod moeten komen, zodat u op dat gebied taalvaardiger wordt?”

Deze vraag wordt in drie stappen geïnventariseerd. De eerste vraag naar de informatiebehoefte rond taallessen betreft een open vraag. De respondenten wordt gevraagd spontaan een aantal onderwerpen/domeinen te noemen waarop zij taalvaardiger zouden willen worden. In

⁵ In de vragenlijst wordt gevraagd naar de gewenste locatie. Hierbij wordt geen uitspraak gedaan over de docenten die hier lesgeven. Als de voorkeur voor het buurthuis wordt uitgesproken, betekent het niet dat het gaat om vrijwilligers als docenten.

tweede instantie worden de andere domeinen opgenoemd (in totaal zijn in het ITTA-onderzoek 12 domeinen geïdentificeerd) en wordt gevraagd of men met betrekking tot deze onderwerpen taalvaardiger wil worden. Deze tweede wijze van bevragen is opgenomen omdat respondenten bij sommige domeinen mogelijk niet op het idee komen om dit in relatie tot taalonderwijs te noemen. Met de derde vraag moeten de respondenten een keuze maken voor de drie belangrijkste domeinen. Hierdoor wordt duidelijk aan welke onderwerpen in een cursus de prioriteit gegeven moet worden. Van de drie belangrijkste domeinen wordt vervolgens gevraagd welke onderwerpen binnen een taalcursus aan bod moeten komen.

Hoewel het doel van de vragen is om te inventariseren op welke onderwerpen respondenten taalvaardiger willen worden, blijkt in de praktijk dat de vragen niet altijd geïnterpreteerd worden als ‘talige’ onderwerpen. Met name wanneer gevraagd wordt naar de belangrijke onderwerpen binnen een domein, wordt deze vraag regelmatig geïnterpreteerd als informatiebehoefte gekoppeld aan een taalcursus. Een goede instructie van de enquêteurs is hierbij van belang, maar zal de verwarring tussen taalvaardiger worden op een onderwerp en informatiebehoefte over een onderwerp niet volledig kunnen oplossen. In de praktijk zal dit ook niet altijd te scheiden zijn. Daarnaast geldt dat het aansluiten bij de inhoudelijke behoefte van de cursisten niet alleen invloed zal hebben op de thema’s die behandeld worden in de lessen, maar ook op de inrichting van het onderwijs. De keuze voor het behandelen van bepaalde vaardigheden is mede afhankelijk van het eindperspectief van de cursist.

Behoefte aan andere cursussen (vragen 16 tot en met 16c)

Dit blok van vragen inventariseert de behoefte die er bestaat aan andere cursussen dan taalcursussen. Het gaat hier om vrij algemene inventarisatie van behoefte aan opvoedingsondersteuning, beroepsopleiding, creatieve cursussen en basisinformatica. Behalve het soort cursus is er aandacht voor de cursuslocatie, het informatiekanaal en de taal waarin de cursus bij voorkeur gegeven moet worden.

Behalve het in kaart brengen van de aard van de cursusbehoefte, is ook de termijn waarop men denkt een cursus te willen volgen belangrijk voor het afstemmen van het aanbod. In dit vragenblok is dan ook de vraag opgenomen of men binnen twee jaar aan een (taal- of andere) cursus denkt te beginnen.

Persoonlijke gegevens (vragen 17 tot en met 28)

Het laatste vragenblok betreft enkele relevante persoonlijke gegevens waardoor een beter beeld van de achtergrond van de doelgroep kan worden verschaft. Hierdoor is het bijvoorbeeld mogelijk om bepaalde subdoelgroepen te onderscheiden (bijvoorbeeld naar herkomstland of opleidingsniveau). Behoeftes aan onderwijs kunnen zo worden uitgesplitst naar de relevante achtergrondkenmerken van de doelgroep, hetgeen essentieel is voor een goede aansluiting van vraag en aanbod.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- controleer of de te inventariseren beleidscategorieën overeenstemmen met de geformuleerde screeningsvragen en voeg eventueel screeningsvragen toe⁶;
- het is mogelijk om twee versies van de vragenlijst te maken: één versie waarbij de opvoeders geselecteerd worden en één versie om de werkloze oudkomers te selecteren. In de huidige vragenlijst zijn de vragen 1b, 1c, 1d, 1g en 1h nodig om te categoriseren opvoeders te selecteren. Voor de werkloze oudkomers zijn de vragen 1b, 1c, 1d, 1e, 1f, 1g en 1h van belang. Zeker wanneer maar één van de beide doelgroepen geïnterviewd wordt heeft een aangepaste lijst de voorkeur. Voor interviewers is het dan heel duidelijk naar welk type respondenten zij moeten zoeken (zie paragraaf 2.2 met betrekking tot het vinden van respondenten).

2.4 Werving en selectie van interviewers

Een gemeente kan er voor kiezen de interviews uit te besteden aan een onderzoeks- of gespecialiseerd veldwerkbureau of om zelf interviewers te werven en te begeleiden. De kosten voor een interview zijn onder meer afhankelijk van de duur van de interviews, van de gehanteerde tarieven en het type aanstelling (tijdelijk in dienst of freelance). In ieder geval dient de vergoeding voor een af te nemen interview ruim boven het gemiddelde uurloon van een ‘bijbaan’ via het uitzendbureau te liggen⁷.

In dit onderzoek is gewerkt met freelance tweetalige interviewers, die geworven zijn in de gemeente zelf. Er is bewust gekozen voor het inzetten van tweetalige interviewers uit de gemeente zelf. Het inzetten van deze interviewers in plaats van het veldwerk uit te besteden aan een gespecialiseerd veldwerkbureau heeft als voordeel dat gemeenten contacten opbouwen met leden van de etnische minderheidsgroepen met wie ze ook bij andere gelegenheden contact kunnen zoeken. Tijdens het onderzoek bleek een bijkomend voordeel. Door gebruik te maken van de netwerken van de interviewers werden ook moeilijk bereikbare respondenten bereikt (zie paragraaf 2.2). Ook bij toekomstige inzet van het instrument is het voor gemeenten aan te bevelen om zelf interviewers te werven, bij voorkeur uit de eigen gemeente.

Het profiel van de interviewers

Het gebruikte instrument is zoals gezegd, gebaseerd op het door het ITTA en SCO Kohnstamm ontwikkelde IVON. In die publicatie staat ook een uitgewerkt profiel voor de werving van interviewers. Voor het cursusbehoefteonderzoek is het profiel enigszins aangepast. In

⁶ Een gemeente kan door het toevoegen van specifieke screeningsvragen een bepaalde subgroep nader uitsplitsen. Als een gemeente zich wil richten op oudkomers met een hoger opleidingsniveau kan bij de screeningsvragen een vraag over de vooropleiding in het land van herkomst worden toegevoegd.

⁷ Gedacht kan worden aan een brutovergoeding van 50 tot 75 Euro.

bijlage 2 wordt een standaard interviewprofiel weergegeven. Afhankelijk van de doelgroep die betrokken wordt in het onderzoek, moet het profiel worden aangepast. Het gaat hierbij met name om aanpassingen in de vraag naar mannelijke en vrouwelijke interviewers en de taalvaardigheid in bepaalde talen.

Uit de praktijk van het onderzoek blijken een goede beheersing van beide talen, interview- of vergelijkbare ervaring en affiniteit met het onderwerp de belangrijkste eisen zijn. Bij het werven van vrouwelijke interviewers van Marokkaanse en Turkse afkomst is afgeweken van de HBO-eis. Juist bij deze groepen zijn er veel goede, enthousiaste en betrokken kandidaten die echter geen HBO-opleiding hebben gevolgd. Bij de interviewers voor de vluchtelingen-groep is de HBO-eis juist wel belangrijk. Doordat vluchtelingen vaak pas op latere leeftijd naar Nederland komen is voldoende inhoudelijke beheersing van het Nederlands niet vanzelfsprekend. De interviewers uit de vluchtelingendoelgroep die aan dit onderzoek hebben meegewerkt zijn afgestudeerd in Nederland of nog bezig met een HBO-opleiding. Zij beschikten over voldoende kennis van het Nederlands om de interviews af te nemen.

In het onderzoek is tevens gebleken dat interviewers met een uitgebreid netwerk in diverse geledingen van de doelgroep een *pré* zijn. Zij kunnen op korte termijn veel mensen bereiken en ontmoeten weinig non-respons (zie ook paragraaf 2.2).

Zoekkanalen voor interviewers

Organisaties die de gemeenten kunnen benaderen voor het zoeken naar interviewers zijn met name welzijns- en zelforganisaties. Ook een hogeschool of een andere instelling waar veel leden van de doelgroep actief zijn, kunnen benaderd worden.

De pilotgemeenten in het onderzoek bleken goed in staat geschikte kanalen aan te boren om interviewers te werven, met name waar het gaat om Turkse en Marokkaanse interviewers. De gemeenten hebben welzijns- en zelforganisaties benaderd en een profiel van de interviewers doorgeven. Deze organisaties hebben vervolgens binnen hun netwerk actief mensen benaderd die zij geschikt achten. Dit laatste punt is erg belangrijk. Er kan niet worden volstaan met het ophangen van het profiel, daarop komen te weinig reacties.

In het geval er niet voldoende kandidaten op deze manier worden gevonden, is een werkbare methode om de al bereikte kandidaten te vragen in hun eigen netwerk te verder te zoeken. De werving van vluchtelingen bleek iets lastiger te zijn en meer tijd in beslag te nemen, mede omdat het aantal beschikbare kandidaten in een gemeente geringer is. De lokale stichting VluchtelingenWerk bleek echter een goede ingang. Een andere mogelijkheid biedt Job Support van het UAF of Forum, instituut voor de multiculturele samenleving.

Selectie van interviewers

Met de potentiële interviewers moet een (kort) gesprek gehouden worden over hun motivatie en ervaring. Op basis daarvan worden de kandidaten geselecteerd. Indien er voldoende tijd beschikbaar is voor de organisatie van het veldwerk is het ook mogelijk om een voorlich-

tingsbijeenkomst te organiseren, waarbij het doel en de opzet van het onderzoek worden toegelicht. Uit de deelnemers hieraan kunnen vervolgens de geschikte kandidaten worden geselecteerd. Ook dan is er een kort individueel gesprek nodig.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- de eisen die in het profiel zijn geformuleerd zijn richtlijnen. Het spreekt vanzelf dat mensen die niet aan alle geformuleerde eisen voldoen, maar wel zeer geschikt lijken, mee kunnen doen;
- een actieve benadering van potentiële interviewers is belangrijk;
- een periode van werving en selectie van twee à drie weken is wenselijk. Er is dan voldoende tijd om potentiële kandidaten te bereiken en te spreken. In het onderzoek was de periode van werving en selectie kort omdat er sprake was van een korte doorlooperperiode van het onderzoek. Hierdoor heeft de informatie over het onderzoek een aantal geschikte kandidaten te laat bereikt.

2.5 Training en begeleiding van de interviewers

Aanwijzingen bij de vragenlijst en mondelinge toelichting

De interviewers die zijn geselecteerd worden uitgenodigd voor een bijeenkomst waar het doel van het onderzoek en het gebruik van de vragenlijst worden toegelicht. De toelichting van het doel van het onderzoek is belangrijk zodat de interviewers dit goed kunnen uitleggen bij de benadering van respondenten. De toelichting kan worden gegeven door de projectleider bij de gemeente of indien het veldwerk wordt uitbesteed, door het externe bureau.

In de vragenlijst zelf zijn opmerkingen voor de interviewers opgeschreven. Deze opmerkingen zijn cursief en worden voorafgegaan door “INT:”. Deze opmerkingen dienen als geheugensteun voor de interviewers tijdens de afname van het interview. Het is echter noodzakelijk dat de interviewers een mondelinge toelichting vooraf krijgen, het liefst in groepsverband. Een gezamenlijke instructiebijeenkomst heeft verschillende voordelen:

- er is interactie tussen de interviewers onderling en de instructeur bij het stellen van vragen en het reageren op de aanwijzingen. Er wordt snel duidelijk welke onderdelen lastig zijn en welke niet;
- de interviewers worden eenduidig geïnstrueerd waardoor er minder kans is op verschillende interpretaties van vragen;
- tijdswinst doordat niet met iedereen apart gesproken hoeft te worden

Naast de instructie over de inhoudelijke kant van de vragen wordt de bij de instructie ook ingegaan op aspecten die te maken hebben met het afnemen van de vragenlijst. De interviewer moet van tevoren goed aangeven hoe lang de vragenlijst zal duren. De interviewer moet er tevens zorg voor dragen dat het interview individueel wordt afgenomen om te voorkomen

dat anderen zich met de antwoorden gaan bemoeien. Ook geeft de interviewer aan dat anonimiteit is gewaarborgd (zie ook paragraaf 2.8).

Aansturen van de interviewers in het veld

Nadat de instructie heeft plaatsgevonden en de interviewers aan de slag gaan is het belangrijk dat er begeleiding blijft. Deze begeleiding bestaat uit verschillende onderdelen:

- meegaan met een aantal interviewers naar een interview;
- de eerste afgenomen vragenlijsten zo snel mogelijk terug ontvangen en (telefonisch) door nemen met de interviewer;
- regelmatig contact opnemen met de interviewers gedurende het veldwerk.

Daarnaast is het belangrijk dat er een goed bereikbaar aanspreekpunt is bij de gemeente (bijvoorbeeld de projectleider) of het onderzoeksbureau (bij uitbesteding) aan wie de interviewers vragen kunnen stellen die ontstaan tijdens het veldwerk. In het onderzoek bleken er met name vragen te zijn over het wel of niet horen tot de doelgroep van een potentiële respondent.

Door goed contact te houden met de interviewer tijdens het veldwerk is bijsturing in de wijze waarop hij/zij het interview afneemt mogelijk.

Aandachtspunten en aanbevelingen

- Het meegaan van de iemand van de gemeente met een interviewer kan mogelijk leiden tot een situatie waarin een respondent minder vrij is in het geven van antwoorden. Mocht dat het geval zijn dan is het belangrijk de interviewers wat meer op afstand te begeleiden.
- Door de aard van het onderzoek - de mensen wordt gevraagd aan te geven wat hun behoefte aan onderwijs is - bestaat er een groot risico dat er verwachtingen bij de geïnterviewden worden geschapen die vervolgens niet waar worden gemaakt. Dit kan leiden tot frustratie over de gemeente, maar ook tot boosheid richting de interviewer, zeker als dit iemand is die breed bekend is bij de doelgroep. De volgende aanwijzingen kunnen dit risico verkleinen:
 - Duidelijke instructie over het doel van het onderzoek: bijvoorbeeld 'hoewel de gemeente graag wil weten wat de behoefte is van een specifieke doelgroep, zal het enige tijd duren voordat de resultaten van het onderzoek zich vertalen in ander aanbod'.
 - Geef aan dat de daadwerkelijke vertaling naar ander aanbod van meer factoren afhankelijk is: financiering, de behoeften van anderen en dergelijke. Dit houdt in dat de geformuleerde vraag van een individuele respondent niet per sé meegenomen wordt.
 - De gemeente moet een duidelijk tijdspad aangeven waarop de gegevens worden verwerkt en er resultaten te verwachten zijn. Een terugrapportage naar de zelforganisaties over de uitkomsten van het onderzoek en de verdere planning is wenselijk.

2.6 Het uitvoeren van de enquêtes

Uit de pilot is gebleken dat het afnemen van een enquête gemiddeld tussen de 45 à 90 minuten in beslag neemt. Interviewers moeten rekening houden met deze afnameduur en dit van tevoren ook melden aan de respondent zodat er voldoende tijd is om de vragenlijst af te nemen en het gesprek niet tussentijds moet worden afgebroken.

Gezien de lange duur van het interview is het van belang de gesprekken af te nemen op een locatie waar de respondenten rustig kunnen praten. In bijna alle gevallen was dit bij de respondent thuis of in een buurt- of koffiehuis. Interviewers maakten veelal van tevoren een afspraak met de respondent, zodat deze ook daadwerkelijk de tijd heeft om de vragen te beantwoorden⁸.

Behalve de duur van de gesprekken is ook de doorlooptijd van het onderzoek van belang. Er moet een doorlooptijd zijn van minimaal twee weken vanaf het moment dat de interviewers geïnstrueerd zijn en aan de slag kunnen gaan met de interviews. Vervolgens moet na de sluitingsdatum voor het houden van de interviews rekening gehouden worden met enkele dagen doorlooptijd voordat de interviews daadwerkelijk (met de post) binnen zijn. De gemeente kan besluiten op de vragenlijsten persoonlijk te laten inleveren door de interviewers of te laten verzenden per post. Indien gekozen wordt voor de post, is het aan te bevelen interviewers te voorzien van enveloppen op antwoordnummer. Interviewers hoeven hierdoor geen extra kosten te maken voor het verzenden van de interviews. Bovendien wordt het risico dat de enquêtes even blijven liggen bij de interviewer verkleind.

2.7 Analyse en verwerking van de resultaten

Nadat de interviews zijn afgenomen moeten de gegevens worden ingevoerd in een databestand ten einde een analyse te kunnen maken. Het invoeren van de gegevens kan worden uitbesteed aan een gespecialiseerd invoerbureau. Er kan voor gekozen worden om de gegevens in te voeren in Access of Excel en dit bestand daarna te exporteren naar SPSS ten behoeve van de statistische analyses.

Ook bij de analyses en de verwerking van de resultaten kan de gemeente een keuze maken voor het zelf uitvoeren of uitbesteden aan een onderzoeksbureau/afdeling. Hieronder worden kort de stappen die moeten worden uitgevoerd beschreven. Een eerste stap in de bewerking van de gegevens is het opschonen van het databestand: het corrigeren van foutief ingevoerde gegevens en een eventuele hercodering van de open antwoorden. Vervolgens kunnen er analyses op het bestand gedaan worden: rechte tellingen en kruisverbanden met relevante

⁸ Of met een afspraak of niet gewerkt moet worden, bleek sterk te verschillen per subdoelgroep. Bij Marokkaanse respondenten is over het algemeen geen afspraak nodig, terwijl bij de Turkse respondenten er eerst een afspraak gemaakt moest worden. Ook hierbij bleek het voordeel van de inzet van interviewers uit de lokale doelgroep. Zij hebben zelf het meeste zicht op wat gebruikelijk is of niet.

achtergrondvariabelen (zoals geslacht en opleidingsniveau). Het doel bij het maken van de analyses moet steeds zijn dat er zo nauwkeurig mogelijk inzicht moet worden verkregen in de cursusbehoeften van specifieke subdoelgroepen, waardoor het voor de gemeente mogelijk is haar cursusaanbod daar eventueel op af te stemmen.

2.8 Privacy en anonimiteit

In het voorgaande zijn de aspecten van het opzetten van een behoefteonderzoek aan de hand van de stappen in het proces beschreven. In deze paragraaf gaan we kort in op een aantal aspecten dat nog niet aan de orde is gekomen.

Privacy

Wanneer er gewerkt wordt met een adressenbestand dat verkregen is via het GBA, de Sociale Dienst of een andere instantie, dient rekening gehouden te worden met het bewaken van de privacy. De gemeente moet steeds de afweging maken of het belang van het onderzoek opweegt tegen de inbreuk op de privacy. Hierbij wordt het sturen van een brief als minder belastend beschouwd dan telefonisch contact of een bezoek aan huis⁹.

Wanneer de gemeente zelf het onderzoek uitvoert en het bestand afkomstig is van een gemeentelijke instantie spelen er verder geen privacyaspecten. Indien de uitvoer van het onderzoek door een derde partij wordt gedaan of de adressen afkomstig zijn van een derde partij, zal er een privacy-overeenkomst getekend moeten worden, waarin is opgenomen voor welk doel de adressen worden geleverd, wie er toegang hebben tot de adressen en binnen welke termijn de adressen gebruikt mogen worden. Ook in dit geval dienen de mensen in het adressenbestand op de hoogte te worden gebracht.

In het kader van de transparantie is het aan te bevelen dat de gemeente (of bijvoorbeeld ROC), als zij zelf het onderzoek uitvoeren, wel ergens aangeven dat er een onderzoek plaatsvindt, bijvoorbeeld in een mededelingenblad of aangeplakt.

In het behoefteonderzoek hebben privacyaspecten nauwelijks een rol gespeeld. Alleen wat betreft het GBA-bestand in Gemeente D. De mensen zijn voornamelijk benaderd via de sneeuwbalmethode. Er zijn geen Naw-gegevens bekend van de uiteindelijk geïnterviewde respondenten.

Anonimiteit

De data die verzameld zijn in het kader van het behoefteonderzoek worden anoniem verwerkt. Dat betekent dat antwoorden niet te herleiden zijn tot individuele personen. De inter-

⁹ Het VBO (Vereniging voor beleidsonderzoek) gaat volgend jaar uit van de richtlijn dat de mensen in een bestand schriftelijk op de hoogte gesteld moeten worden van een onderzoek. De potentiële respondenten kunnen dan aangeven of ze wel of niet benaderd willen worden.

viewers geven dit aan bij aanvang van een interview. Ook de antwoorden van de respondenten die geïnterviewd zijn aan de hand van een adressenlijst, worden anoniem verwerkt. Hoe gevoeliger een onderwerp van een vragenlijst, hoe belangrijker het is dat dit aspect wordt benadrukt.

Zoals gezegd zijn de adresgegevens van de respondenten die hebben deelgenomen aan het behoefteonderzoek niet bekend. Op verzoek van de gemeenten is daarom aan de vragenlijst een blad toegevoegd waarop de Naw-gegevens van een respondent kunnen worden genoteerd, indien deze belangstelling heeft voor het cursusaanbod van de gemeente. Op dit blad is aangegeven dat de gemeente op een later moment contact zal opnemen met informatie en dergelijke over cursussen. Deze adresgegevens worden apart van de vragenlijsten bewaard.

2.9 Beslismomenten voor de gemeenten ten aanzien van uitbesteding van (onderdelen van) het onderzoek en een indicatie van de kosten

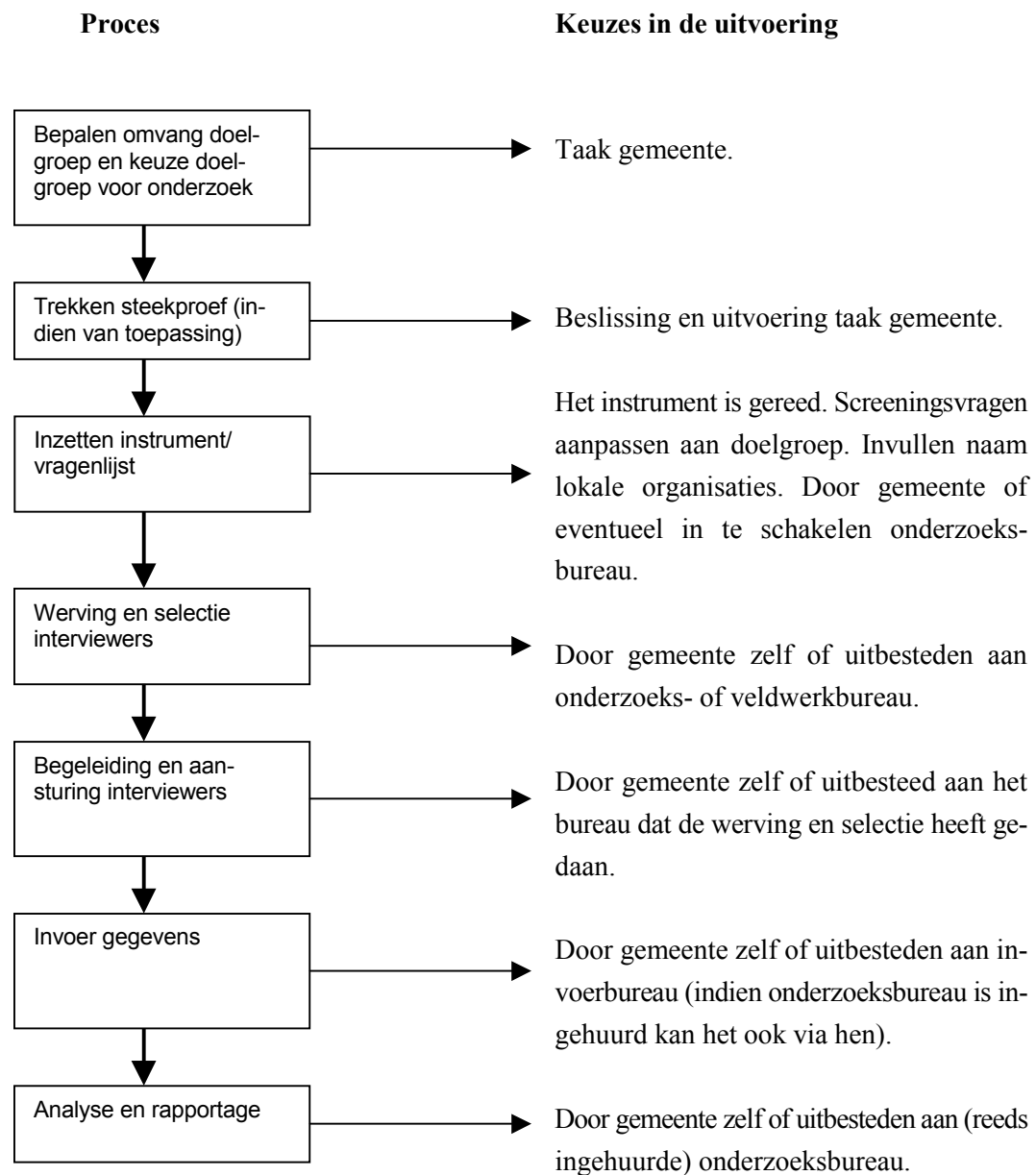
De gemeente kan besluiten om het onderzoek geheel zelf uit te voeren (bijvoorbeeld door de gemeentelijke onderzoeksafdeling of om (delen van) het onderzoek uit te besteden aan gespecialiseerde onderzoeks- of veldwerkbureaus. In de vorige paragrafen is aangegeven wanneer dat aan de orde is. Hieronder geven we een overzicht van de verschillende onderdelen. Het verdient overigens aanbeveling om het onderdelen van het onderzoek niet te veel te versnipperen over verschillende instellingen, waardoor de gemeente mogelijk het zicht op het eindproduct verliest.

Kostenindicatie

Uitgaande van een brutovergoeding van 50 tot 75 Euro per geslaagd interview moet bij een onderzoek onder 50 oudkomers rekening gehouden worden met een brutobedrag van 2500 Euro à 3750 Euro voor het afnemen van de interviews.

Indien een gemeente er voor kiest om de uitvoering van het gehele onderzoek (instructie en begeleiding interviewers, verwerking van gegevens, analyse en rapportage) uit te laten voeren door een extern onderzoeksbureau moet, boven op het bedrag voor het afnemen van de interviews, rekening gehouden worden met een bedrag van naar schatting minimaal 12.000 Euro (exclusief BTW).

Figuur 2.2: Beslismomenten voor gemeente in de uitvoering van het onderzoek.

3 HET PROFIEL VAN DE DOELGROEP

3.1 Inleiding

In het onderhavige onderzoek zijn 151 interviews gehouden met oudkomers afkomstig uit de traditionele migrantengroepen¹ en 49 interviews met vluchtelingenoudkomers. Voor de volledigheid wordt een overzicht gegeven van de aantallen respondenten naar herkomstland.

Tabel 3.1: Response overzicht naar subdoelgroep en herkomstland in absolute aantallen (N=200).

	Turken	Marok- kanen	Somaliërs	Afghanen	Irakezen	Anders	Totaal
Opvoeder traditioneel	49	52					101
Opvoeder vluchteling			5	6	5		16
Werkloos traditioneel	20	30					50
Werkloos vluchteling			10	14	8	1	33
Totaal	69	82	15	20	13	1	200

Naast persoonlijke kenmerken wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de eerdere ervaringen met taallessen van deze groep. Daarbij wordt het onderscheid tussen opvoeders en werkloze oudkomers en verschillen tussen traditionele en vluchtelingenmigranten zoveel mogelijk uitgewerkt.

3.2 Persoonlijke kenmerken van de doelgroep

Geslacht

In tabel 3.2 wordt een overzicht gegeven van het geslacht van de geïnterviewde oudkomers naar subdoelgroep. Bij de groep opvoeders zijn alleen vrouwen geïnterviewd. De groep werkloze oudkomers bestaat uit zowel vrouwen als mannen. Mannen vormen bij zowel de vluchtelingen als de traditionele migranten met 82 procent echter wel de meerderheid binnen deze doelgroep.

¹ Wanneer in het vervolg van de tekst de term traditionele migranten wordt gebruikt, gaat het steeds om migranten van Turkse en Marokkaanse afkomst.

Tabel 3.2: Geïnterviewde oudkomers naar geslacht en subdoelgroep in percentages (N=200).

	Man	Vrouw	Totaal
Opvoeder traditioneel		100 %	100 %
Opvoeder vluchteling		100 %	100 %
Werkloos traditioneel	82 %	18 %	100 %
Werkloos vluchteling	82 %	18 %	100 %
Totaal	34 %	66 %	100 %

Leeftijd

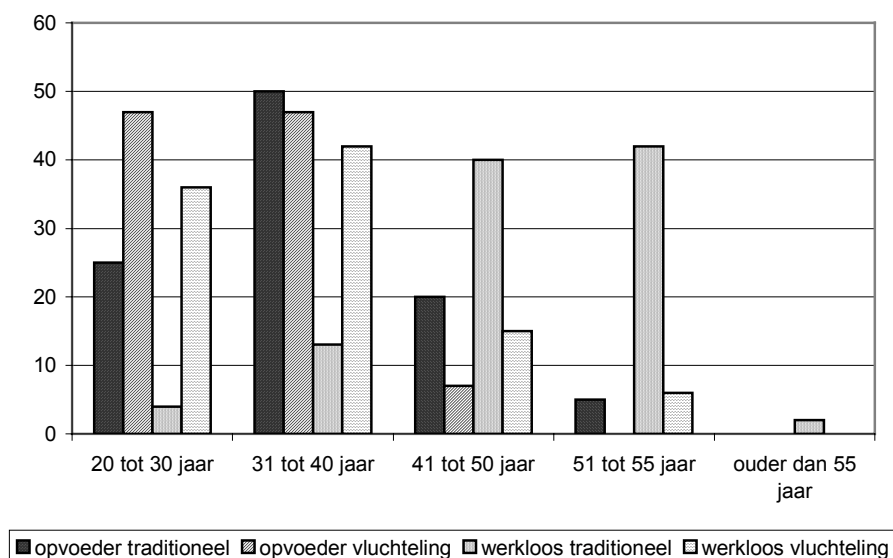
De gemiddelde leeftijd van de geïnterviewde respondenten is 38,1 jaar. Opvoeders zijn gemiddeld jonger dan de werkloze oudkomers, maar dit wordt vooral veroorzaakt door de hogere gemiddelde leeftijd van de werkloze oudkomers uit de traditionele migrantengroep. De geïnterviewde werkloze traditionele migranten zijn gemiddeld ruim 10 jaar ouder dan de andere groepen². In tabel 3.3 wordt een overzicht gegeven van de gemiddelde leeftijd per subdoelgroep. Figuur 3.2 wordt de verdeling over de verschillende leeftijdscategorieën geïllustreerd.

Tabel 3.3: Gemiddelde leeftijd naar subcategorie (N=194).

Subcategorie	Gemiddelde leeftijd
Opvoeder traditioneel	36,4 jaar
Opvoeder vluchteling	31,2 jaar
Werkloos traditioneel	46,9 jaar
Werkloos vluchteling	33,3 jaar

² Het gaat hier nadrukkelijk om de leeftijd van de geïnterviewde migranten en niet om de gemiddelde leeftijd van bijvoorbeeld alle werkloze Turkse en Marokkaanse mannen.

Figuur 3.1: Leeftijdverdeling naar subdoelgroep (N=194).

Burgerlijke staat

Veruit het grootste deel van de oudkomers is gehuwd (83%). Dit geldt voor zowel de opvoeders als de werklozen (respectievelijk 87 en 76%). Onder de werklozen komt ook nog een relatief groot aantal alleenstaanden voor (22%). Dit wordt met name veroorzaakt doordat er onder de geïnterviewde vluchtelingen relatief veel alleenstaanden zijn (52% van de werkloze vluchtelingen is alleenstaand).

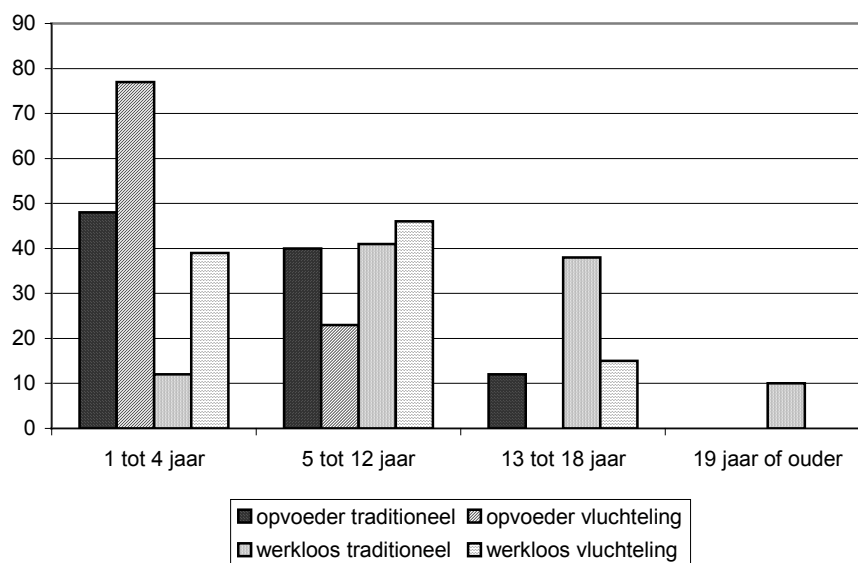
Thuiswonende kinderen

Alle opvoeders (per definitie) en de meeste werkloze oudkomers hebben thuiswonende kinderen. Het gemiddelde aantal thuiswonende kinderen verschilt nauwelijks voor opvoeders en werklozen. Vluchtelingen hebben gemiddeld iets minder kinderen van de traditionele migranten, maar de verschillen zijn minimaal.

De opvoeders hebben naar verhouding vaker kinderen in de jongste leeftijdscategorie (van 1 tot 4 jaar) dan de werkloze oudkomers. Gezien de gemiddeld lagere leeftijd van de opvoeders is dit ook niet verwonderlijk. De gemiddelde leeftijd van het jongste kind is bij de opvoeders 6,1 jaar en bij de werkloze oudkomers 10,9 jaar. Het oudste kind is bij de opvoeders gemiddeld 12,9 jaar en bij de werkloze oudkomers 18,5 jaar.

De gemiddelde leeftijd van het jongste kind is van vluchtelingen iets lager dan van de traditionele migranten. Ook hier geldt weer dat de vluchtelingenpopulatie gemiddeld iets jonger is dan de groep traditionele migranten als verklarende factor.

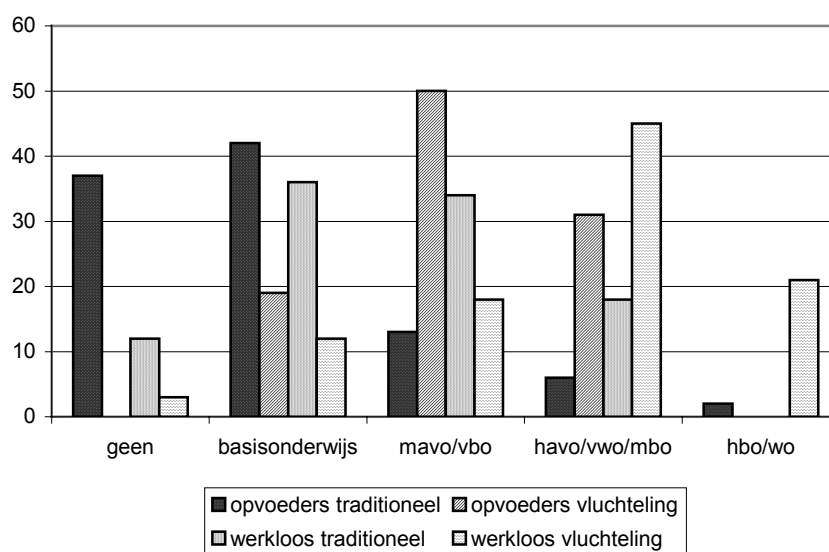
Figuur 3.2: Leeftijd jongste kind in het huishouden naar subdoelgroep in percentages (N=162).

Opleidingsniveau

Meer dan de helft (55%) van de geïnterviewde oudkomers heeft geen opleiding genoten in het land van herkomst of heeft slechts basisonderwijs gevolgd. Het opleidingsniveau laat echter aanzienlijke verschillen tussen de subcategorieën zien.

Figuur 3.3: Genoten opleiding in land van herkomst naar subdoelgroep, in percentages (N=197).

De opvoeders uit de traditionele migranten groepen zijn het slechtst opgeleid: 79 procent heeft geen onderwijs genoten of slechts het basisonderwijs afgerond in het land van herkomst. De werkloze oudkomers uit de traditionele migrantengroepen zijn weliswaar iets beter opgeleid dan de opvoeders uit deze groep, maar blijven in scholingsniveau wel achter bij de vluchtelingen (zowel de werklozen als de opvoeders). Van de werkloze vluchtelingen heeft 67 procent een opleiding op havo/vwo/mbo-niveau of hoger genoten. Voor de opvoeders uit de vluchtelingengroep is dit 31 procent.

Binnen de groep traditionele migranten zijn er verschillen tussen de Turkse en Marokkaanse oudkomers. Onder de Marokkaanse oudkomers zijn er aanzienlijk meer personen die helemaal geen onderwijs hebben genoten in het land van herkomst dan onder de Turkse oudkomers (49% van de Marokkaanse oudkomers en 4% van de Turkse oudkomers). Dit betreft met name de opvoeders (lees vrouwen). Van degenen die geen onderwijs hebben genoten in het land van herkomst kan verwacht worden dat zij analfabeet zijn.

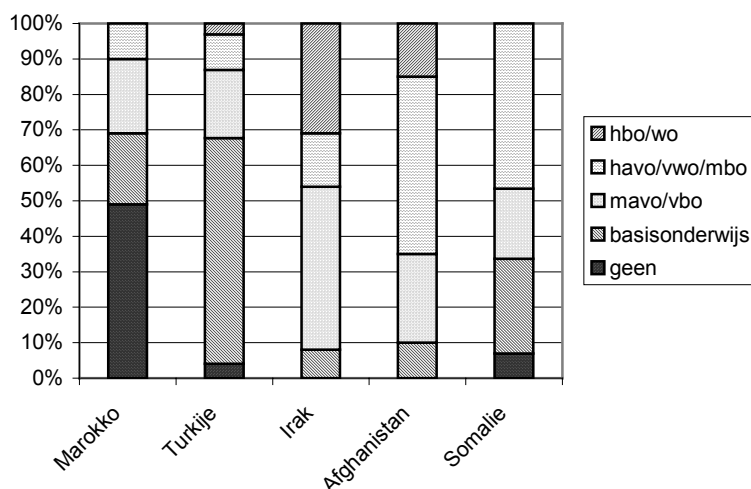
Hoewel voor een aanzienlijk deel van de geïnterviewde respondenten geldt dat zij laag zijn opgeleid, is er toch ook een redelijk aandeel dat een opleiding heeft genoten op tenminste mavo of vbo-niveau (45% van het totaal). Deze groep beter opgeleiden bestaat voornamelijk uit werkloze mannen uit de vluchtelingengroepen. Binnen de groep vluchtelingen zijn het met name de Irakezen en Afghanen die het beste geschoold zijn (zie figuur 3.4 voor een overzicht van het opleidingsniveau naar herkomstland).

Het geconstateerde verschil in opleidingsniveau tussen de geïnterviewde oudkomers uit de verschillende herkomstlanden wordt bevestigd door andere studies onder deze groepen. Zo blijkt uit het SPVA van 1998 dat 74 procent van de Marokkanen en 65 procent van de Turken maximaal het basisonderwijs heeft afgerond (tegen respectievelijk 69% en 67% in dit onderzoek)³. Voor de vluchtelingengroepen levert het ITS-onderzoek onder nieuwe etnische groepen bruikbaar vergelijkingsmateriaal. Uit dit onderzoek blijkt eveneens dat Afghanen goed zijn opgeleid: 81 procent heeft een middelbare of hogere opleiding (in deze studie is dat 65%). Voor de Somaliërs geldt dat in het ITS-onderzoek 40 procent middelbaar of hoger is opgeleid (in dit onderzoek is dat 47%)⁴.

³ Martens, E.P. (1999) Minderheden in beeld. SPVA-98. ISEO: Rotterdam.

⁴ Tillaart, H. van den et al. (2000) Nieuwe etnische groepen in Nederland. ITS: Nijmegen.

Figuur 3.4: Opleidingsniveau naar herkomstland (N=197).

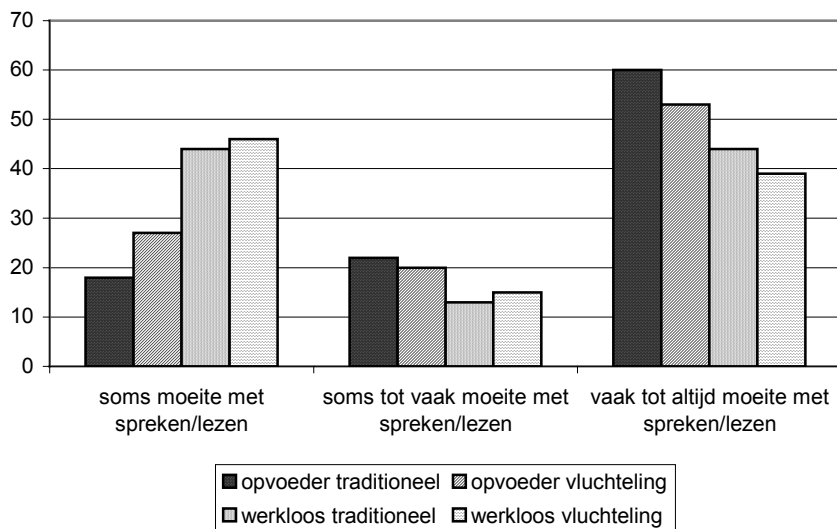
Slechts een klein percentage (14%) van de oudkomers heeft in Nederland aanvullend onderwijs (taalonderwijs uitgezonderd) genoten. Vluchtelingen hebben iets vaker aanvullend onderwijs genoten dan traditionele migranten. Meestal betreft het volwasseneneducatie.

Taalniveau

In de definitie die gehanteerd is voor het identificeren van oudkomers wordt uitgegaan van personen met een onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal. Het taalniveau is gemeten aan de hand van twee vragen, namelijk de mate waarin de respondent moeite heeft met het voeren van een gesprek in het Nederlands en de mate waarin de respondent moeite heeft met het lezen van een Nederlandse krant. De scores op deze twee vragen laten het volgende beeld zien.

Meer dan de helft (52%) geeft zelf aan altijd tot vaak moeite te hebben met het voeren van een gesprek in het Nederlands en het lezen van een Nederlandse krant. Voor de traditionele opvoeders ligt dit percentage het hoogst (60%). Het verschil in zelfverklaarde taalbeheersing tussen werkloze traditionele migranten en werkloze vluchtelingen is vrij gering. Het taalniveau is ook duidelijk gerelateerd aan het opleidingsniveau in het land van herkomst. Personen die geen onderwijs hebben genoten in het land van herkomst of ten hoogste het basisonderwijs hebben afgerond zijn relatief oververtegenwoordigd in de categorie die altijd tot vaak moeite heeft met het Nederlands.

Figuur 3.5: Taalniveau naar subgroep, in percentages (N=197).

Voertaal in het huishouden

Bij de meeste respondenten is de taal van het land van herkomst de voertaal in het huishouden. In 15 procent van de huishoudens wordt thuis twee talen gesproken. In 9 procent van de huishoudens wordt thuis Nederlands gesproken. Dit is echter altijd in combinatie met de taal uit het land van herkomst. Het Nederlands geldt in deze gevallen dus als tweede taal.

Tabel 3.4: Voertaal in het huishouden in percentages, multi response (N=140).

Voertaal	
Nederlands	9 %
Marokkaans Arabisch	20 %
Berber	22 %
Turks	35 %
Arabisch	8 %
Somalisch	8 %
Koerdisch	4 %
Anders	11 %

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Relaties met andere groepen

De meeste oudkomers geven aan te wonen in overwegend Nederlandse buurten (49%) of in gemengde buurten waar mensen uit verschillende herkomstlanden wonen (44%). Slechts 7 procent van de geïnterviewden woont met name met personen uit het eigen herkomstland. Ondanks dat een groot deel van de respondenten woont in overwegend Nederlandse buurten, is het contact met Nederlanders beperkt. 59 procent van de geïnterviewde oudkomers heeft nauwelijks taalcontacten met Nederlanders (zij gaan voornamelijk om met mensen uit de eigen etnische groep en andere etnische groepen). Het contact met Nederlanders neemt overigens wel toe naarmate men in overwegend Nederlandse buurten woont.

Werkloze oudkomers uit de traditionele migrantengroepen zijn naar verhouding het meest gericht op contacten binnen de eigen etnische groep (68% van hen heeft vooral contacten binnen de eigen etnische groep). Voor de overige groepen zijn nauwelijks verschillen in taalcontacten met Nederlanders te constateren. Wel nemen de taalcontacten met Nederlanders iets toe naarmate de genoten vooropleiding hoger is.

Tabel 3.5: Contacten met andere groepen naar subdoelgroep in percentages (N=198).

	Met eigen etnische groep en andere etnische groepen	Zowel met Nederlanders als met eigen etnische groep als met andere etnische groepen	Vooraf met Nederlanders	Totaal
Opvoeder traditioneel	56	41	3	100
Opvoeder vluchteling	56	44		100
Werkloos traditioneel	68	32		100
Werkloos vluchteling	55	45		100
Totaal	59	39	2	100

Lidmaatschap van een vereniging

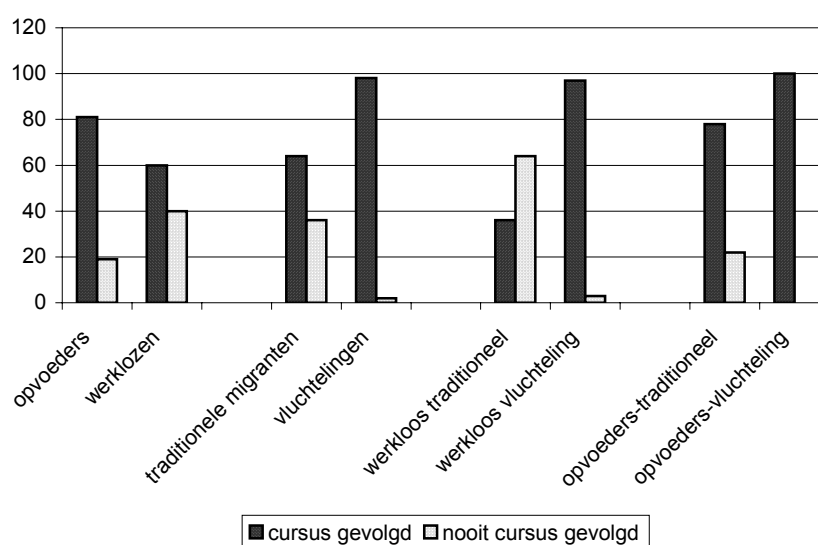
Ongeveer een kwart (23%) van de geïnterviewde oudkomers is lid van een vereniging. Voor werkloze traditionele migrant ligt dit percentage het hoogst (34%). Zij zijn vooral lid van moskee- en moestuinverenigingen. Het soort vereniging waar de andere geïnterviewde oudkomers lid van zijn, is gevarieerder; sportclubs, culturele verenigingen en moskeeverenigingen worden genoemd.

3.3 Ervaringen met taalcursussen in het verleden

Bijna driekwart (73%) van de geïnterviewden heeft ooit deelgenomen aan een taalcursus. Een beperkt aantal respondenten was op het moment van onderzoek nog bezig met een taalcursus via een vrouwenorganisatie.

Opvoeders hebben naar verhouding vaker deelgenomen aan een taal cursus dan werkloze oudkomers: 81 procent van de opvoeders tegen 60 procent van de werklozen hebben ooit een taal cursus gevolgd. Vluchtelingen hebben vaker in het verleden een cursus gevolgd dan de traditionele migranten. Dit onderscheid komt het duidelijkst naar voren bij de groep werkloze oudkomers; binnen deze groep heeft 64 procent van de traditionele migranten nooit deelgenomen aan een taal cursus. Bij de vluchtelingen is dit percentage slechts 3 procent⁶.

Figuur 3.6: Deelname aan taal cursus naar verschillende subdoelgroepen in percentages.

Redenen voor niet-deelname

Belangrijke redenen om niet deel te nemen zijn een gebrek aan belangstelling - “het niet nodig vinden” - (39%) en een gebrek aan tijd vanwege de zorg voor gezin of werk (37% en 31%). Daarnaast is onbekendheid met de mogelijkheden om een cursus te volgen (29%) een veelgenoemde oorzaak.

De redenen voor niet-deelname verschillen naar subgroep. Voor de werkloze oudkomers uit de traditionele migrantengroepen geldt vooral dat zij geen tijd hadden omdat zij moesten werken en dat zij het niet nodig vonden om een taal cursus te volgen. Voor opvoeders uit de traditionele migrantengroepen is de zorg voor het gezin de belangrijkste reden om geen cursus te volgen. Degenen die geen taal cursus mochten volgen zijn allen vrouwen. “*Ik was te jong getrouwd. Ik mocht niet van mijn schoonvader naar een cursus*”, was de toelichting van een van de vrouwelijke respondenten.

⁶ De komst van veel vluchtelingen vanaf het eind van de jaren tachtig valt samen met een verandering van het beleid en een professionalisering van het taalonderwijs voor allochtonen, uiteindelijk leidend tot de invoering van de WIN in 1998. Het is dus niet verwonderlijk dat het aandeel vluchtelingen dat ooit heeft deelgenomen aan een taal cursus (zelfs voor de invoering van de WIN) veel groter is dan dat van de traditionele arbeidsmigranten die in de jaren zestig en zeventig naar Nederland zijn gekomen.

Een aantal respondenten geeft aan dat ze het volgen van een taalcursus altijd hebben uitgesteld en dat het er daarna nooit meer van gekomen is. Ze redden zich met het beetje Nederlands wat ze hebben opgepikt. Ook de gedachte aan terugkeer naar Marokko is voor sommigen een reden geweest om geen cursus te volgen. Zoals een respondent het uitdrukt: *“Ik deed stom en gevaarlijk werk waarbij je niet hoefde te spreken of te schrijven. Ik zou bovendien toch teruggaan naar Marokko”*. In tabel 3.6 wordt een overzicht gegeven van de redenen voor niet deelname. Vanwege de kleine aantallen is in de tabel geen nadere uitsplitsing naar subgroep gemaakt.

Tabel 3.6: Redenen voor niet-deelname aan taalcursussen in percentages, multi response (N=49).

Reden niet-deelname	
Vond het niet nodig	39%
Geen tijd vanwege werk	31%
Geen tijd vanwege zorg voor gezin	37%
Mocht geen taalcursus volgen	8%
Cursus was te ver weg	8%
Wist niet waar een cursus kon volgen	29%
Wilde niet opnieuw naar school	8%
Sprak al voldoende Nederlands	2%
Anders	8%

Centering op aantal cases (som > 100%).

Ervaringen met taalcursussen

Van degenen die ooit met een taalcursus zijn begonnen heeft ruim de helft dat éénmaal gedaan. 32 procent is tweemaal aan een cursus begonnen en 17 procent zelfs meer dan twee maal. De verschillen tussen de subdoelgroepen in het aantal keren dat een taalcursus gevolgd is, zijn vrij gering. Alleen binnen de groep respondenten die meer dan twee maal hebben deelgenomen aan een taalcursus zijn de werkloze oudkomers uit de traditionele migrantengroepen relatief oververtegenwoordigd.

Bijna éénderde (30%) heeft de laatste cursus in het recente verleden (één jaar of korter geleden) gevolgd. Nog eens 30 procent heeft de laatste cursus 2 tot 3 jaar geleden gevolgd. Voor een aanzienlijke groep is de meest recente cursuservaring echter veel langer geleden: voor 19 procent was dit tussen 5 en 10 jaar geleden en voor 11 procent zelfs meer dan 10 jaar geleden. Vluchtelingen - zowel opvoeders als werklozen - hebben over het algemeen recentere cursuservaring dan de traditionele migranten. Het zijn met name de werkloze traditionele mi-

granten die het langst geleden een taal cursus hebben gevolgd (voor 59% is dit 6 jaar of langer geleden).

Resultaten van de laatst gevolgde cursus

Van degenen die ooit een taal cursus hebben gevolgd heeft 63 procent deze cursus niet afge maakt. Opvoeders uit de traditionele migrantengroepen hebben de meeste recent gevolgde cursus het minst vaak afgemaakt (69% heeft dit niet afgemaakt). Bij de opvoeders uit de vluchtelingengroep is dit 62 procent, bij de werkloze vluchtelingen 57 procent en bij de werkloze traditionele migranten 50 procent. Werkloze traditionele oudkomers hebben weliswaar minder deelgenomen aan taal cursussen dan de andere groepen, maar hebben de gevolgde cursus verhoudingsgewijs wel vaker afgerond.

Respondenten die een cursus hebben gevolgd via het ROC hebben dit iets vaker afgerond dan respondenten die via andere instanties een cursus hebben gevolgd. Voor beide geldt echter dat de afrondingspercentages gering zijn: 60 procent die een cursus heeft gevolgd via het ROC heeft dit niet afgerond tegen 65 procent van de deelnemers die elders een cursus hebben gevolgd.

Oorzaken voor het niet afronden van de cursus

Belangrijkste oorzaken voor het niet afronden van de cursus zijn zwangerschap (29%), het vinden van werk (16%), ziekte/gezondheidsklachten (16%), de te hoge moeilijkheidsgraad van de cursus (15%) en het ontbreken van passende kinderopvang (13%). De reden voor uitval verschillen per doelgroep. Voor opvoeders - zowel uit de traditionele groepen als uit de vluchtelingen groepen - is zwangerschap de belangrijkste reden om te stoppen. Voor werkloze traditionele oudkomers is dit ziekte of gezondheidsklachten en het vinden van werk. Ziekte en gezondheidsklachten geldt in sterke mate voor de werkloze vluchtelingen als belangrijke uitvalredenen.

Tabel 3.7: Oorzaken voor het niet afronden van de taal cursus per subdoelgroep in percentages, multi response (N=75).

Oorzaak niet afronden	Opvoeder traditioneel	Opvoeder vluchteling	Werkloos traditioneel	Werkloos vluchteling
Geen passende kinderopvang	18	11		6
Cursus was te moeilijk	18	11	17	6
Cursus was te makkelijk			17	6
Cursus sloot niet aan bij wensen	5			19
Docent was niet goed	2	11	17	13
Vond werk	16		33	19
Werd zwanger	36	67		

Vervolg tabel 3.7

Oorzaak niet afronden	Opvoeder traditioneel	Opvoeder vluchteling	Werkloos traditioneel	Werkloos vluchteling
Vanwege zorg voor familie	9	11		13
Vanwege verhuizing	7			13
Vanwege ziekte/gezondheidsklachten	9	11	33	31
School was te ver weg	7			
Anders	14		17	19

Percentering op aantal cases (som > 100%).

In de categorie ‘anders’ vallen redenen die vaak liggen op het persoonlijke vlak zoals een huwelijk of scheiding, de plotselinge zorg voor een ernstig ziek kind, maar ook het verbod van een echtgenoot om met de cursus verder te gaan.

Kenmerken van de laatst gevolgde taalcursus

De cursussen die door de respondenten zijn gevolgd hebben zich vooral toegelegd op lees-, schrijf- en spreekvaardigheid. Alleen bij de hoger opgeleiden was er ook veel aandacht voor de grammatica.

In de cursussen zijn verschillende materialen gebruikt, vaak in combinatie met elkaar. Lesboeken en fotokopieën worden het meest gebruikt. In 43 procent van de gevallen is gebruik gemaakt van de computer in het taalonderwijs.

Het merendeel van de respondenten heeft een niet-intensieve cursus gevolgd. Slechts 22 procent volgde een cursus van 5 dagdelen per week. Tweederde (47%) volgde slechts één à twee dagdelen per week les. Vluchtelingen - zowel werklozen als opvoeders - volgden vaker een intensieve cursus dan traditionele migranten. Intensieve cursussen worden met name gevolgd bij het ROC. De cursussen die via het buurthuis zijn gevolgd waren bijna altijd niet-intensieve cursussen van 1 à 2 dagdelen per week.

Over het algemeen is het aantal maanden dat men de cursus heeft gevolgd beperkt. Tweederde heeft een cursus korter dan één jaar gevolgd. Bijna éenvijfde (20%) volgde echter meer dan anderhalf jaar een cursus.

De meeste respondenten hebben hun cursus op het ROC gevolgd (52%). Daarnaast heeft 30 procent de cursus bij een buurthuis gevolgd. Het zijn met name de opvoeders uit de traditionele migrantengroepen die via het buurthuis een cursus hebben gevolgd (51%). Nagenoeg alle vluchtelingen hebben een cursus gevolgd op het ROC (bij de opvoeders is dit 100% en bij de werklozen 94%). De werkloze traditionele migranten hebben vaak een cursus gevolgd via het werk (31%). Onder de categorie ‘anders’ vallen onder andere cursussen bij de deelnemers of vrijwilligers thuis werden gegeven⁷.

⁷ De gegevens over de locatie van de cursus zeggen iets over de plek waar de cursus gevolgd is. Het biedt echter geen informatie over wie de lessen heeft verzorgd, dat wil zeggen vrijwilligers of een bevoegde docent.

Tabel 3.8: Kenmerken van de gevolgde taalcursussen.

Behandelde vaardigheden (N=144) (som > 100%)	
Spreken	87%
Lezen	90%
Luisteren	74%
Schrijven	90%
Grammatica	54%
Gebruikte materialen (N=145) (som > 100%)	
Video	12%
Computer ⁸	43%
Stencils	75%
Lesboek	86%
Anders	12%
Aantal dagdelen per week (N=145)	
1-2 dagdelen	47%
3-4 dagdelen	31%
5 dagdelen	22%
Duur gevolgde cursus (N= 149)	
=< 6 maanden	42%
7-12 maanden	26%
13-18 maanden	15%
> 18 maanden	18%
Locatie van cursus (N=149)	
ROC	52%
Buurthuis	30%
Volksuniversiteit	1%
Op het werk	4%
Anders	13%

⁸ 71 procent van de respondenten die heeft aangegeven les gehad te hebben met behulp van de computer, heeft deze ervaring in het recente verleden opgedaan (3 jaar geleden of korter).

Gebruik in de praktijk

Van degenen die een cursus hebben gevolgd in het verleden geeft 80 procent aan het geleerde ook te gebruiken in het dagelijks leven. De opgedane kennis wordt vooral gebruikt bij het boodschappen doen (77%), in contacten met burens en kennissen (70%), op school van de kinderen (49%) en in contact met instanties (48%). Niet zelden beperkt zich dit gebruik tot eenvoudige gesprekjes; *“Veel heb ik niet geleerd, af en toe begroet ik de buurvrouw en vraag bijvoorbeeld: alles goed, kinderen allemaal goed en kom koffie/thee drinken.”*

Eénvijfde (20%) maakt in de praktijk geen gebruik van het geleerde. De belangrijkste reden waarom de lesstof niet in de praktijk wordt toegepast is dat naar mening van de respondenten hun Nederlands niet goed genoeg is (75%). Daarnaast geeft 32 procent aan geen contact te hebben met Nederlandstaligen waardoor ze geen Nederlands (hoeven) te spreken. De volgende citaten zijn illustratief voor deze opvattingen: *“Mijn leven bestaat uit mijn familie en de moskee, mijn kinderen regelen alles met de instanties en soms zet ik ergens een handtekening onder”* en *“Wat ik op school heb geleerd is heel anders dan praten in de dagelijkse praktijk. Op school weten ze dat je niet goed kan praten en hebben ze geduld. In werkelijkheid is het veel moeilijker, want mensen nemen niet veel tijd voor je”*.

Waardering van de gevolgde taallessen

De deelnemers aan taalcursussen zijn gevraagd hun oordeel te geven over de cursussen die ze in het verleden hebben gevolgd. 40 procent laat zich positief uit over de cursus die zij in het verleden gevolgd hebben. Zowel de inhoud (*“Goed, we hebben leren lezen en praten”*) als de ‘setting’ (kwalificaties als *“leuk en gezellig”*) worden positief benadrukt. Bijna éénvijfde (21%) is gemengd tevreden over de gevolgde cursus. Vaak beviel de inhoud van de cursus wel maar werden er kritische kanttekeningen geplaatst bij de omvang (*“het beviel goed, maar de groep was met 15 personen wel wat groot”*) en samenstelling van de groep (*“de cursus was goed, maar er waren ook mannen. Daarom is het niet leuk om les te volgen”*). Over het algemeen kan dus gesteld worden dat een vrij grote groep (61%) een positief beeld heeft gekregen van het onderwijs.

39 procent oordeelt negatief over de gevolgde cursus. Enerzijds werden de lessen te moeilijk bevonden met te weinig praktische toepassingen en zaten er te veel mensen van een verschillende niveau in de groep (*“Er waren te grote niveauverschillen en verwachtingen van de deelnemers. Hierdoor kon ik het vaak niet volgen. De sfeer was ook te informeel en te vrijblijvend”*). Anderzijds is er een groep die de lessen juist te makkelijk vonden (*“Het was niet goed. We waren alleen met makkelijke dingen bezig, maar dat was niet voldoende om met mensen te kunnen spreken”*).

Vluchtelingen - zowel opvoeders als werklozen - waarden de gevolgde taallessen bevestigend negatiever dan de traditionele migranten (52% van de vluchtelingen oordeelt negatief). Bij de traditionele opvoeders oordeelt 35 procent negatief en bij de traditionele werklozen is 24 procent negatief.

Over het algemeen geldt dat: hoe hoger de vooropleiding, hoe negatiever het oordeel over de gevolgde cursussen (58% van de respondenten op hvo/vwo/mbo-niveau oordeelt negatief en 63% van de respondenten met een hbo/wo opleiding).

3.4 Samenvatting

Indien het profiel van de geïnterviewde oudkomers in zijn algemeenheid kort wordt samengevat, komt het volgende beeld naar voren:

- een relatief laagopgeleide groep (55% heeft geen opleiding genoten of alleen basisonderwijs) met een gebrekkige tot zeer gebrekkige beheersing van het Nederlands⁹ en met bovendien weinig taalcontacten met Nederlanders (59% heeft nauwelijks taalcontacten met Nederlanders) ondanks dat zij in overwegend Nederlandse of gemengde buurten wonen. Thuis wordt bijna altijd alleen de taal uit het land van herkomst gesproken;
- een groep waarvan het merendeel (73%) in het verleden al eens deel hebben genomen aan taalcursussen, maar waarvan de meerderheid heeft deze cursus nooit afgemaakt (63% heeft de cursus niet afgemaakt).

Dit algemene beeld doet echter geen recht aan de variatie die tussen de verschillende groepen uit de oudkomerspopulatie bestaat. In feite is het niet mogelijk om te spreken van *de oudkomers*. Zo zijn er belangrijke verschillen tussen de traditionele migranten (Turken en Marokkanen) en de vluchtelingenmigrant. Maar ook binnen deze groepen zijn er verschillen tussen oudkomers met een opvoedende taak en werkloze oudkomers (en soms ook tussen verschillende herkomstlanden).

Zo zijn vluchtelingen over het algemeen beter opgeleid dan de traditionele migranten. Binnen de groep traditionele migranten zijn de werkloze oudkomers weer beter opgeleid dan de opvoeders. Ook het leeftijdsprofiel verschilt. De werkloze traditionele migranten zijn gemiddeld 10 jaar ouder dan de andere groepen. Zij zijn vele jaren geleden als arbeidsmigrant naar Nederland gekomen en zijn nu al vaak geruime tijd werkloos. De vluchtelingen en de traditionele opvoeders zijn niet alleen jonger, maar ook vaak korter in Nederland. Zij hebben andere ervaringen (bijvoorbeeld met taallessen) opgedaan dan de traditionele werkloze migranten.

Dergelijk verschillen in achtergrondvariabelen zijn van belang om in kaart te brengen omdat zij de cursusbehoeften van de oudkomeer kleuren. Alleen door rekening te houden met de verschillen in achtergrond is het mogelijk om het cursusaanbod adequaat in te richten. Om recht

⁹ De voorwaarde om tot de populatie oudkomers te worden gerekend is een onvoldoende beheersing van het Nederlands. Alle geïnterviewde oudkomers in dit onderzoek kenmerken zich dus door een onvoldoende beheersing van het Nederlands, alleen de mate waarin varieert.

te doen aan de verschillen binnen de groep oudkomers wordt hieronder per subdoelgroep een kort profiel geschetst¹⁰.

Opvoeders uit de traditionele migrantengroepen

Opvoeders uit de traditionele migrantengroepen zijn meestal tussen de 30 en 40 jaar en hebben vooral jonge kinderen (tussen 1 en 12 jaar). Bijna de helft heeft één of meerdere kinderen jonger dan 5 jaar.

De groep kenmerkt zich door een laag opleidingsniveau: bijna viervijfde heeft geen of slechts basisonderwijs genoten in het land van herkomst. Van de ruim éénderde die geen onderwijs heeft genoten in het land van herkomst kan verwacht worden dat zij functioneel analfabeet zijn.

De beheersing van het Nederlands is over algemeen gebrekkig: drievijfde heeft altijd tot vaak moeite met het voeren van een gesprek in het Nederlands en het lezen van een Nederlandse krant. Ruim de helft heeft geen (of nauwelijks) taalcontacten met Nederlanders.

Bijna viervijfde van deze groep heeft in het verleden deelgenomen aan taalcursussen, soms zelfs meerdere keren. Vaak volgden zij die cursus via een buurthuis. 69 procent van hen heeft deze cursus echter niet afgemaakt. Uitval vanwege zwangerschap is verreweg de belangrijkste reden voor het niet afmaken van de cursus. Ondanks het hoge uitvalpercentage heeft bijna tweederde van de opvoeders uit de traditionele migrantengroep een positief of gemengd positief oordeel over de gevolgde cursus.

Werklozen uit de traditionele migrantengroepen

Werklozen uit de traditionele migrantengroepen zijn gemiddeld tussen 40 en 55 jaar. Zij hebben meestal thuiswonende kinderen in de leeftijdscategorie van 5 tot 18 jaar.

Bijna de helft heeft geen of alleen basisonderwijs genoten in het land van herkomst. Het aandeel dat geen opleiding heeft genoten is met ruim 10 procent overigens aanzienlijk lager dan van de opvoeders uit de traditionele migrantengroep. Ruim éénderde van deze groep heeft een opleiding op mavo/vbo-niveau genoten in het land van herkomst.

De beheersing van het Nederlands is over het algemeen iets beter dan van de opvoeders uit de traditionele migrantengroep: ruim tweevijfde heeft altijd tot vaak moeite met het voeren van een gesprek in het Nederlands en het lezen van een Nederlandse krant.

De groep kenmerkt zich door weinig - minder dan de opvoeders - taalcontacten met Nederlanders: ruim tweederde heeft geen (of nauwelijks) taalcontacten met Nederlanders.

Slechts éénderde van de werkloze traditionele migranten heeft in het verleden deelgenomen aan een taalcursus. Vaak werden deze lessen gevolgd via het werk, bijvoorbeeld in een fabrieksschooltje. Belangrijke redenen om geen taallessen te volgen waren het gebrek aan tijd

¹⁰ Binnen de subgroepen zijn er weer kleine verschillen per herkomstland. Zo zijn Marokkaanse opvoeders slechter opgeleid dan Turkse opvoeders en zijn Somaliërs slechter opgeleid dan de andere vluchtelingengroepen. Voor het algemene beeld is echter de verdeling in de hoofdschubgroepen zeer bruikbaar.

vanwege werk en het niet inzien van het nut van het volgen van taallessen. De helft van deze groep oudkomers maakte de gevolgde cursus niet af. Werk en gezondheidsklachten zijn belangrijke uitval redenen. Driekwart van de werkloze traditionele oudkomers geeft overigens een positief oordeel over het gevolgde onderwijs.

Opvoeders uit de vluchtelingengroepen

Opvoeders uit de vluchtelingengroepen zijn in gelijke mate te vinden in de leeftijdscategorie 20 tot 30 jaar en in de categorie 30 tot 40 jaar. Zij hebben over het algemeen jonge kinderen (jonger dan de opvoeders uit de traditionele groep). Ruim driekwart heeft kinderen jonger dan 5 jaar.

De groep is over het algemeen redelijk goed opgeleid. De helft heeft een opleiding op mavo/vbo-niveau genoten en één derde een opleiding op havo/vwo/mbo-niveau. Slechts één vijfde heeft alleen basisonderwijs genoten.

De beheersing van het Nederlands is ook bij deze groep gebrekkig: ruim de helft heeft altijd tot vaak moeite met het voeren van een gesprek in het Nederlands en het lezen van een Nederlandse krant. Net als bij de opvoeders uit de traditionele groep heeft ruim de helft geen (of nauwelijks) taalcontacten met Nederlanders.

Alle opvoeders uit de vluchtelingengroep hebben in het verleden deelgenomen aan een taal cursus. Dit volgden zij in alle gevallen bij het ROC. 62 procent maakte deze opleiding niet af. Net als bij de opvoeders uit de traditionele groep is zwangerschap de belangrijkste oorzaak voor uitval. Ruim de helft oordeelt negatief over de gevolgde taallessen.

Werklozen uit de vluchtelingengroepen

De werkloze vluchtelingen zijn vooral te vinden in de leeftijdscategorieën 20 tot 30 jaar en 30 tot 40 jaar. Ruim de helft van hen is alleenstaand. Indien er kinderen zijn, zijn dit vooral jonge kinderen in de leeftijd van 1 tot 12 jaar.

De groep is over het algemeen goed opgeleid: 45 procent heeft een opleiding op havo/vwo/mbo-niveau gevolgd in het land van herkomst en 21 procent volgde een opleiding op hbo/wo-niveau.

Van alle groepen is de beheersing van het Nederlands van deze groep het beste. Desondanks heeft bijna tweederde van deze groep vaak tot altijd moeite met het voeren van een gesprek in het Nederlands en het lezen van een Nederlandse krant. Net als bij de andere groepen is het taalcontact met Nederlanders beperkt: ruim de helft heeft geen (of nauwelijks) taalcontacten met Nederlanders.

Bijna alle werkloze vluchtelingen hebben in het verleden deelgenomen aan taalcursussen. Net als bij de opvoeders uit de vluchtelingengroep volgden zij die cursus in bijna alle gevallen via het ROC. 57 procent maakte de cursus niet af. Ziekte en gezondheidsklachten waren de belangrijkste uitvalredenen. Net als de opvoeders uit de vluchtelingengroep zijn de werkloze vluchtelingen niet heel positief over de gevolgde cursussen: ruim de helft gaf een negatief oordeel.

DEEL II: RESULTATEN VAN DE CURSUSBEHOEFTEPEILING

Een woord vooraf bij deel II

In dit deel van het rapport wordt een schets gegeven van de achtergrond van de geïnterviewde oudkomers en hun cursusbehoeften. Het hier geschetste profiel is geen representatieve voorstelling van alle groepen oudkomers, maar biedt inzicht in een aantal kenmerken van de gekozen subgroepen onder de oudkomerspopulatie in de vier pilotgemeenten: opvoeders en werklozen uit traditionele migrantengroepen (Turken en Marokkanen) en opvoeders en werklozen uit verschillende vluchtelingengroepen¹. Het algemene beeld wat in deel II van dit rapport naar voren komt, kan niet zonder meer vertaald worden naar de situatie in andere gemeenten c.q. van andere doelgroepen. Lokale verschillen in de samenstelling van de doelgroep (bijvoorbeeld naar opleidingsniveau) en verschillen in de plaatselijke context (bijvoorbeeld een actieve zelforganisatie of moskee) zullen uiteindelijk de cursusbehoefte bepalen. Met andere woorden, de gepresenteerde resultaten bieden geen blauwdruk, maar geven wel een algemene indicatie van de verschillende behoeften. De precieze bepaling van cursusbehoeften van verschillende groepen oudkomers in de eigen gemeente moeten gemeenten zelf ter hand moeten nemen.

¹ NB. Wanneer in dit rapport gesproken wordt over opvoeders gaat het over niet-werkende opvoeders.

4 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: ORGANISATORISCHE ASPECTEN

4.1 Inleiding

De respondenten is gevraagd naar de vorm (organisatorische kenmerken) van taalonderwijs dat zij zouden willen volgen. Deze vragen zijn voorgelegd aan zowel personen die zonder meer aangaven hun Nederlands te willen verbeteren (92%) als aan personen die in eerste instantie geen behoefte uitten om hun Nederlands te verbeteren (8%)¹. Onder de geïnterviewde oudkomers is dus een sterk bewustzijn dat verbeteren van de taalvaardigheid een belangrijke voorwaarde is voor deelname aan de Nederlandse samenleving. Dit sluit aan bij de bevinding uit het WRR-rapport waar erop wordt gewezen dat voor de eerste generatie immigranten kennis van de Nederlandse taal geen voldoende maar wel een noodzakelijke voorwaarde vormt voor participatie².

Ook van de groep die om verschillende redenen aangeeft geen Nederlands meer te willen leren is het echter belangrijk om te weten aan welke kenmerken een taalcursus zou moeten voldoen, waardoor ze wellicht toch zouden willen deelnemen. Iemand die als reden aangeeft dat hij of zij het toch nooit zal leren, is gevraagd hoe de cursus eruit moet zien zodat hij of zij toch in staat is Nederlands te leren.

In dit hoofdstuk wordt daarom een overzicht gegeven van de wensen van alle respondenten ten aanzien van taalonderwijs. Het gaat hier om de aspecten als de duur en intensiteit van de cursus, de te leren vaardigheden, de samenstelling van de groep et cetera. Alsmede om de behoefte aan kinderopvang indien op korte termijn aan een cursus wordt deelgenomen.

4.2 Gewenste organisatorische kenmerken van taalcursussen

Doel van taalcursussen en te leren vaardigheden

De respondenten is gevraagd aan te geven met welk doel zij taal willen leren. De belangrijkste reden die wordt aangegeven is om (beter) te kunnen communiceren in het Nederlands met

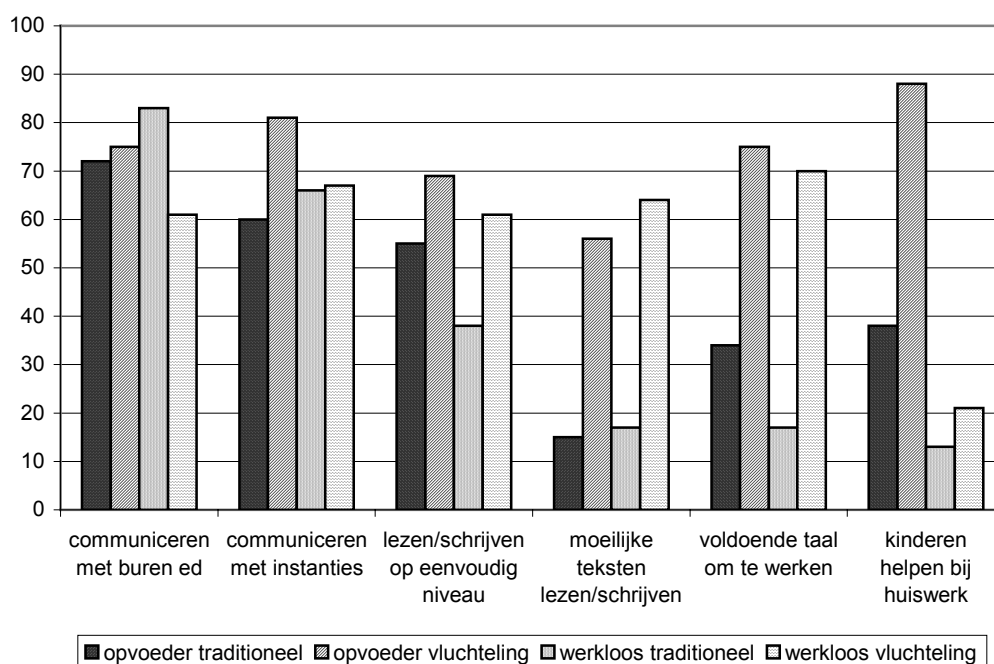
¹ Een belangrijke reden voor de kleine groep geïnterviewde oudkomers die niet meer aan een Nederlandse taalcursus wil deelnemen is het gevoel dat het voor hen te laat is, dat ze nu te oud zijn. Zoals een respondent het uitdrukt: “*Daar is het nu te laat voor. Ik ben te oud om nog iets te leren. Mijn kinderen helpen mij indien dat nodig is. Over een paar jaar ga ik toch terug naar Marokko.*” Anderen geven aan dat ze zich wel redden met het beetje Nederlands dat ze beheersen weten en dat ze het toch nooit goed zullen leren.

² WRR (2001) Nederland als immigratiesamenleving. Rapporten aan de regering nr. 60. SDU: Den Haag.

buren, leerkrachten, winkelpersoneel et cetera (73%). Daarnaast is het communiceren met instanties een belangrijke reden (65%). De nagestreefde doelen verschillen per subdoelgroep. In figuur 4.1 worden de verschillen in doelen tussen de groepen geïllustreerd. Opvallend is dat de vluchtelingen, zowel de opvoeders als de werklozen, veel meer geïnteresseerd zijn in het leren van voldoende taal om te kunnen werken dan de traditionele migranten. Binnen deze laatste groep zijn overigens de opvoeders meer geïnteresseerd in het leren van taal voor werk dan de werkloze oudkomers. De geringe belangstelling voor taallessen ten behoeve van het verrichten van werk onder de werkloze traditionele oudkomers wordt voor een deel verklaard door de leeftijd van de groep. Veel van de werkloze traditionele oudkomers hebben het gevoel te oud te zijn om nog iets te kunnen betekenen op de arbeidsmarkt. Bovendien zijn velen van hen al jaren werkloos (hoewel dit op basis van het beschikbare materiaal niet is vast te stellen, zit mogelijk een deel van hen in de WAO) hetgeen hun motivatie om nog deel te nemen aan het arbeidsproces negatief zal beïnvloeden.

Vluchtelingen, zowel de opvoeders als de werklozen, zijn ook meer geïnteresseerd in het lezen en schrijven van moeilijke teksten. Dit houdt rechtstreeks verband met hun gemiddeld hoger opleidingsniveau.

Figuur 4.1: Doel voor het volgen van taalcursussen naar subgroep in percentages, multiple response (N=192).

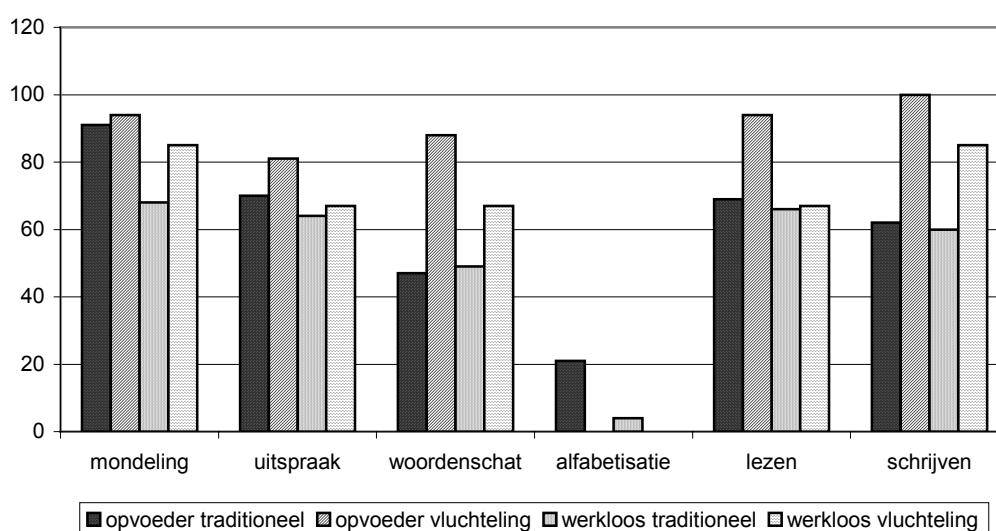

Behalve naar doel, zijn de respondenten ook gevraagd naar de specifieke taalvaardigheden die zij graag willen leren. Mondelinge taalvaardigheden (85%), leesvaardigheid (70%), uitspraak (69%), en schrijfvaardigheid (69%) zijn de vaardigheden waar de meeste behoefte aan

is. Tussen de verschillende doelgroepen zijn er geen grote verschillen in te leren vaardigheden. Voor alle categorieën geldt bijvoorbeeld dat mondelinge vaardigheden nagenoeg het belangrijkste zijn. Wel zijn vluchtelingen, zowel opvoeders als werklozen, vaker geïnteresseerd in het verbeteren van de schijfvaardigheden dan de traditionele migranten.

12 procent van de respondenten geeft aan geïnteresseerd te zijn in alfabetisatielessen. Dit zijn met name Marokkaanse (61%) en Turkse vrouwen (39%) die voor het overgrote deel geen opleiding hebben genoten in het land van herkomst (61%). Daarnaast is er een klein groepje Turkse en Marokkaanse vrouwen (39%) dat weliswaar basisonderwijs heeft genoten maar toch aangeeft behoefte te hebben aan alfabetisatie.

Figuur 4.2: Te leren vaardigheden naar subdoelgroep, multi response (N=194).

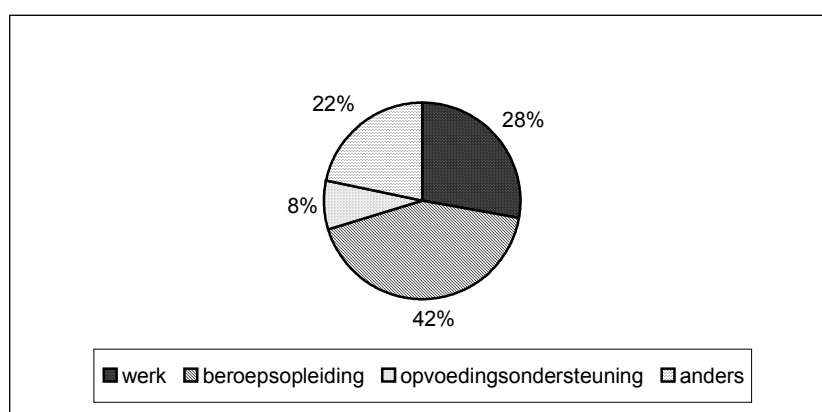
Combinatie van taal met andere activiteiten

Een aanzienlijk deel van de respondenten (45%) spreekt zich uit voor een gecombineerd traject van taal met andere activiteiten. Deze behoefte is het sterkst bij de categorie werkloze vluchtelingen (61%).

Degenen die een voorkeur hebben voor een gecombineerd traject, willen dit het liefst combineren met een beroepsopleiding (42%). De werkloze oudkomers - zowel de vluchtelingen als de traditionele migranten - hebben de grootste voorkeur voor een combinatie van taal en een beroepsopleiding. Opvoeders hebben vooral een voorkeur voor een combinatie met werk. Er is betrekkelijk weinig belangstelling voor duale trajecten in combinatie met opvoedingsondersteuning (in totaal 8 respondenten)³. In figuur 4.3 wordt een overzicht gegeven van het soort gecombineerde trajecten waar de voorkeur naar uit gaat. De categorie 'anders' bestaat vooral uit een combinatie van taal, werk en beroepsopleiding of opvoedingsondersteuning.

³ Allen Gemeente A.

Figuur 4.3: Voorkeur voor soort gecombineerd traject, in percentages (N=87).

Duur en intensiteit van de taalcursus

De meeste oudkomers hebben een voorkeur voor een niet-intensieve vorm van taalonderwijs: 62 procent geeft aan drie dagdelen per week of minder te willen volgen. Het aandeel oudkomers dat vijf dagdelen per week naar school wenst te gaan bedraagt 21 procent.

Opvallend is dat vluchtelingen, zowel opvoeders als werklozen, vaker een voorkeur voor een intensieve taalcursus (4 à 5 dagdelen per week) uitspreken dan de traditionele oudkomers. Gezien het doel waarvoor deze groep graag hun taal wil verbeteren - namelijk werk - is een voorkeur voor een intensieve taalcursus goed te begrijpen. Binnen de groep traditionele oudkomers zijn de opvoeders gemotiveerder om een intensieve cursus te volgen dan de werklozen.

Over de gewenste duur van een taalcursus zijn de oudkomers weinig uitgesproken. Het merendeel (80%) geeft als antwoord 'zo lang als nodig is'.

Tabel 4.1: Voorkeur voor aantal dagdelen naar subgroep in percentages (N=194).

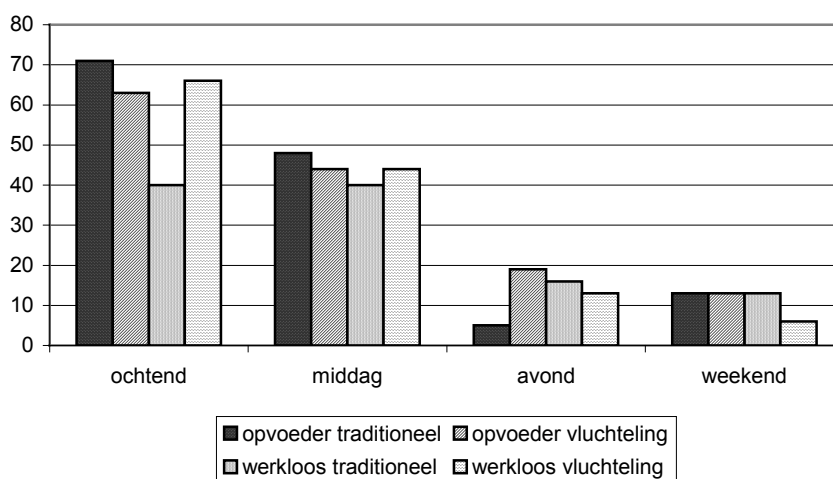
	1 dagdeel	2 dagdelen	3 dagdelen	4 dagdelen	5 dagdelen	Geen voorkeur
Opvoeder traditioneel	2	41	24	12	21	100
Opvoeder vluchteling			38	25	38	100
Werkloos traditioneel	9	45	34	4	6	2 100
Werkloos vluchteling		6	18	46	30	100
Totaal	3	33	26	17	21	1 100

Voorkeur voor dagdelen en begin- en eindtijden

Naast het aantal dagdelen, zijn de respondenten ook gevraagd naar hun voorkeur voor welke dagdelen en de begin- en eindtijden van de lessen. Slechts 6 procent van de oudkomers geeft aan dat hij of zij geen voorkeur heeft voor het moment van de dag waarop de cursus wordt aangeboden.

De meeste geïnterviewden hebben een voorkeur voor een ochtendcursus (63%). Daarnaast heeft 45 procent een voorkeur voor een middagcursus aangegeven. Avond- en weekendcursussen zijn minder populair (respectievelijk 12 en 10%). Opvoeders, zowel de traditionele migranten als de vluchtelingen, als de werkloze vluchtelingen hebben met name een voorkeur voor lessen in de ochtenduren. De werkloze traditionele migranten zijn minder uitgesproken en geven zowel de ochtend als de middag aan als voorkeur.

Figuur 4.4: Voorkeur voor dagdeel naar subgroep in percentages, multi response (N=180).

Van degenen die hebben aangegeven een intensieve cursus van vijf dagdelen per week te willen volgen, heeft 67 procent een voorkeur voor een ochtendcursus en 56 procent voor een middagcursus. Binnen deze categorie hebben de opvoeders, zowel de traditionele migranten als de vluchtelingen, de grootste voorkeur voor een ochtendcursus.

Niet alleen de voorkeur voor een dagdeel is belangrijk maar ook de tijdstippen waarop de lessen worden gegeven. Met name de opvoeders zijn taakcombineerders die het volgen van lessen moeten afstemmen met de zorg voor hun kinderen

Degenen die hebben aangegeven een ochtendcursus te willen volgen, willen dit het liefst tijdens de schooltijden van de kinderen. Ruim tweederde (69%) heeft een voorkeur voor de lessen tussen 9 en 12 uur 's ochtends. Een beperkt aantal oudkomers wil juist vroeger (voor 9 uur) of later (vanaf 10 uur) beginnen. Niet verbazingwekkend komt een voorkeur van het

volgen van lessen tussen 09.00 en 12.00 uur bij opvoeders nog vaker voor dan bij de werkloze oudkomers.

Tabel 4.2: Voorkeur voor begin- en eindtijden ochtendcursus naar subdoelgroep, in percentages (N=108).

	Van 9.00- 11.00 uur	Van 9.00- 11.30 uur	Van 9.00- 12.00 uur	Anders, begintijd tussen 9.00- 10.00 uur	Anders, begintijd voor 9.00 uur	Anders, begintijd vanaf 10.00 uur	
Opvoeders	15	25	36	9	5	11	100
Werkloze oudkomers	3	3	50	19	9	16	100
Totaal	11	19	40	12	7	16	100

Met betrekking tot de voorkeur voor begin- en eindtijden van middaglessen zijn minder eenduidige conclusies te trekken. Het merendeel (64%) van de respondenten heeft weliswaar een voorkeur voor een start van de lessen tussen 13.00 en 14.00 uur, maar de bijbehorende eindtijden variëren. Een aanzienlijk aandeel (33%) heeft een voorkeur voor een aanvang van de lessen in de vroege middag, dat wil zeggen vòòr 13.00 uur. Voor de volledigheid wordt in tabel 4.3 een overzicht gegeven van de begin- en eindtijden van middagcursussen.

Tabel 4.3: Voorkeur voor begin- en eindtijden middagcursus naar subdoelgroep, in percentages (N=67).

	Van 13.00- 15.00 uur	Van 13.30- 15.00 uur	Van 13.00- 16.00 uur	Anders, begintijd tussen 13.00- 14.00 uur	Anders, begintijd voor 13.00 uur	Anders, Begintijd vanaf 14.00 uur	
Opvoeders	31	20	6	12	27	4	100
Werkloze oudkomers	28		22		9		100
Totaal	30	15	10	9	33	3	100

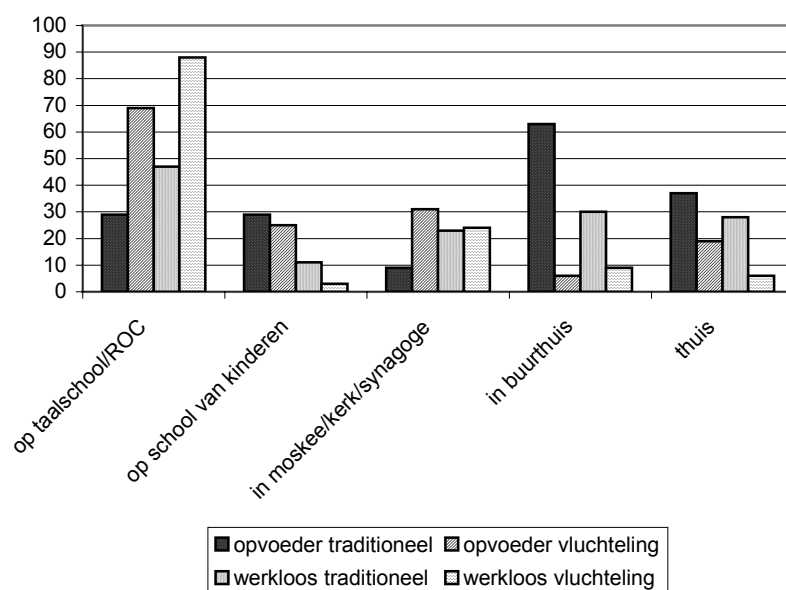
Van degenen die een avondcursus willen volgen, wil 33 procent dit tussen 18.00 en 21.00 uur. Nog eens 28 procent heeft een voorkeur uitgesproken voor lessen tussen 19.00 en 21.00 uur. Gezien het beperkt aantal personen dat een cursus in de avonduren wil volgen is geen uitsplitsing gemaakt naar subdoelgroep.

Voorkeurslocatie

Het ROC en het buurthuis zijn de meest genoemde locatie voor het volgen van een taal cursus (46% en 41%)⁴. Daarnaast wordt ook het volgen van een cursus thuis relatief vaak genoemd (28%). De voorkeurslocatie verschilt per subdoelgroep. Vluchtelingen, zowel opvoeder als werklozen, hebben een uitgesproken voorkeur voor een taal cursus via het ROC. Opvoeders uit de traditionele migrantengroepen hebben een sterke voorkeur voor les in het buurthuis. De werkloze traditionele migranten zitten tussen deze twee groepen in, zij hebben vooral een voorkeur voor les via het ROC maar ook het buurthuis scoort redelijk goed. Verder is opvallend dat de traditionele migranten - zowel opvoeders als werklozen - veel vaker het eigen huis als voorkeurslocatie opgeven dan de vluchtelingen.

De verschillen in voorkeur tussen de verschillende categorieën moet gezien worden in relatie met eerder opgedane ervaringen met taallessen. Zo hebben vluchtelingen in het verleden met name lessen gevolgd via het ROC en zijn daarom veel minder bekend met het buurthuis als mogelijke cursuslocatie. Voor traditionele opvoeders geldt het omgekeerde. Zij volgden in het verleden vooral cursussen via buurthuizen.

Figuur 4.5: Voorkeurslocatie naar subdoelgroep in percentages, multi response (N=194).

Voor bijna driekwart (72%) van de respondenten vormt de afstand tot de cursuslocatie een belemmering voor deelname aan een cursus. Voor opvoeders (lees vrouwen) vormt afstand vaker een belemmering (87%) voor deelname dan voor werkloze oudkomers. Van deze laatste categorie geeft overigens bijna de helft (49%) eveneens aan afstand tot de cursuslocatie

⁴ Het gaat hier wederom om de plek waar de cursus gegeven moet worden en niet om door wie de lessen moeten worden verzorgd.

als een belemmering voor deelname te ervaren. Er zijn nauwelijks verschillen in ervaren belemmering tussen traditionele migranten en vluchtelingen.

Het grootste probleem is het niet beschikken over eigen vervoer (81%). Dit geldt het sterkst voor opvoeders - traditioneel en vluchtelingen - en de werkloze vluchtelingen.

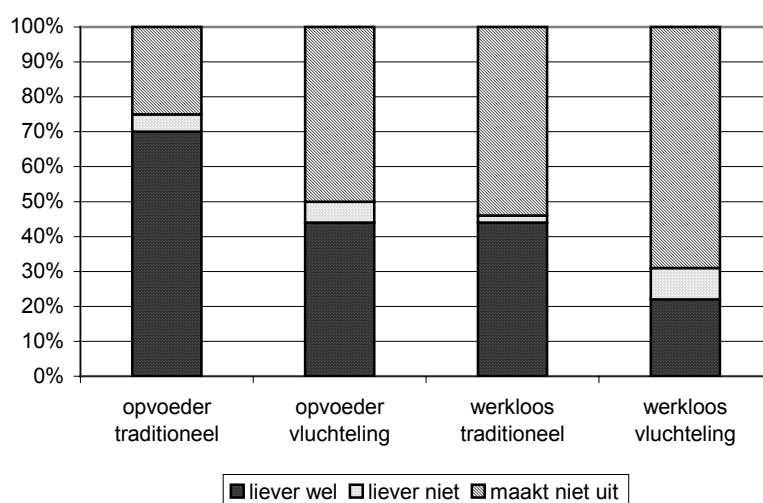
Omvang en samenstelling van de groep

De meeste respondenten (70%) hebben een expliciete voorkeur voor de omvang van de cursusgroep. De werkloze traditionele migranten zijn hierin overigens het minst uitgesproken. De gemiddelde minimale voorkeursgroepsomvang is 6,9 personen en de gemiddelde maximale voorkeursgroepsomvang is 11,2 personen. Traditionele migranten hebben over het algemeen een voorkeur voor een iets kleinere groepsomvang dan vluchtelingen. Dit is gerelateerd aan het opleidingsniveau van de respondenten. Personen die geen of weinig onderwijs hebben genoten in het land van herkomst (en deze groepen zijn oververtegenwoordigd binnen de traditionele migrantenpopulatie) spreken over het algemeen een voorkeur uit voor iets kleinere groepen dan personen die wat beter zijn opgeleid.

Ruim de helft (54%) van alle respondenten geeft aan bij voorkeur les te willen hebben met personen van het eigen geslacht. Deze behoefte is het grootst voor de traditionele opvoeders (70%). Binnen deze groep is de behoefte aan groepen van één sekse groter bij de Marokkanen dan bij de Turken. Tevens is opvallend dat ook door de Somaliërs - zowel door mannen als vrouwen - een sterke voorkeur wordt uitgesproken van cursusgroepen van hetzelfde geslacht.

Slechts een klein percentage van alle geïnterviewden geeft expliciet aan bij voorkeur in een gemengde groep les te willen hebben.

Figuur 4.6: Voorkeur voor deelnemers van eigen sekse naar subdoelgroep in percentages (N=192).

De voorkeur voor cursusgroepen met personen uit hetzelfde herkomstland is niet heel groot. Bijna tweederde (63%) geeft aan dat de groepssamenstelling naar land van herkomst niet uitmaakt. Alleen de Afghanen wijken enigszins af van dit beeld. Bij de Afghanen is de groep personen die liever niet met mensen van het eigen herkomstland aan een cursus willen deelnemen oververtegenwoordigd (55%).

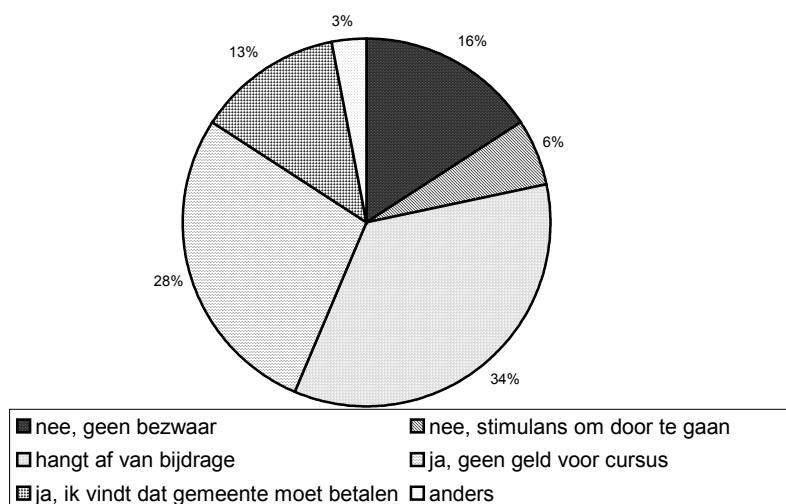
Ook de voorkeur voor medecursisten van ongeveer dezelfde leeftijd is niet erg groot. Bijna tweederde (64%) geeft aan dat het niet uit maakt. Onder de oudere respondenten (ouder dan 50 jaar) is de voorkeur voor medecursisten van dezelfde leeftijd iets groter dan onder de jongere respondenten.

Het opleidingsniveau van de medecursisten blijkt wel een factor van belang te zijn. Tweederde (66%) geeft expliciet aan met personen van een vergelijkbaar opleidingsniveau in een groep te willen zitten. Deze behoefte is aanwezig bij zowel de laag als hoger opgeleide oudkomers. Van degenen die geen of alleen basisonderwijs hebben genoten in het land van herkomst geeft 64 procent aan een voorkeur te hebben voor medecursisten van hetzelfde opleidingsniveau. Van degenen met een hbo of wo opleiding is dit zelfs 78 procent.

Het betalen van een eigen bijdrage

Respondenten is gevraagd in hoeverre het betalen van een eigen bijdrage een bezwaar is voor het volgen van een taalcursus. De meningen hierover zijn verdeeld: 21 procent heeft geen bezwaar, 41 procent heeft wel bezwaar en 35 procent geeft aan dat het afhangt van de hoogte van de eigen bijdrage.

Figuur 4.7: Betalen eigen bijdrage als bezwaar, in percentages (N=193).

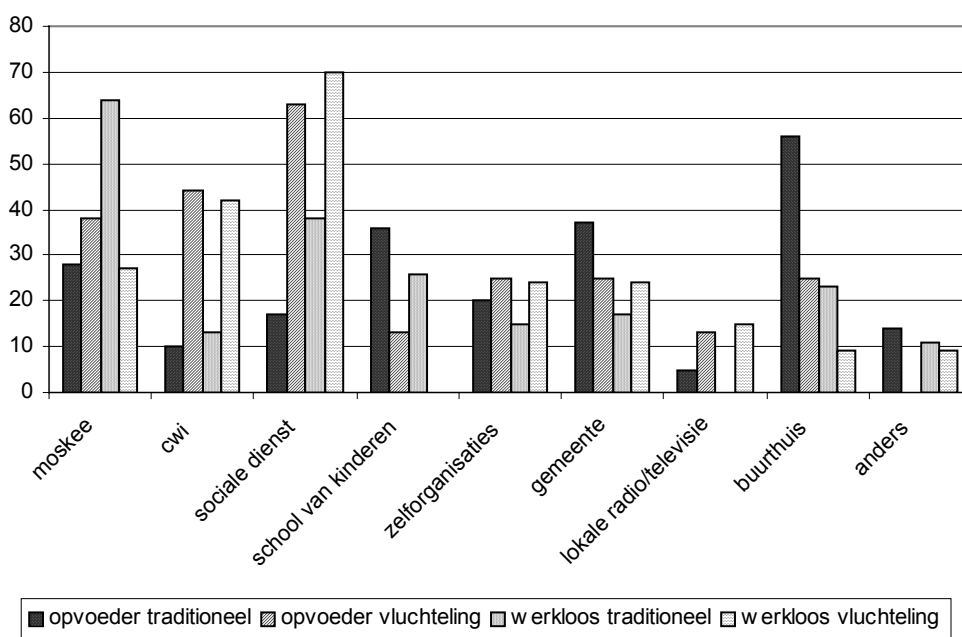

Van degenen die geen bezwaar hebben, geeft 6 procent aan dat het betalen van een eigen bijdrage juist een stimulans is om door te gaan met de cursus. Van degenen die wel bezwaar hebben tegen het betalen van een eigen bijdrage geeft 28 procent aan dat ze geen geld hebben voor een cursus en 13 procent is van mening dat de gemeente moet betalen als die het belangrijk vindt dat zij naar een taalcursus gaan. Vluchtelingen - zowel opvoeders als werklozen - en werkloze traditionele migranten uitten het vaakst bezwaar tegen het betalen van een eigen bijdrage.

Informatiekanalen

De respondenten willen met name via het buurthuis (38%), de moskee (37%) of de sociale dienst (35%) op de hoogte gebracht worden van cursusaanbod. De informatiekanalen verschillen aanzienlijk per subdoelgroep. Voor de traditionele opvoeder is het buurthuis verreweg het belangrijkste informatiekanaal. Voor de vluchtelingen - zowel de opvoeders als de werklozen - is dit de sociale dienst en voor de werkloze traditionele migranten is dit de moskee.

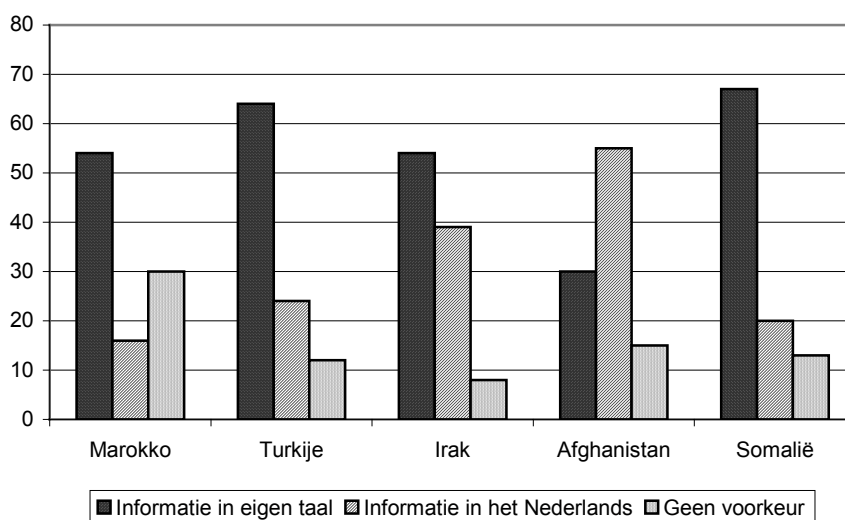
Figuur 4.8: Informatiekanalen naar subdoelgroep in percentages, multiresponse (N=194).

Ruim de helft (56%) geeft aan de informatie over mogelijk cursusaanbod in de eigen taal te willen ontvangen. Deze behoefte leeft het sterkst onder de opvoeders uit de traditionele migrantengroepen (70% van deze groep wil de informatie graag in de eigen taal ontvangen). Deze groep heeft naar eigen zeggen ook de meeste moeite met de Nederlandse taal. Binnen de vluchtelingengroep zijn het met name de Somaliërs die de informatie graag in de eigen

taal willen ontvangen. Eén kwart van alle respondenten geeft aan de informatie in het Nederlands te willen ontvangen.

Figuur 4.9: Informatietaal naar herkomstland, in percentages (N=192).

Assistentie bij taalcursus

Driekwart van de geïnterviewden geeft aan belangstelling te hebben voor assistentie, bijvoorbeeld bij het maken van huiswerk, bij de taalcursus. Er zijn nagenoeg geen verschillen in behoefte hieraan bij de onderscheiden subdoelgroepen.

4.3 Termijn waarop cursus gevolgd kan worden en behoefte aan kinderopvang

De respondenten is gevraagd of zij binnen twee jaar een taalcursus (of een andere cursus) zouden willen volgen. Een ruime meerderheid (87%) antwoordt daarop positief. Er zijn nauwelijks verschillen tussen de verschillende subgroepen in de wens om binnen twee jaar een cursus te volgen. Degenen die geen cursus willen volgen geven aan dat zij geen tijd hebben vanwege werk⁵ of gezinsverplichtingen of omdat zij het nut er niet van inzien.

Van de oudkomers die hebben aangegeven binnen twee jaar met een cursus te willen starten is gevraagd of zij, indien zij binnen deze termijn daadwerkelijk aan een cursus beginnen, ook kinderopvang nodig hebben. 47 procent geeft aan in dat geval kinderopvang nodig te hebben. Zoals te verwachten valt is dit percentage voor de opvoeders hoger dan voor de werkloze oudkomers (respectievelijk 64% en 21%). Voor de opvoeders uit de vluchtelingengroep is dit aandeel bovendien nog hoger dan voor de opvoeders uit de traditionele migrantengroep

⁵ De geïnterviewde oudkomers die werken, doen dit voor maximaal 12 uur per week.

(93% van de opvoeders uit de vluchtelingengroep heeft kinderopvang nodig tegen 59% van de traditionele opvoeders).

Van degenen die hebben aangegeven kinderopvang nodig te hebben heeft 73 procent het jongste kind in de leeftijd van 1 tot 4 jaar. Bij 27 procent is de leeftijd van het jongste kind tussen 5 en 12 jaar. Bij deze laatste categorie zal het dus vooral om naschoolse opvang gaan in plaats van kindervang.

Er zijn in totaal 10 werkloze mannen die hebben aangegeven behoefte te hebben aan kinderopvang indien zij binnen twee jaar aan een cursus beginnen. Deze mannen hebben voor het overgrote deel het jongste kind in de leeftijdscategorie van 1 tot 4 jaar. Hoewel het opvoeden van de kinderen niet als hoofdtaak is gedefinieerd voor deze groep, spelen zij blijkbaar wel een (belangrijke) rol in de opvang van de kinderen.

De meeste geïnterviewden spreken een voorkeur uit voor formele kinderopvang (51%). 40 procent geeft aan een voorkeur te hebben voor informele opvang via het eigen netwerk met een uurvergoeding. Er zijn geen grote verschillen in voorkeur voor kinderopvang tussen de traditionele opvoeders en de opvoeders uit de vluchtelingengroep. De opvoeders uit de vluchtelingengroep hebben een net iets grotere voorkeur voor formele opvang (waarschijnlijk vanwege het ontbreken van een uitgebreid persoonlijk netwerk) dan de traditionele opvoeders.

4.4 Samenvatting

In het bovenstaande is een analyse gemaakt van de gewenste organisatorische kenmerken van taallessen. Hoewel een aantal aspecten voor alle groepen gelden, is zinvoller om de behoefteprofielen per subgroep weer te geven. Tot slot zullen nog een aantal algemene noties worden gegeven.

Cursusbehoeften van opvoeders uit de traditionele migrantengroepen

Het belangrijkste doel van taallessen is voor deze groep het kunnen communiceren met burens en kennissen en dergelijke, het communiceren met instanties en het leren lezen en schrijven op eenvoudig niveau. De te leren vaardigheden liggen dan ook vooral op het vlak van mondelinge taalvaardigheden, uitspraak en lezen. Ruim éénvijfde heeft behoefte aan alfabetisatielessen.

43 procent geeft aan de taallessen vooral in een gecombineerd traject te willen volgen. Daarbij gaat de voorkeur vooral uit naar een combinatie met werk (31%) en met een beroepsopleiding (24%).

De grootste groep heeft een voorkeur voor een niet-intensieve cursus van 1 à 2 dagdelen per week (43%). Ruim éénvijfde (21%) wil graag een intensieve cursus van 5 dagdelen per week volgen.

De traditionele opvoeders hebben met name een voorkeur voor een ochtendcursus gedurende schooluren (71%), maar ook de middag wordt genoemd door een aanzienlijke groep (58%). Ook hier geldt weer dat afstemming met de schooltijden van de kinderen belangrijk is. De belangrijkste voorkeurslocatie voor het volgen van een cursus is het buurthuis.

Deze groep heeft een sterke voorkeur voor het volgen van de lessen in groepen van hetzelfde geslacht. Ook is er een voorkeur voor groepen van een vergelijkbaar opleidingsniveau.

Het buurthuis, de gemeente en de school van de kinderen gelden als de belangrijkste informatiekanalen voor deze groep. Er is een sterke behoefte om de informatie in de eigen taal te ontvangen.

Indien binnen twee jaar aan een taalcursus (of een andere cursus) wordt begonnen, heeft bijna drievijfde (59%) behoefte aan kinderopvang. 47 procent heeft een voorkeur voor formele kinderopvang en 40 procent voor informele opvang via het eigen netwerk.

Cursusbehoeften van opvoeders uit de vluchtelingengroep

Het belangrijkste doel van taallessen is voor deze groep het kunnen helpen van de kinderen bij het huiswerk, het communiceren met instanties, het beheersen van voldoende taal om te werken en het communiceren met burens en dergelijk. De voorkeur voor de te leren vaardigheden liggen vooral op het vlak van schrijven, lezen en mondelinge vaardigheden.

44 procent geeft aan de taallessen vooral in een gecombineerd traject te willen volgen. Daarbij gaat de grootste voorkeur uit naar een combinatie met werk (43%) en eventueel met en beroepsopleiding (29%).

38 procent wil graag een intensieve cursus volgen van 5 dagdelen per week. De rest heeft een voorkeur voor 3 à 4 dagdelen per week.

De opvoeders uit de vluchtelingengroep hebben een voorkeur voor de ochtend (62%) en de middag (43%). Afstemming met de schooltijden van de kinderen is hierbij belangrijk.

De grootste voorkeur gaat uit naar les op het ROC (68%). Daarnaast geeft 31 procent de moskee als voorkeurslocatie aan.

45 procent heeft een voorkeur voor cursusgroepen van hetzelfde geslacht. Deze voorkeur is met name bij Somaliërs sterk aanwezig. Ook voor deze groep geldt een voorkeur voor groepen van een vergelijkbaar opleidingsniveau.

De sociale dienst, het arbeidsbureau en de moskee gelden als de belangrijkste informatiekanalen. Met name de Somaliërs willen de informatie graag in de eigen taal ontvangen.

Indien binnen twee jaar aan een taalcursus (of een andere cursus) wordt begonnen, heeft bijna iedereen (93%) uit deze groep kinderopvang nodig. 54 procent heeft een voorkeur voor formele kinderopvang en 46 procent voor informele kinderopvang via het eigen netwerk.

Cursusbehoeften van werkloze traditionele migranten

Het belangrijkste doel van taallessen is voor deze groep het communiceren met burens en dergelijke en het communiceren met instanties. Bij de te leren vaardigheden gaat de voorkeur vooral uit naar mondelinge vaardigheden, uitspraak en lezen.

38 procent geeft aan de taallessen vooral in een gecombineerd traject te willen volgen. Daarbij gaat de voorkeur vooral uit naar een combinatie met een beroepsopleiding (56%) of met werk (33%).

Ruim de helft (54%) heeft een voorkeur voor een niet-intensieve cursus van 1 à 2 dagdelen per week. Slechts 6 procent geeft aan een intensieve cursus van 5 dagdelen per week te willen volgen. De werkloze traditionele migranten hebben in gelijke mate een voorkeur voor de ochtend of middag.

Deze groep heeft een sterke voorkeur voor les op het ROC (47%) of in het buurthuis (30%). 45 procent geeft een voorkeur voor groepen van hetzelfde geslacht aan. Daarnaast geldt een voorkeur voor een groepsamenstelling van personen met een vergelijkbaar opleidingsniveau. De sociale dienst, de moskee en het arbeidsbureau gelden als de belangrijkste informatiekanalen voor deze groep. 35 procent geeft aan de informatie vooral in de eigen taal te willen ontvangen.

Een beperkt aantal mannen uit deze groep geeft aan behoefte te hebben aan kinderopvang indien zij binnen twee jaar aan een taal of andere cursus zouden beginnen.

Cursusbehoefte van werkloze vluchtelingen

Het belangrijkste doel van taallessen voor deze groep is het beheersen van voldoende taal om te kunnen werken en het communiceren met instanties. De te leren vaardigheden liggen vooral op het vlak van schrijven en mondelinge vaardigheden.

61 procent geeft aan de taallessen vooral in een gecombineerd traject te willen volgen. Daarbij gaat de voorkeur vooral uit naar een combinatie met een beroepsopleiding (75%).

De voorkeur van deze groep gaat uit naar een cursus van meerdere dagdelen per week: 30 procent wil 5 dagdelen per week, 46 procent wil graag 4 dagdelen per week les. Daarbij is er vooral een voorkeur voor lessen in de ochtenduren (66%) of in de middag (44%).

Deze groep heeft een uitgesproken voorkeur voor het ROC als cursuslocatie (88%).

Ongeveer éénvijfde geeft aan een voorkeur te hebben voor groepen van hetzelfde geslacht (met name onder Somaliërs). Wel geldt een sterke voorkeur voor medecursisten van hetzelfde opleidingsniveau.

De sociale dienst en het arbeidsbureau zijn veruit de belangrijkste informatiekanalen voor deze groep. Ongeveer de helft wil de informatie graag in de eigen taal ontvangen.

Een klein aantal mannen uit deze groep geeft aan behoefte te hebben aan kinderopvang indien zij binnen twee jaar aan een taal of andere cursus zouden beginnen.

Algemene opmerkingen

Een aantal uitkomsten van het behoefteonderzoek naar de vorm van het onderwijs is niet groepsspecifiek. Zo geldt met betrekking tot de te leren vaardigheden dat alle vaardigheden (met uitzondering van alfabetisatielessen) voor alle groepen belangrijk zijn. De genoemde vaardigheden per subgroep moeten daarom meer beschouwd worden als nuance verschillen. Voor de omvang van de groep geldt een voorkeur voor een gemiddelde groepsomvang tussen 7 á 11 personen. Lager opgeleiden hebben een voorkeur voor kleinere groepen dan hoger opgeleiden.

Voor alle opleidingsniveau's geldt dat men bij voorkeur in een groep zit met medecursisten van een vergelijkbaar opleidingsniveau.

Een andere opvallende uitkomst dat niet onvermeld mag blijven is de geringe belangstelling voor een duaal traject waarbij taal en opvoedingsondersteuning worden gecombineerd. Van degenen die zich hebben uitgesproken voor een gecombineerd traject, wil slechts 8 procent (in totaal 7 respondenten) dit combineren met opvoedingsondersteuning. Mogelijk speelt onbekendheid met dit soort cursussen een rol. Wanneer namelijk gevraagd wordt naar de inhoudelijke domeinen voor taallessen (zie hoofdstuk 5) wordt er wel veel belangstelling uitgesproken voor het onderwerp 'onderwijs kinderen'.

Tot slot is belangrijk te vermelden dat de afstand tot de cursuslocatie een belangrijke bepalende factor is voor het wel of niet kunnen deelnemen aan een cursus. Driekwart van de respondenten geeft aan dat afstand, voornamelijk vanwege het niet beschikken over eigen vervoer, een belemmerende factor is.

5 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: INHOUDELIJKE ASPECTEN

5.1 Inleiding

Behalve de organisatorische kenmerken van de taallessen (intensiteit, duur, tijdstip, plaats, samenstelling van de groep et cetera) is ook de vraag naar de inhoud van de taallessen belangrijk. Daarbij gaat het vooral om de inventarisatie van de gebieden waarop oudkomers taalvaardiger willen worden. Zoals in hoofdstuk twee al is aangegeven gaat het bij het inventariseren van de inhoudelijke domeinen om informatie te verkrijgen waarmee cursussen zoveel mogelijk kunnen worden ingericht op de doelsituaties van anderstaligen. Het gaat dus om het leren van taal in een bepaalde context die aansluit bij de leefwereld van de cursist en niet alleen om het aanleren van woorden die vallen onder een bepaald domein.

In eerste instantie is geïnterviewd in welke hoofdthema's (domeinen) oudkomers geïnteresseerd zijn (paragraaf 5.2). Vervolgens is per hoofdthema gekeken wat de belangrijkste onderwerpen zijn (paragraaf 5.3).

5.2 Inhoudelijke domeinen

Wanneer respondenten spontaan gevraagd wordt aan te geven met betrekking tot welke inhoudelijke thema's (domeinen) zij taal willen leren, scoren vooral de domeinen onderwijs van de kinderen (42%) en gezondheid (37%) hoog. Daarnaast wordt het domein werk (31%) relatief vaak spontaan genoemd. Indien per domein gevraagd wordt of dit een belangrijk onderwerp voor taallessen is, neemt de score op elk domein flink toe. Het lijkt er daarmee op dat de geïnterviewden op alle thema's taalvaardiger willen worden, maar uiteindelijk komen de belangrijkste domeinen (de top drie) overeen met de domeinen die spontaan genoemd worden (zie tabel 5.1, kolom 3).

Tabel 5.1: Inhoudelijke domeinen in percentages (geordend op basis van de top drie van belangrijke domeinen).

	Spontaan genoemd %	Belangrijk na opnoemen %	Top drie van belangrijkste domeinen %
	(N=191)	(N=196)	(N=196)
Domein gezondheid	37	72	45
Domein onderwijs kinderen	42	62	44
Domein werk	31	66	33
Domein sociale en juridische zaken	29	68	31
Domein geldzaken	27	57	25
Domein onderwijssysteem	25	68	24
Domein kinderen en opvoeding	20	59	23
Domein wonen	18	61	18
Domein cultuur	20	61	17
Domein eigen opleiding	18	52	17
Domein ouder worden in Nederland	12	43	13
Domein verkeer en vervoer	7	43	3
Domein 'anders'	5	-	-

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Er zijn belangrijke verschillen te constateren tussen subgroepen in de waarde die gehecht wordt aan bepaalde inhoudelijke domeinen. Zo zijn opvoeders uit de traditionele migrantengroepen relatief sterk geïnteresseerd in het taalvaardiger worden op domeinen waarop op dit moment ook hun belangrijkste verantwoordelijkheden liggen: het onderwijs van de kinderen, kinderen en opvoeding en gezondheid. Voor de vluchtelingen opvoeders geldt het onderwijs van de kinderen eveneens als belangrijk domein, maar daarnaast heeft deze groep ook belangstelling voor het onderwijssysteem in het algemeen en de eigen opleiding.

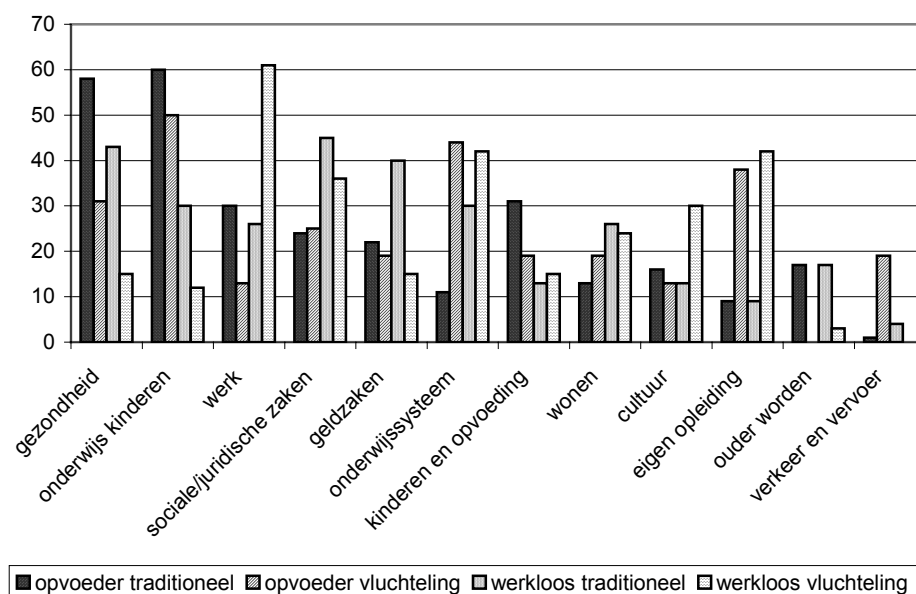
De werkloze traditionele oudkomers willen vooral taalvaardiger worden op de domeinen sociale en juridische zaken, gezondheid en geldzaken. Ook deze domeinen sluiten in belangrijke mate aan bij hun positie als hoofd van het huishouden. Behalve in voorgenoemde domeinen geeft bijna één derde van de werkloze traditionele oudkomers taalvaardiger te willen worden met betrekking tot het Nederlandse onderwijssysteem in het algemeen (30%) en het

onderwijs van de kinderen (30%) in het bijzonder. Dit komt overeen met de observatie dat sommige werkloze oudkomers, met name de oudere mannen, geen taal meer willen volgen om hun eigen positie op de arbeidsmarkt (of maatschappij in het algemeen) te verbeteren maar wel hun kinderen willen ondersteunen in hun schoolcarrière.

De werkloze vluchtelingen zijn met name geïnteresseerd in het taalvaardiger worden op de domeinen werk, het onderwijssysteem in Nederland en de eigen opleiding.

Uit analyse van inhoudelijke domeinen naar doel van het volgen van een taalcursus blijkt dat degenen die hebben aangegeven taal te willen leren om moeilijke teksten te kunnen lezen en schrijven en degenen die voldoende taal willen beheersen om te kunnen werken, naar verhouding ook het meest geïnteresseerd zijn in het inhoudelijke domein werk. Respondenten die hebben aangegeven vooral taal te willen leren om hun kinderen te kunnen helpen bij hun huiswerk, zijn relatief het meest geïnteresseerd in het inhoudelijke domein onderwijs kinderen.

Figuur 5.1: Top 3 van de belangrijkste inhoudelijke domeinen naar subdoelgroep, multi response (N=196).

5.3 Thematische uitwerking van de domeinen

In deze paragraaf worden de inhoudelijke domeinen in volgorde van belangrijkheid nader uitgewerkt, dat wil zeggen binnen een domein wordt gekeken welke onderwerpen van belang worden geacht. Het gaat hier dus om aspecten waar in de taalles aandacht aan besteed zou moeten worden. In bijlage 3 wordt een volledig overzicht gegeven van de scores op alle onderwerpen. In dit hoofdstuk worden alleen die onderwerpen genoemd waarvan tenminste 50

procent van de respondenten heeft aangegeven dit een belangrijk onderwerp te vinden. Voor sommige domeinen geldt dat het aantal respondenten zeer gering is.

Gezondheid

De belangrijkste onderwerpen binnen het domein gezondheid zijn taal met betrekking tot ziekte en de instellingen voor gezondheidszorg.

Tabel 5.2: Aspecten van gezondheid, multi response (N=88).

	%	Abs.
Ziekte (artsbezoek, recepten, eerste hulp, medicijnen, soa)	90	79
Instellingen voor gezondheidszorg	82	72
Ziektekostenverzekering	75	66
Eten (gezonde voeding, afvallen, diëten)	72	63

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Onderwijs van de kinderen

De belangrijkste onderwerpen binnen het domein onderwijs van de kinderen zijn taal met betrekking tot studie en schoolkeuze, zitten blijven en studiefinanciering.

Tabel 5.3: Aspecten van het onderwijs van kinderen, multi response (N=86).

	%	Abs.
Studie en schoolkeuze	79	68
Kwaliteit van het onderwijs	76	65
Studiefinanciering	70	60
Blijven zitten	66	57
Ouderavonden	66	57
Huiswerk, spreekbeurt, huiswerkklassen, huiswerkhulp	65	56
Schoolarts, schooltandarts	61	52
Straffen door leerkracht	55	47
Lesmateriaal	54	46

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Werk

De belangrijkste onderwerpen ten aanzien van het domein werk zijn taal met betrekking tot sollicitatieprocedures en rechten en plichten als werkzoekenden.

Tabel 5.4: Aspecten van werk, multi response (N=64).

	%	Abs.
Sollicitatieprocedures	80	51
Rechten en plichten voor werkzoekenden	70	45
Hoe informatie vinden over het zoeken naar werk	58	37
Inschrijven bij een uitzendbureau of arbeidsbureau	55	35

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Sociale en juridische zaken

De belangrijkste onderwerpen binnen het domein sociale en juridische zaken zijn taal met betrekking tot juridische hulp en sociale zekerheid.

Tabel 5.5: Aspecten van sociale en juridische zaken, multi response N=60.

	%	Abs.
Juridische hulp	80	48
Sociale zekerheid, AOW, WAO	78	47
Rechten en plichten als consument	58	35
Verzekeringen	50	30
Rechten en plichten verblijfsrechtelijke status	50	30

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Geldzaken en belasting

De belangrijkste onderwerpen met betrekking tot het domein geldzaken en belasting zijn taal met betrekking tot het belastingssysteem, het invullen van het belastingsformulier en de rechten en plichten ten aanzien van belastingen.

Tabel 5.6: Aspecten van geldzaken en belasting, multi response (N=48).

	%	Abs.
Belastingssysteem	79	38
Invullen van een belastingsformulier en hulp daarbij	79	38
Rechten en plichten tav belasting	77	37
Regionale belastingen en heffingen	63	30

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Onderwijssysteem in Nederland

De belangrijkste onderwerpen met betrekking tot het domein onderwijssysteem in Nederland zijn beroepsonderwijs en studiekosten.

Tabel 5.7: Aspecten van het onderwijssysteem in Nederland, multi response (N=46).

	%	Abs.
Beroepsonderwijs	78	36
Studiekosten	59	27
Onderwijssysteem in Nederland	50	23
Voorgezet onderwijs	50	23

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Kinderen en opvoeding

De belangrijkste onderwerpen met betrekking tot het domein kinderen en opvoeding zijn taal met betrekking tot kinderopvang en opvoeding en corrigeren.

Tabel 5.8: Aspecten van kinderen en opvoeding, multi response (N=45).

	%	Abs.
Kinderopvang (crèches, peuterspeelzalen)	69	31
Opvoeding en corrigeren	69	31
Kinderbijslag	64	29
Zwemles	60	27
Vrije tijdsbesteding (clubs, bij vriendjes spelen, speelgoed, bibliotheek, spelletjes)	53	24

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Wonen

De belangrijkste onderwerpen met betrekking tot het domein wonen zijn taal op het gebied van omgaan met water, gas en licht en het huren van een huis.

Tabel 5.9: Aspecten van wonen, multi response (N=36).

	%	Abs.
Omgaan met water, gas en licht	78	28
Een huis huren	72	26
Afval	58	21
Nutsbedrijven	50	18

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Cultuur, maatschappij en vrije tijd

De belangrijkste onderwerpen met betrekking tot het domein cultuur, maatschappij en vrije tijd zijn taal met betrekking tot omgangsregels in Nederland, communiceren met instanties en de Nederlandse cultuur, gewoonten en gebruiken en humor.

Tabel 5.10: Aspecten van cultuur, maatschappij en vrije tijd, multi response (N=34).

	%	Abs.
Omgangsregels in Nederland	82	28
Hoe communiceren met instanties	79	27
Nederlandse cultuur, gewoonten en gebruiken, humor	74	25
Sociaal-culturele activiteiten	71	24
Informatie over eigen woonplaats	62	21

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Eigen opleiding/studie

De belangrijkste onderwerpen met betrekking tot het domein eigen opleiding of studie zijn het vinden van een passende opleiding, informatie krijgen over een opleiding en de aansluiting tussen taalcursussen en beroepsopleidingen.

Tabel 5.11: Aspecten van eigen opleiding/studie, multi response (N=33).

	%	Abs.
Een passende opleiding vinden	73	24
Informatie krijgen over een opleiding	67	22
Aansluiting taalcursussen en beroepsopleiding	67	22
Leren met een uitkering	52	17

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Ouder worden in Nederland

Met betrekking tot het domein ouder worden in Nederland worden alle genoemde onderwerpen als belangrijk ervaren.

Tabel 5.12: Aspecten van ouder worden in Nederland, multi response (N=26).

	%	Abs.
Uitkeringen	92	24
Kortingen voor ouderen	81	21
Woonvoorzieningen voor ouderen	73	19

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Verkeer en vervoer

Slechts zes respondenten hebben aangegeven verkeer en vervoer een belangrijk domein te vinden. Daarvan vindt iedereen taal met betrekking tot openbaar vervoer belangrijk.

Tabel 5.13: Aspecten van verkeer en vervoer, multi response (N=6).

	%	Abs.
Openbaar vervoer	100	6
Verkeersregels/ veilig verkeer	83	5
Gebruik vervoersmiddelen	83	5
Aan vervoersmiddelen gestelde eisen	67	4
Pech onderweg	50	3

Percentering op aantal cases (som > 100%).

5.4 Samenvatting

Uit het bovenstaande blijkt dat de wensen ten aanzien van de inhoud van de taalcursus verschilt per subdoelgroep. Dit heeft te maken met de positie die de verschillende oudkomers innemen (bijvoorbeeld de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van de kinderen) en met de doelen die men nastreeft bij het volgen van taallessen. Hieronder wordt per doelgroep aangegeven wat de belangrijkste inhoudelijke domeinen zijn waarop taallessen zich zouden moeten richten.

Inhoudelijke cursusbehoefte van opvoeders uit de traditionele migrantengroep

Deze groep heeft een uitgesproken voorkeur voor de domeinen:

- onderwijs van de kinderen;
- gezondheid.

Daarnaast is belangstelling voor de domeinen:

- kinderen en opvoeding;
- werk.

De gekozen domeinen sluiten vooral aan bij hun hoofdtaak als opvoeders. Daarnaast heeft een deel van deze groep het beheersen van voldoende taal om te kunnen werken als doel van taallessen aangegeven. Dit wordt weerspiegeld in de belangstelling voor het inhoudelijke domein werk.

Inhoudelijke cursusbehoefte van opvoeders uit de vluchtelingengroep

Deze groep heeft met name een voorkeur voor de domeinen:

- onderwijs van de kinderen;
- het onderwijssysteem in Nederland;
- de eigen opleiding.

Deze domeinen sluiten zowel aan bij de opvoedende taken van deze groep als bij hun behoefte om middels studie de eigen positie in de Nederlandse samenleving te verbeteren.

Inhoudelijke cursusbehoefte van werkloze traditionele migranten

Deze groep heeft met name een voorkeur voor de domeinen:

- sociale en juridische zaken;
- gezondheid;
- geldzaken.

Deze domeinen sluiten vooral aan bij de positie van deze groep oudkomers: als het hoofd van het huishouden zijn zij vaak verantwoordelijk voor de financiële zaken. Bovendien leven zij vaak van een uitkering hetgeen hun belangstelling voor deze zaken verklaart. Het domein gezondheid moet vooral gezien worden in het licht van de gemiddeld hogere leeftijd van deze groep en de daarmee gepaard gaande gezondheidsproblemen¹.

Inhoudelijke cursusbehoefte van werkloze vluchtelingen

Deze groep heeft een uitgesproken voorkeur voor de domeinen:

- werk;
- het onderwijssysteem in Nederland;
- de eigen opleiding.

Deze domeinen sluiten vooral aan bij de behoefte onder deze groep om middels werk en studie - het beheersen van voldoende taal om te kunnen werken wordt als belangrijk doel van taallessen gezien - de positie in de Nederlandse samenleving te verbeteren.

¹ Uit ander onderzoek is bekend dat allochtonen gemiddeld 10 jaar eerder dan autochtonen te maken krijgen met bepaalde gezondheidsklachten die in verband staan met het ouder worden. Mogelijk speelt bij deze groep ook een WAO-problematiek maar dat valt uit de beschikbare gegevens niet af te leiden.

6 ANDERE ONDERWIJSBEHOEFTEEN

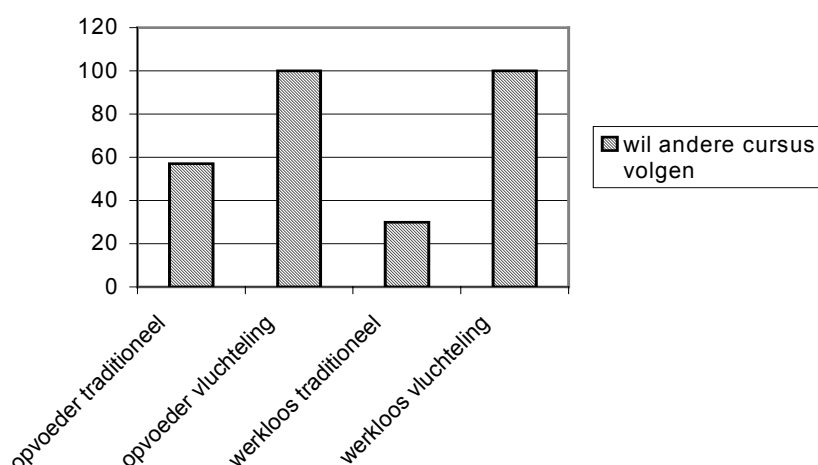
6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de eventuele behoeften van oudkomers aan andere cursussen dan taalonderwijs. Het gaat hier dus om de vraag of men los van taalonderwijs andere cursuswensen heeft, in tegenstelling tot de vraag in hoofdstuk 4 of een combinatie van taal en andere activiteiten (een duaal traject) wenselijk is. In paragraaf 6.2 wordt de behoefte aan het soort cursussen in kaart gebracht.

6.2 Behoefte aan andere cursussen

De meerderheid (61%) van de respondenten geeft aan eventueel ook een andere opleiding of cursus te willen volgen. Alle vluchtelingen hebben deze behoefte uitgesproken en bijna de helft (48%) van de traditionele migranten. Binnen de groep traditionele migranten hebben opvoeders vaker behoefte aan andere opleidingen of cursussen dan opvoeders (57% van de opvoeders tegen 30% van de werklozen). Dit sluit wederom aan bij de bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken dat de werkloze traditionele migranten het minst gemotiveerd zijn in het volgen van onderwijs ter verbetering van de eigen positie.

Figuur 6.1: Behoefte aan het volgen van een andere cursus in percentages (N=192).

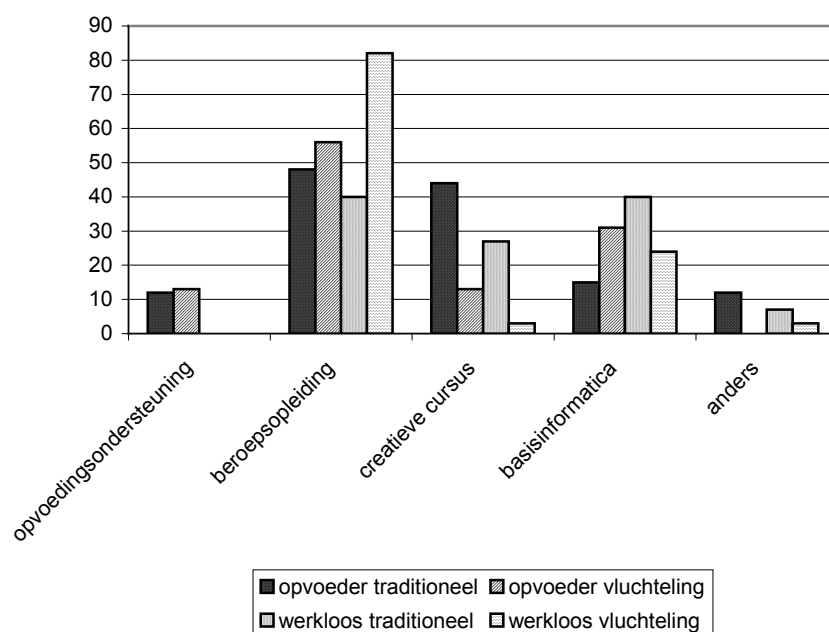

Soort cursus

In zijn algemeenheid gaat de voorkeur van de respondenten vooral uit naar beroepsopleidingen. Ook hier zijn weer verschillen tussen de subdoelgroepen zichtbaar. Met name werkloze vluchtelingen hebben een uitgesproken voorkeur voor het volgen van een beroepsopleiding. Maar ook bij de opvoeders - zowel uit de traditionele migrantengroepen als vluchtelingengroepen - is het volgen van een beroepsopleiding het meest gewenst. Daarnaast is er bij de groep traditionele opvoeders een grote behoefte aan creatieve cursussen. De behoefte aan een cursus opvoedingsondersteuning is vrij gering. Uit hoofdstuk 5 blijkt echter wel degelijk een grote belangstelling bij de opvoeders voor de inhoudelijke domeinen 'onderwijs en kinderen' en 'kinderen en opvoeding'. Zoals eerder gezegd is de onbekendheid met dit type aanbod waarschijnlijk een belangrijke verklaring voor het ontbreken van interesse voor cursussen opvoedingsondersteuning.

In figuur 6.2 worden voorkeuren naar subgroepen weergegeven. Daarbij moet opgemerkt worden dat met name de percentages van de groep traditionele werklozen en de opvoeders uit de vluchtelingengroep gebaseerd zijn op erg kleine aantallen (op respectievelijk 17 en 18 cases).

Figuur 6.2: Behoefte aan cursussen naar subdoelgroep in percentages, multi response (N=116).

Voertaal van cursus

Ruim tweederde (68%) van de respondenten geeft aan deze cursus graag in het Nederlands te willen volgen. Overigens verschilt de taal waarin men graag het onderwijs wil volgen per type cursus. Degenen die een voorkeur hebben uitgesproken voor een cursus opvoedingsondersteuning of een creatieve cursus, volgen dit onderwijs het liefst in de eigen taal. Oudko-

mers die hebben aangegeven graag een beroepsopleiding of een cursus basisinformatica te willen volgen, volgen dit bij voorkeur in het Nederlands. Mogelijk speelt de beeldvorming dat een beroepsopleiding of cursus basisinformatica meestal alleen in het Nederlands gegeven wordt een rol bij het noemen van Nederlands als voorkeurstaal.

Tabel 6.1: Taal naar cursustype in percentages (N=123).

	In het Nederlands	In eigen taal	Anders
Opvoedingsondersteuning	33	67	
Beroepsopleiding	82	16	2
Creatieve cursus	33	58	9
Basisinformatica	82	18	
Anders	50	50	

Locatie voor cursus¹

Net als bij de voorkeurslocatie voor taallessen hebben traditionele migranten - zowel opvoeders als werklozen - de grootste voorkeur voor het volgen van een cursus in het buurthuis. Het ROC is de belangrijkste locatie voor de vluchtelingen - zowel opvoeders als werklozen. Dit hangt evenwel meer samen met het soort cursus dat men graag wil volgen dan dat lingen sowieso een voorkeur hebben voor het ROC. Zo willen traditionele opvoeders die graag een beroepsopleiding willen volgen dit ook bij voorkeur via het ROC doen.

Analyse van de voorkeurslocatie naar type cursus laat het volgende beeld zien. Degenen die opvoedingsondersteuning of een creatieve cursus willen volgen doen dit bij voorkeur in het buurthuis. Degenen die een beroepsopleiding of een cursus basisinformatica willen volgen doen dit het liefst op het ROC of het buurthuis. Ook hier zal net als bij de voertaal beeldvorming omtrent de mogelijkheden waar een bepaalde cursus gevolgd kan worden een rol spelen in de uitgesproken voorkeur. Het volgen van een beroepsopleiding zal vooral geassocieerd worden met het ROC en niet zozeer met een buurthuis.

Tabel 6.2: Cursuslocatie naar cursustype in percentages, multi response (N=116).

	Op het ROC	School van de kinderen	In de moskee	Bij een zelforganisatie	In het buurthuis	Anders
Opvoedingsondersteuning		25	25	13	63	38
Beroepsopleiding	77	14	14	9	23	7
Creatieve cursus	33	27	20	13	67	10
Basisinformatica	59	15	26	7	37	7
Totaal	57	16	19	8	40	10

Percentering op aantal cases (som > 100%).

¹ Het gaat hier wederom om de plek waar de lessen worden gegeven, niet om degene die de lessen verzorgd.

Informatiekanaal

De belangrijkste informatiekanaal om op de hoogte te worden gebracht van mogelijk cursusaanbod zijn de sociale dienst (39%), de gemeente (38%), het buurthuis (37%) en het CWI (36%). De voorkeur voor een informatiekanaal verschilt weliswaar per subdoelgroep, maar dit wordt voornamelijk verklaard door de verschillen in cursusvoorkeur. Zo geldt bijvoorbeeld net als bij de voorkeurslocatie dat degenen die graag een beroepsopleiding willen volgen - of dit nou traditionele migranten of vluchtelingen of opvoeders of werklozen zijn - graag hierover geïnformeerd willen worden via formele kanalen als de gemeente, de sociale dienst en het CWI.

Het gewenste informatiekanaal verschilt als volgt per type cursus. Voor opvoedingsondersteuning is het buurthuis verreweg het belangrijkste informatiekanaal. Voor een beroepsopleiding zijn dat het CWI, de sociale dienst en de gemeente. Voor een creatieve cursus is dat vooral de moskee en de school van de kinderen. In tabel 6.3 wordt een overzicht gegeven van het gewenste informatie kanaal naar type cursus.

Tabel 6.3: Informatiekanaal naar type cursus in percentages, multi response (N=117).

	Moskee	Synagoge	CWI	Sociale Dienst	School van de kinderen	Zelf-organisaties	Gemeente	Via lokale radio of tv	Buurthuis	Anders
Opvoedingsondersteuning	50		25	38	13	25	38	13	63	13
Beroepsopleiding	16		51	46	18	22	45	13	33	10
Creatieve cursus	57	3	10	27	40	30	37	10	33	13
Basisinformatica	41		41	48	11	44	37	11	33	4
Totaal	33	1	36	39	22	25	38	11	37	9

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Ruim de helft (54%) van de geïnterviewden wil de informatie over andere cursussen graag in de eigen taal ontvangen. Een voorkeur voor informatie in de eigen taal geldt vooral voor de traditionele migranten. Voor de vluchtelingen is dit in mindere mate het geval.

6.3 Samenvatting

Hieronder wordt het behoefteprofiel aan andere cursussen per doelgroep samengevat. Daarnaast zijn er een aantal algemene noties die niet doelgroep afhankelijk zijn.

Behoefte aan andere cursussen bij opvoeders uit de traditionele migrantengroepen

Bijna drievijfde (57%) van de opvoeders uit de traditionele migrantengroep wil graag - naast taallessen - een andere cursus of opleiding volgen. Zij zijn vooral geïnteresseerd in het volgen van een beroepsopleiding (58%) of in een creatieve cursus (44%). De voorkeur voor opvoedingsondersteuning is gering (11%).

Behoefte aan andere cursussen bij opvoeders uit de vluchtelingengroep

Alle opvoeders uit de vluchtelingengroep hebben aangegeven geïnteresseerd te zijn in het volgen van een andere cursus of opleiding. De voorkeur gaat vooral uit naar het volgen van een beroepsopleiding (56%) of naar een cursus basisinformatica (31%). De voorkeur voor opvoedingsondersteuning is gering (12%).

Behoefte aan andere cursussen bij werkloze traditionele migranten

Minder dan één derde (30%) van de werkloze traditionele migranten heeft behoefte aan het volgen van een andere opleiding of cursus. Indien zij toch willen deelnemen aan een cursus dan gaat de voorkeur vooral uit naar beroepsopleidingen en basisinformatica (beide 40%) of naar een creatieve cursus (27%).

Behoefte aan andere cursussen bij werklozen uit de vluchtelingengroepen

Alle werklozen uit de vluchtelingengroep hebben behoefte aan het volgen van een andere cursus of opleiding. Deze groep is vooral geïnteresseerd in het volgen van een beroepsopleiding (82%). Daarnaast is 24 procent geïnteresseerd in het volgen van een cursus basisinformatica.

Algemene opmerkingen

De taal waarin men bij voorkeur het onderwijs wil genieten verschilt vooral per type cursus. Bij een beroepsopleiding en basisinformatica gaat de voorkeur uit naar het Nederlands. Bij opvoedingsondersteuning en een creatieve cursus gaat de voorkeur uit naar de eigen taal. Een beroepsopleiding of cursus basisinformatie volgt men bij voorkeur via het ROC. Een creatieve cursus of opvoedingsondersteuning volgt men bij voorkeur in het buurthuis. Ook het informatiekanaal verschilt naar type opleiding. Informatie over een beroepsopleiding of een cursus basisinformatica ontvangt men bij voorkeur via het arbeidsbureau, de sociale dienst of de gemeente. Informatie over een creatieve cursus ontvangt men bij voorkeur via de moskee of de school van de kinderen. De antwoorden zijn waarschijnlijk voor een belang-

rijk deel gebaseerd op eerdere ervaringen en verwachtingen ten aanzien van de plaats waar cursussen worden gegeven en informatie verstrekt.

7 SLOTBESCHOUWING

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen met betrekking tot de uitkomsten van het onderzoek en het gebruik van het instrument gepresenteerd. Het gaat hier om het doel van het instrument, de resultaten en de betekenis van deze resultaten voor het gemeentelijk beleid.

Doel van het instrument

Uit de ervaringen met het inburgeringsbeleid tot nu toe is gebleken dat in veel gevallen de aansluiting tussen het cursusaanbod en de behoeften van oudkomers aan onderwijsprogramma's niet optimaal is. Dit wordt onder andere geïllustreerd door een hoge uitval uit de programma's en een relatief laag rendement voor oudkomers die het programma wel doorlopen, waardoor de aansluiting met de arbeidsmarkt en het reguliere onderwijsprogramma na afronding van een taaltraject nog steeds problematisch is. Voor een meer vraaggerichte inburgering van oudkomers in de Nederlandse samenleving is het daarom van belang om de cursussen beter te laten aansluiten bij de kansen, mogelijkheden en behoeften van de oudkomers. Een belangrijk nieuw uitgangspunt daarbij is dat het geboden onderwijsprogramma dient aan te sluiten bij het eindperspectief van de oudkomers. Het idee hierachter is dat oudkomers sneller en beter Nederlands leren indien taallessen meer gericht worden op specifieke toepassingsgebieden die relevant zijn voor de oudkomer.

Als onderdeel van het ontwikkeltraject *Vraag en aanbod; uitval en sanctiebeleid* van de Taskforce Inburgering is een landelijk instrument ontwikkeld voor een vraaganalyse waardoor meer inzicht kan worden verkregen in de cursusbehoefte van oudkomers. Dit onderzoek maakt daar deel van uit. Het ontwikkelde instrument faciliteert gemeenten om meer vraaggericht te gaan werken. Zo kan door het inzetten van het instrument en het vertalen van de uitkomsten van het cursusbehoefteonderzoek naar het inburgeringsbeleid en de aanpassing van het onderwijsaanbod, een betere aansluiting van vraag en aanbod gerealiseerd worden. Met het instrument wordt de organisatorische inrichting van het taalonderwijs, de inhoudelijke domeinen waarop taallessen moeten worden gericht en de wijze van benadering van de doelgroep geïnterpreteerd. Daarnaast biedt het instrument een uitgebreide praktische handleiding over de uitvoering van het cursusbehoefteonderzoek, zodat deze door gemeenten zelf ter hand kan worden genomen.

Het instrument is in vier pilotgemeenten¹ onder verschillende subgroepen (Turkse en Marokkaanse opvoeders, Turkse en Marokkaanse werkloze oudkomers, en opvoeders en werklozen uit een aantal vluchtelingengroepen) van de oudkomerspopulatie uitgetest en uitgevoerd. Er is gebruik gemaakt van tweetalige interviewers. Hierdoor bleek het mogelijk om moeilijk

¹ Hier geanonimiseerd weergegeven als gemeente A tot en met gemeente D.

bereikbare doelgroepen in het onderzoek te betrekken. Uit de ervaringen die zijn opgedaan tijdens het onderzoek in de betrokken pilotgemeenten blijkt dat het instrument op deze wijze goed bruikbaar is. Aan de hand van het pilotonderzoek kon tevens worden vastgesteld dat het ontwikkelde instrument geschikt is om de cursusbehoefte van groepen oudkomers in kaart te brengen. De uitkomsten van het behoefteonderzoek in de vier pilotgemeenten gelden echter niet als blauwdruk voor het behoefteprofiel van de verschillende geïnterviewde subgroepen. Een andere samenstelling van de doelgroep en verschillen in de lokale context hebben invloed op het behoefteprofiel. Om een goede aansluiting tussen vraag en aanbod te kunnen realiseren voor specifieke doelgroepen is het raadzaam dat een gemeente het instrument zelf ter hand neemt om de cursusbehoefte van haar eigen groepen in kaart te brengen.

De uitkomsten van het onderzoek²

De uitkomsten van het onderzoek moeten beschouwd worden als de intentionele vraag op groepsniveau. Dit inzicht in de algemene cursusbehoefte van bepaalde groepen ontslaat gemeenten echter niet van de noodzaak op het individuele niveau, bijvoorbeeld bij de intake, het specifieke opleidingsprogramma van de individuele oudkomer vaststellen. Alleen dan kan sprake zijn van individueel maatwerk. De uitkomsten bieden echter wel handvatten voor de inrichting van (en de discussie met andere partners over) het onderwijs, het inkoopbeleid van de gemeente en de benadering van de doelgroep.

Uit het onderzoek in de vier pilotgemeenten komen duidelijk een aantal behoefteprofielen naar voren die verschillen per subgroep, te weten opvoeders van Turkse en Marokkaanse afkomst³, werklozen van Turkse en Marokkaanse afkomst, opvoeders en werklozen uit een aantal vluchtelingengroepen. Dit betreft zowel de wensen ten aanzien van de organisatorische inrichting van het onderwijs (tijdstip, groepssamenstelling, cursuslocatie et cetera) als de inhoudelijke inrichting van de cursusprogramma's. Opvallend is dat, in tegenstelling tot wat vaak gedacht wordt, de geïnterviewde oudkomers over het algemeen heel duidelijk hun wensen en behoeften ten aanzien van onderwijs kunnen aangeven en concretiseren. Deze constatering is belangrijk omdat het betekent dat de uitkomsten van het onderzoek wanneer toegepast op het gemeenteniveau goed gebruikt kunnen worden voor het beter laten aansluiten van vraag en aanbod.

Uit het onderzoek in de pilotgemeenten komen belangrijke verschillen in cursusbehoefte naar voren tussen opvoeders en werklozen en tussen vluchtelingenoudkomers en oudkomers van Turkse en Marokkaanse afkomst. Deze verschillen weerspiegelen de verschillende eindperspectieven van deze groepen. Daarnaast kleuren ervaringen met taalonderwijs in het verleden

² Op deze plek wordt alleen ingegaan op de belangrijkste tendensen met betrekking tot de cursusbehoefteprofielen en niet op de exacte percentages per subgroep. Voor een preciezere invulling van de behoefteprofielen per in het onderzoek betrokken subgroep wordt verwezen naar de samenvattingen bij elk hoofdstuk.

³ In deze studie zijn alleen niet-werkende opvoeders in het onderzoek betrokken. Volgens de bestaande wet- en regelgeving kunnen ook werkende opvoeders tot de prioritaire groepen binnen de regeling oudkomers gerekend kunnen worden.

de huidige cursusbehoefte. Zo zijn bijvoorbeeld vluchtelingen veel meer georiënteerd op het ROC als cursuslocatie dan de geïnterviewde Turkse en Marokkaanse oudkomers, omdat het onderwijs dat de vluchtelingenoudkomers tot nu toe in Nederland genoten hebben vaak werd gegeven op het ROC. Een andere belangrijke factor die de behoefte aan cursusaanbod inkleurt is het opleidingsniveau. Zo geven oudkomers met een hogere opleiding bijvoorbeeld aan andere taalvaardigheden te willen leren dan oudkomers met een lagere opleiding.

Uiteindelijk zijn vooral opleidingsniveau, leeftijd (vooral van invloed op het perspectief op de wijze van participatie aan de Nederlandse samenleving), migratieachtergrond en huidige rol/taak binnen het huishouden (hoofdverantwoordelijk voor de opvoeding van kinderen of niet) belangrijke determinanten voor het bepalen van het cursusbehoefteprofiel van de oudkomers, zowel wat betreft inhoud als vorm van het onderwijsprogramma.

Zonder de uitkomsten van dit onderzoek te verabsoluteren is het illustratief om de verschillende behoefteprofielen met betrekking tot de inhoudelijk inrichting van het taalonderwijs kort weer te geven als voorbeeld van de resultaten van het instrument.

- De geïnterviewde Turkse en Marokkaanse opvoeders hebben vooral belangstelling voor taalonderwijs dat gericht is op het onderwijs van de kinderen, gezondheid en, in iets mindere mate kinderen en opvoeding en werk. Deze onderwerpen sluiten vooral aan bij hun hoofdtaak als opvoeders.
- De inhoudelijke cursusbehoefte van de geïnterviewde opvoeders uit de vluchtelingengroep sluit zowel aan bij de opvoedende taken van deze groep als hun behoefte om middels studie de eigen positie te verbeteren. Zij noemen namelijk vooral het onderwijs van de kinderen, het onderwijssysteem in Nederland en de eigen opleiding als belangrijke inhoudelijke domeinen.
- De geïnterviewde werkloze Turkse en Marokkaanse oudkomers zijn vooral geïnteresseerd in taalonderwijs gericht op sociale en juridische zaken, gezondheid en geldzaken. Deze domeinen sluiten aan bij hun positie als hoofd van het huishouden, waarbij zij vaak verantwoordelijk zijn voor de financiële en juridische zaken. Deze groep is weinig geïnteresseerd in het verbeteren van de eigen positie op de arbeidsmarkt. Waarschijnlijk spelen factoren als langdurige werkloosheid of arbeidsongeschiktheid een belangrijke verklaring voor het gebrek aan belangstelling voor dit onderwerp. Daarnaast is deze groep gemiddeld ook ouder dan de andere geïnterviewde oudkomers.
- De geïnterviewde werkloze vluchtelingen hebben vooral een voorkeur voor taallessen gericht op werk, het onderwijssysteem in Nederland en de eigen opleiding. Deze groep is bij uitstek geïnteresseerd om middels werk en studie hun positie in de Nederlandse samenleving te verbeteren.

Deze profielen geven een algemene indicatie van de verschillende cursusbehoeften, maar zoals eerder gezegd vormen zij geen vaststaande blauwdruk op basis waarvan het onderwijs ingericht kan worden. De verschillen in behoeften die geconstateerd werden onder dezelfde

doelgroep (Turkse en Marokkaanse opvoeders) in twee pilotgemeenten, zijn illustratief voor het belang om op lokaal niveau het cursusbehoefteonderzoek onder de eigen doelgroep uit te voeren.

Uit het behoefteonderzoek kwam naar voren dat de Turkse en Marokkaanse opvoeders, naast de inhoudelijke domeinen met betrekking tot de kinderen, ook relatief veel belangstelling hebben voor het domein werk. Velen van hen gaven aan dat het leren van voldoende Nederlands om te kunnen werken een belangrijk doel is van taallessen. Wanneer echter op gemeenteniveau gekeken wordt naar de inhoudelijke behoeftes van deze groep dan blijken er belangrijke verschillen te constateren. Het inhoudelijke domein werk blijkt voor de opvoeders in gemeente A niet of nauwelijks een relevant domein te zijn. Het zijn met name de Turkse en Marokkaanse opvoeders uit gemeente B die naast domeinen met betrekking tot de kinderen interesse hebben voor het domein werk. Een verklaring voor deze verschillen is gelegen in het feit dat de geïnterviewde opvoeders in gemeente B net iets jonger en iets beter opgeleid zijn dan de opvoeders in gemeente A, waardoor zij waarschijnlijk een iets grotere belangstelling hebben voor werk en taallessen gericht op werk.

Ook zijn er belangrijke verschillen met betrekking tot de wervingskanalen. Voor de groep als geheel geldt dat het buurthuis, de gemeente en de school van de kinderen belangrijke kanalen zijn om op de hoogte te geraken van cursusaanbod. In gemeente A is echter de moskee ook een belangrijk informatiekanaal, terwijl dit in gemeente B voor de groep opvoeders nauwelijks relevant is.

Ook in een ander opzicht zijn de verschillen tussen gemeente A en gemeente B illustratief voor het belang om op gemeenteniveau het behoefteprofiel te bepalen en de uitkomsten te kunnen duiden. In gemeente B hebben opvoeders duidelijk meer belangstelling voor het volgen van duale trajecten dan de opvoeders uit gemeente A. Er zijn echter ook verschillen in belangstelling voor het soort duale trajecten. In zijn algemeenheid (gemeente A en gemeente B samen) kon worden geconstateerd dat er betrekkelijk weinig animo is voor duale trajecten waarbij taalonderwijs wordt gecombineerd met opvoedingsondersteuning. Wanneer echter alleen gekeken wordt naar de groep Turkse en Marokkaanse opvoeders in gemeente A komt een ander beeld naar voren. In deze gemeente geven 13 opvoeders aan geïnteresseerd te zijn in een duaal traject, acht daarvan willen dit combineren met opvoedingsondersteuning. Gemeente A is zeer actief op het gebied van cursussen voor oudkomers waarin taal en opvoedingsondersteuning gecombineerd worden. Voor de opvoeders in deze gemeente is 'opvoedingsondersteuning' waarschijnlijk een bekend begrip. Onbekendheid met de terminologie en het soort aanbod verklaart waarschijnlijk de geringe behoefte aan opvoedingsondersteuning in gemeente B. De opvoeders in gemeente B geven namelijk bij de inhoudelijke domeinen wel aan geïnteresseerd te zijn in onderwerpen met betrekking tot kinderen en onderwijs en kinderen en opvoeding.

Ook de ervaringen in gemeente C waar Turkse en Marokkaanse werkloze oudkomers zijn geïnterviewd zijn illustratief voor het belang om de doelgroep van het onderzoek goed af te

bakenen en rekening te houden met verschillen in cursusbehoeften ook binnen een doelgroep. De geïnterviewde werkloze Turkse en Marokkaanse oudkomers laten een behoefteprofiel zien dat duidelijk afwijkt van de Turkse en Marokkaanse opvoeders en van de opvoeders en werklozen uit de vluchtelingengroepen, maar tegelijkertijd is de variatie binnen de groep werkloze Turkse en Marokkaanse oudkomers veel groter dan bij de andere groepen. Met name de voorkeuren voor de organisatorische vormgeving van het cursusaanbod lopen sterk uiteen.

Tot slot is het belangrijk te realiseren dat de uitkomsten van het behoefteonderzoek niet als een statisch gegeven moeten worden beschouwd. Behoeften van de doelgroep veranderen naar verloop van tijd, vaak afhankelijk van opgedane ervaringen en veranderingen in de persoonlijke situatie. Zo is het denkbaar dat vrouwen hun eerste schreden op het onderwijspad vooral in groepen doen met alleen vrouwelijke deelnemers, terwijl in een meer gevorderd stadium ook gemengde groepen een optie zijn. Ook is het mogelijk dat iemand die als opvoeder een traject aangeboden krijgt uiteindelijk zo enthousiast wordt dat hij of zij ook wil gaan werken. Deze oudkomer kan dan vervolgens een traject richting werk aangeboden krijgen. Dit betekent dat periodiek de veranderde cursusbehoefte in kaart gebracht moet worden. Dit kan gebeuren met behulp van het analyse-instrument, maar ook door bijvoorbeeld deelnemers of ex-deelnemers aan cursussen te vragen wat hun nieuwe behoeften zijn.

Betekenis van de uitkomsten van het behoefteonderzoek voor het gemeentelijk beleid

Wat is nu de betekenis van de uitkomsten van dit cursusbehoefteonderzoek voor het gemeentelijk beleid? Deze vraag kan beantwoord worden voor de pilotgemeenten die hebben deelgenomen aan het onderzoek en voor andere gemeenten die gebruik willen maken van het instrument.

De pilotgemeenten hebben voor de gekozen subgroepen die in de desbetreffende gemeente in het onderzoek zijn betrokken een goed beeld gekregen van de intentionele vraag naar (taal)onderwijs (zie bijlage 4 tot en met 7 voor een uitgebreid verslag van het behoefteonderzoek per gemeente). Op gemeenteniveau biedt dit onderzoek niet alleen inzicht in het soort onderwijs (wat betreft inhoud en vormgeving) dat de voorkeur geniet, maar geeft het ook veel praktische aanknopingspunten voor een efficiënte werving van oudkomers. Vragen met betrekking tot de gewenste informatiekanaal en taal waarin de informatie bij voorkeur moet worden gegeven, geven inzicht in de wijze waarop het beste met de doelgroep in contact kan worden gekomen. Ook geeft het instrument inzicht in de behoefte aan kinderopvang.

Voor gemeenten die niet hebben deelgenomen aan het onderzoek biedt het onderhavige onderzoek twee dingen:

- Een in de praktijk van de gemeente uitgetest instrument om de cursusbehoefte te peilen onder oudkomers in de eigen gemeente voorzien van een praktische handreiking met betrekking tot de inzet van dat instrument. Op basis hiervan kan de gemeente werken aan een meer vraaggerichte invulling van inburgeringstrajecten.

- Een globaal inzicht in de behoefteprofielen van een aantal subgroepen uit de oudkomerspopulatie, te weten opvoeders en werklozen van Turkse en Marokkaanse herkomst en opvoeders en werklozen afkomstig uit een aantal vluchtelingengroepen.

Deze gemeenten kunnen er bijvoorbeeld voor kiezen om deze algemene profielen als uitgangspunt te nemen en dit op specifieke punten te checken bij de lokale doelgroep, bijvoorbeeld door een groepsgesprek met betrokkenen te organiseren over voorkeurslocaties en inhoudelijke onderwerpen. Voor groepen die niet in dit onderzoek zijn betrokken, bijvoorbeeld Surinaamse of Antilliaanse oudkomers of specifieke subgroepen zoals bijstandsgerechtigden of WAO'ers, zal het instrument wel apart moeten worden ingezet.

Nadat met behulp van het onderzoeksinstrument de vraag naar cursussen in kaart is gebracht is het belangrijk om vast te stellen in hoeverre sprake is van discrepantie tussen vraag en aanbod. Daarbij gaat het zowel om de organisatorische als de inhoudelijke kenmerken van het aanbod als om de diversiteit van het aanbod (duale trajecten, andere vaardigheden). Op deze wijze kunnen leemtes in het onderwijsaanbod worden aangegeven.

Vervolgens is de vraag belangrijk in hoeverre en hoe deze vraag vertaald moet worden naar het cursusaanbod. In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat de cursusbehoefte samen met de gemeentelijke taakstelling en visie op inburgering de vraag - en daarmee het inkoopbeleid - bepalen. Dit betekent dus dat de uitkomsten van het cursusbehoefteonderzoek niet volledig leidend zijn voor de invulling van het aanbod. Indien bijvoorbeeld uit het behoefteonderzoek blijkt dat Turkse en Marokkaanse opvoeders een voorkeur hebben voor cursussen met personen uit het eigen land van herkomst en dit niet aansluit bij de gemeentelijke visie ten aanzien van integratie, dan is het echter wel van belang om deze afwijking van de uitgesproken behoeftes goed te communiceren naar de doelgroep zodat duidelijk wordt gemaakt waarom een voorkeur uit gaat naar groepen van gemengde etnische herkomst.

Ook is het belangrijk om als gemeente steeds de vraag te stellen in welke vorm de geuite behoefte en wensen van de oudkomers het meest optimaal vormgegeven kunnen worden. Zo hoeft (taal)onderwijs niet altijd het meest geëigende aanbod te zijn. Aan sommige wensen, zoals bijvoorbeeld de interesse van de Marokkaanse en Turkse werklozen voor de domeinen sociale en juridische zaken en geldzaken, kan soms beter voldaan worden door middel van het organiseren van een voorlichtingsbijeenkomst dan door het onderwijsprogramma daarop proberen af te stemmen. Wel kan zo'n bijeenkomst worden aangegrepen om informatie over onderwijsaanbod te geven.

Tot besluit

Resumerend heeft het onderhavige onderzoek het volgende opgeleverd:

- Een op de gemeentelijke praktijk toegesneden en direct inzetbaar instrument om de cursusbehoefte te bepalen van oudkomers (te vinden in bijlage 1).

- Een handleiding voor het gebruik van het instrument en de inzet van tweetalige interviewers (te vinden in hoofdstuk 2).
- Voorbeeld behoefteprofielen van een aantal verschillende subdoelgroepen binnen de ouderkomerspopulatie op basis van het behoefteonderzoek in vier pilotgemeenten (te vinden in de hoofdstukken 3 tot en met 6 en - per gemeente - in de bijlagen 4 tot en met 7).

Interviewleidraad oudkomers

TOELICHTING

Bijgaande interviewleidraad is gebaseerd op het instrument dat ontwikkeld is door het ITTA/SCO-Kohnstamm Instituut. De interviewleidraad kan door gemeenten ingezet worden om op grond van de wensen en behoeften van hun specifieke groep oudkomers te komen tot maatwerk: een aanbod van vraaggestuurd NT2-onderwijs voor oudkomers.

De enquêteurs krijgen een duidelijke instructie wie ze moeten benaderen voor de interviews (plaats en categorie respondent).

Het interview kan bestaan uit 6 delen, te weten:

I Screeningsvragen

Worden per gemeente opgesteld, want zijn afhankelijk van de te bevragen doelgroep. Betreft bijvoorbeeld vragen naar geslacht, herkomstland of activiteit

II Nederlandse taalvaardigheid en ervaringen met taalcursussen

Dit deel is bedoeld om een indruk te krijgen van de taalvaardigheid van de oudkomers en de deelname aan taalcursussen in het verleden.

III Organisatorische kenmerken van de taalcursussen

Dit deel betreft vragen over gewenste kenmerken van taalcursussen (tijdstip, frequentie, niveau, samenstelling van de lesgroep, et cetera.) en wijze van werving. Met name de vraag over welke instantie de werving van cursisten zou moeten doen (vraag 11) kan aangepast worden aan de situatie in de gemeente. Actieve zelforganisaties kunnen hier met name genoemd worden.

IV Inhoud van de taalcursussen

Met dit gedeelte worden de wensen en behoeften van oudkomers in kaart gebracht ten aanzien van onderwerpen die voor specifieke groepen oudkomers relevant zijn en in het kader van de taalcursussen aan bod zouden moeten komen om de deelname aan en het succes van de taalcursussen te vergroten. Vraag gestuurd NT2-onderwijs betekent aansluiten bij de informatiebehoefte, het toekomstperspectief en de persoonlijke situatie.

VI Behoeftte aan andere cursussen

Indien een gemeente ook zicht wil krijgen in andere scholingsbehoeften dan de behoefte aan NT2, kan dit onderdeel worden opgenomen.

VII Aanvullende persoonlijke gegevens

INTRODUCTIE BIJ HET INTERVIEW

Bij de start van het interview dient de enquêteur het volgende te doen:

- √ Presenteer jezelf en het onderzoek.
- √ Benadruk de anonimiteit, zorg dat men vrij kan praten.
- √ Geef aan hoe lang het gesprek ongeveer zal duren en wat er globaal aan de orde komt.
- √ Benadruk dat het belangrijk is dat de mensen hun wensen ten aanzien van taalles uiten. Geef echter ook aan dat dit niet betekent dat de gemeente op korte termijn aan deze wensen tegemoet zal komen. Wat de gemeente uiteindelijk zal doen, hangt van meer factoren af.
- √ Let op: de **vetgedrukte tekst** zijn de vragen en de *cursieve tekst* is de instructie voor de interviewer. De *cursieve tekst* moet niet worden voorgelezen.

Vervolgens kan het interview beginnen.

Let goed op de instructies die bij de vragen staan.

Naam interviewer:

Datum interview:

Woonplaats:

Vindplaats:

DEEL I: SCREENINGSVRAGEN

1a Geslacht (*niet vragen*)

1. Man
2. Vrouw

1b Heeft u voor september 1998 een verblijfsvergunning gekregen?

1. Ja => door naar vraag 1c
2. Nee => einde vragenlijst
3. Nvt, want in Nederland geboren of met ouders gekomen => door naar vraag 1c

1c Heeft u betaald werk voor 12 uur per week of meer?

1. Ja => einde vragenlijst
2. Nee => door naar vraag 1d

1d Heeft u de zorg voor thuiswonende kinderen onder de 18 jaar? (*het gaat hier om personen waarvan de zorg voor kinderen de hoofdtaak is*)

1. Ja => door naar vraag 1 g en 1h
2. Nee => door naar vraag 1 e

1e Volgt u momenteel een reguliere studie (voortgezet onderwijs, middelbare beroepsopleiding, hogere beroepsopleiding, wetenschappelijk onderwijs)?

1. Ja => einde vragenlijst
2. Nee => door naar vraag 1f

1f Bent u 57½ jaar of ouder?

1. Ja => einde vragenlijst
2. Nee => door naar vraag 1g en 1 h

Volgende vragen dienen om vast te stellen of het Nederlands van de respondent voldoende is, waardoor scholing niet nodig is.

1 g In hoeverre heeft u moeite met het lezen van een Nederlandse krant?

1. Nooit
2. Soms
3. Vaak
4. Altijd

1h In hoeverre heeft u moeite met het voeren van een gesprek in Nederlands?

1. Nooit
2. Soms
3. Vaak
4. Altijd

als 1 g en 1h beide nooit zijn => einde vragenlijst
anders door met de volgende vragen

DEEL 1a: VOORBEELD VAN ANDERE SCREENINGSVRAGEN NAV SCHEMA 2.1b

Xa Geslacht (*niet vragen*)

1. Man
2. Vrouw

Xb Heeft u voor september 1998 een verblijfsvergunning gekregen?

1. Ja => door naar vraag Xc
2. Nee => einde vragenlijst
3. Nvt, want in Nederland geboren of met ouders gekomen => door naar vraag Xc

Xc Heeft u betaald werk voor 12 uur per week of meer?

1. Ja => door naar vraag Xe
2. Nee => door naar vraag Xd

Xd Staat u ingeschreven bij het CWI (Arbeidsbureau) voor een baan van meer dan 12 uur per week?

1. Ja => door naar vraag Xf
2. Nee => door naar vraag Xe

Xe Heeft u de zorg voor thuiswonende kinderen onder de 18 jaar?

1. Ja => door naar vraag Xi en Xj
2. Nee => einde vragenlijst

Xf Volgt u momenteel een reguliere studie (voortgezet onderwijs, middelbare beroepsopleiding, hogere beroepsopleiding, wetenschappelijk onderwijs)?

1. Ja => einde vragenlijst
2. Nee => door naar vraag Xg

Xg Bent u 57½ jaar of ouder?

1. Ja => einde vragenlijst
2. Nee => door naar vraag Xh

Xh Kunt u aangeven wat voor soort uitkering u momenteel heeft?¹

1. Bijstandsuitkering
 2. WW
 3. Combinatie van WW en bijstandsuitkering
 4. Geen uitkering
- => door naar Xi en Xj

Volgende vragen dienen om vast te stellen of het Nederlands van de respondent voldoende is, waarvoor scholing niet nodig is.

¹ NB: deze vraag is in feite geen screeningsvraag maar is vooral bedoeld om inzicht te krijgen in de inkomenspositie van de werkzoekende. Indien een gemeente alleen onderzoek wil doen onder bijvoorbeeld bijstandsgerechtigden, dan kan beter gewerkt worden met een bestand van de sociale dienst. Bij de potentiële respondenten uit dit bestand hoeft dan alleen nagegaan/ gescreend te worden of het taalniveau onvoldoende is om tot de feitelijke doelgroep te worden gerekend.

Xi In hoeverre heeft u moeite met het lezen van een Nederlandse krant?

1. Nooit
2. Soms
3. Vaak
4. Altijd

Xj In hoeverre heeft u moeite met het voeren van een gesprek in Nederlands?

1. Nooit
3. Soms
4. Vaak
5. Altijd

als Xi en Xj beide nooit zijn => einde vragenlijst
anders door met de volgende vragen

DEEL II: TAALVAARDIGHEID EN ERVARINGEN MET TAALCURSUSSEN

2. Heeft u in het verleden deelgenomen aan taalcursussen Nederlands of neemt u op dit moment nog deel aan een taalcursus?

Leg uit wat we onder een taalcursus verstaan: een cursus onder leiding van een docent, gericht op het leren van Nederlands en met behulp van een cursusmateriaal of methode (leerboek).

- 1. Nee => vraag 3
- 2. Ja, in het verleden => vraag 4
- 3. Ja, op dit moment => vraag 4

3. Waarom heeft u nog niet deelgenomen aan een taalcursus Nederlands? (meer antwoorden mogelijk)

- 1. Vond het niet nodig/ red me ook zonder Nederlands
- 2. Geen tijd want ik moest werken
- 3. Geen tijd want ik moest voor mijn gezin zorgen
- 4. Mocht geen taalcursus volgen
- 5. Cursus was te duur
- 6. Cursus was te ver weg/ niet op de plaats waar ik een cursus wilde volgen
- 7. Wist niet waar ik een cursus kon volgen/ wist niet hoe ik dat moest regelen
- 8. Wilde niet opnieuw naar school/ geen zin
- 9. Sprak al voldoende Nederlands
- 10. Anders, namelijk

Toelichting (Check of duidelijk is waarom de geïnterviewde geen taalcursus heeft gevolgd Vraag door als alleen een globaal antwoord gegeven is, vermeld bijzonderheden hier)

=> voor respondenten die geen taalcursus hebben gevolgd door naar deel III

4. Hoe vaak bent u begonnen met een Nederlandse taalcursus?

- 1. Eénmaal
- 2. Tweemaal
- 3. Meer dan tweemaal

4a Wanneer heeft u de laatste maal een taalcursus gevolgd?

- 1. Ongeveer maanden geleden
- 2. Op dit moment nog bezig

5. Heeft u deze taalcursus afgemaakt?

- 1. Ja => door naar vraag 6
- 2. Nee
- 3. Nvt want nog bezig => door naar vraag 6

5a. Zo nee, waarom niet? (*antwoorden niet opnoemen, meer antwoorden mogelijk*)

1. Geen passende kinderopvang
2. Cursus was te moeilijk
3. Cursus was te makkelijk
4. Cursus sloot niet aan bij wat ik wilde leren
5. Docent was niet goed
6. Ik vond werk
7. Ik werd zwanger
8. Ik moest voor mijn familie zorgen
9. Ik ging verhuizen
10. Ik werd ziek, gezondheidsklachten
11. De school was te ver weg
12. Persoonlijke problemen
13. Anders, namelijk

Eventuele toelichting

6. Hoe zag de taalcursus die u het laatst gevolgd heeft of die u nu volgt er uit? (*loop de volgende vragen langs en vraag indien nodig een toelichting, opschrijven bij einde vraag 6*)

6a Welke taalvaardigheden werden/ worden behandeld? (*meer antwoorden mogelijk*)

1. Spreken, conversatie
2. Lezen
3. Luisteren
4. Schrijven
5. Grammatica
6. Anders, namelijk

6b Van welke materialen werd/ wordt gebruik gemaakt? (*mag opgenoemd worden, meer antwoorden mogelijk*)

1. Video
2. Computer
3. Stencils
4. Lesboek
5. Cassettebandjes
6. Anders, namelijk

6c Hoeveel dagdelen per week had/ heeft u les?

Aantal dagdelen

6d Hoe lang heeft u les gehad?

Aantal maanden

6e Waar heeft u de cursus gevolgd?

1. ROC in de gemeente, naam
2. ROC elders
3. Buurthuis
4. Volksuniversiteit
5. Via werkgever
6. Thuis
7. Anders, namelijk

Eventuele toelichting bij vraag 6

7. Gebruikt u wat u in de cursus heeft geleerd in uw dagelijks leven? Zo ja, kunt u dit toelichten?

1. Nee => naar vraag 7b
2. Ja

7a In welke situatie gebruikt u het geleerde vooral? (meer antwoorden mogelijk, zorg dat er concrete situaties worden genoemd)

1. Nergens => naar vraag 7b
2. Op het werk
3. Op school van de kinderen
4. In contacten met burens en kennissen/vrienden
5. In contacten met officiële instanties
6. Bij het boodschappen doen
7. Anders, namelijk

Toelichting 7a

=> door naar vraag 8

7b **Waarom gebruikt u het geleerde niet in de praktijk?** *(meer antwoorden mogelijk, laat toelichten)*

1. Mijn Nederlands is niet goed genoeg om te gebruiken
2. Ik heb geen contact met Nederlandstaligen
3. Anders, namelijk

Toelichting 7b

8. **Hoe tevreden was u over de taalcursus die u het laatst gevolgd heeft?**

1. Zeer tevreden
2. Tevreden
3. Niet tevreden, niet ontevreden
4. Ontevreden
5. Zeer ontevreden

Vraag door om toelichting bij vraag 8.

Toelichting

DEEL III: GEWENSTE KENMERKEN TAALLESSEN EN WERVING

9. Zou u uw Nederlands willen verbeteren?

1. Ja => door naar vraag 9b
2. Nee => door naar vraag 9a

9a Waarom zou u uw Nederlands niet willen verbeteren?

Open vraag. Heel goed doorvragen naar reden. Bij antwoord als 'geen behoefte', vragen waarom niet. Vraag is bedoeld om mensen eruit te selecteren die echt geen behoefte hebben aan taallessen (omdat zij absoluut niet kunnen of willen, bijvoorbeeld in situaties van zware medische of psychische problematiek). Zij hoeven de vragen van deel III en IV niet beantwoorden. Aan mensen die nee zeggen omdat ze bijvoorbeeld geen tijd hebben voor een cursus of denken dat ze het nooit zullen leren worden vraag 10 en verder wel gesteld.

Redenen waarom niet

=> door naar vraag 10

9b U geeft aan uw Nederlands te willen verbeteren. Wat is de belangrijkste reden dat u nu geen taalcursus volgt of zich heeft aangemeld voor een cursus? (meer antwoorden mogelijk)

1. Ik weet niet waar ik een cursus kan volgen/ ik weet niet hoe ik dat moet regelen
2. Er is een wachtlijst
3. Ik heb geen tijd want ik moet voor mijn gezin zorgen
4. Ik mag geen cursus volgen
5. Ik heb geen geld om een cursus te volgen
6. De cursus is te ver weg/ de cursus wordt gegeven op een plaats waar ik niet naar toe wil
7. Ik wil niet opnieuw naar school/ het heeft geen zin
8. Anders, namelijk
9. Nvt, ik volg al een cursus (bijvoorbeeld via het buurthuis)

10. Aan welke kenmerken zou een taalcursus volgens u moeten voldoen?

Eerst als open vraag stellen. Vervolgens de vragen onder het kader doorlopen om alle informatie rond gewenste kenmerken te verkrijgen. Als iemand aangeeft geen taalcursus te willen volgen, maar wel behoefte heeft aan taalonderwijs: aangeven dat het gaat om de eisen waar aan een cursus zou moeten voldoen indien hij wel een cursus zou willen volgen. Als iemand eerder taallessen heeft gevolgd en daarover ontevreden is, kan je dat als inleiding gebruiken. Als iemand denkt hij/zij het nooit zal leren, kan je vragen hoe taallessen gegeven moet worden zodat ze het wel kunnen leren.

- 10a. Op welk moment van de dag zou u het liefst naar een cursus gaan?** (aankruisen welk dagdeel de voorkeur heeft, indien de respondent geen specifieke voorkeur heeft dan kruisje bij 'geen voorkeur'. Als respondent wel voorkeur heeft vragen van hoe laat tot hoe laat. Mogelijk om meer dagdelen aan te kruisen)

Dagdeel	Voorkeur	Begin tijd	Eindtijd
Ochtend			
Middag			
Avond			
Weekend			
Geen voorkeur			

- 10b. Hoeveel dagdelen per week zou u taallessen kunnen/ willen volgen?**

Aantal dagdelen

- 10c. Hoe lang zou u een cursus willen volgen (cursusduur)?**

Aantal maanden:

Zolang als nodig is

- 10d. Waar zou u het liefst een taalcursus willen volgen?**(eventueel opnoemen, meer antwoorden mogelijk)

1. Op de taalschool/ ROC
2. Op de school van de kinderen
3. In de moskee/kerk/synagoge
4. In het buurthuis
5. Thuis
6. Anders, namelijk

- 10e. Is afstand een belemmering voor u om naar een taalcursus te gaan? Zo ja, om welke redenen?** (niet opnoemen, meer antwoorden mogelijk)

1. Geen belemmering
2. Ja, want kinderen op school
3. Ja, want geen beschikking over vervoer
4. Anders, namelijk

- 10f. Welke vaardigheden zou u van de Nederlandse taal willen leren?** (meer antwoorden mogelijk, eventueel aangeven welke categorien worden bedoeld)

1. Mondelinge taalvaardigheden (spreken, luisteren)
2. Uitspraak
3. Woordenschat
4. Alfabetisatie
5. Lezen
6. Schrijven (van teksten, brieven, etc.)
7. Grammatica
8. Anders, namelijk.....

10g. Met welk doel zou u een taalcursus willen volgen: wat wilt u daarna kunnen? (meer antwoorden mogelijk, eventueel opnoemen)

1. Kunnen communiceren in het Nederlands met buren, leerkrachten, school, in winkels e.d.
2. Kunnen communiceren met instanties (belastingdienst, gemeentelijke diensten, etc.)
3. Lezen en schrijven op eenvoudig niveau, zoals een briefje voor school schrijven, eenvoudig formulier lezen en invullen, een bericht of advertentie in een huis-aan-huisblad lezen
4. Moeilijke teksten lezen en schrijven (Nederlandse kranten lezen, sollicitatiebrief schrijven, brief aan een instantie)
5. Voldoende taal beheersen om te kunnen werken
6. Kinderen kunnen helpen bij hun huiswerk
7. Zelfstandig kunnen functioneren
8. Anders, namelijk

10h. Heeft u voorkeur voor de omvang van de cursistengroep?

Minimum aantal cursisten:

Maximum aantal cursisten:

Maakt niet uit

10i. Heeft u voorkeur voor de samenstelling van de cursistengroep?

Noem de verschillende aspecten op. Omcirkel het juiste antwoordalternatief:

Alleen mensen van uw eigen **geslacht**?

Liever wel	Liever niet	Maakt niet uit
------------	-------------	----------------

Alleen mensen uit uw eigen **herkomstland**?

Liever wel	Liever niet	Maakt niet uit
------------	-------------	----------------

Alleen mensen van ongeveer uw **leeftijd**?

Liever wel	Liever niet	Maakt niet uit
------------	-------------	----------------

Alleen mensen met ongeveer hetzelfde **opleidingsniveau**

Liever wel	Liever niet	Maakt niet uit
------------	-------------	----------------

10j. Zou u het leren van taal willen combineren met andere activiteiten, zoals werk, beroeps-onderwijs, vrijwilligerswerk? Zo ja, waarmee zou u het willen combineren?

1. Alleen taal
2. Met werk
3. Met beroepsopleiding
4. Met opvoedingsondersteuning
5. Anders, namelijk

10k. Is een eigen bijdrage voor een cursus voor u een reden om geen cursus te volgen? Waarom wel of niet?

1. Nee, geen bezwaar
2. Nee, het is juist een stimulans om door te gaan
3. Hangt af van de bijdrage
4. Ja, ik heb geen geld voor een cursus
5. Ja, als de gemeente het belangrijk vindt, moeten zij betalen
6. Anders, namelijk.... ..

Eventuele toelichting bij bovenstaande vragen

- 11. Via welke instantie zou u het liefst informatie krijgen over taalonderwijs? (meer antwoorden mogelijk, eventueel opnoemen)**
informatie via:
1. Moskee
 2. Kerk
 3. Synagoge
 4. CWI/Arbeidsbureau
 5. Sociale dienst
 6. School van de kinderen
 7. Zelforganisaties
 8. Gemeente/wethouder van onderwijs
 9. Via lokale radio/televisie
 10. Buurthuis
 11. Anders, nl.
- 12. In welke taal zou u informatie willen krijgen over taalcursussen, in uw eigen taal of in het Nederlands?**
1. In eigen taal
 2. In Nederlands
 3. Maakt niet uit
- 13. Als u een taalcursus zou volgen, zou u dan hulp willen bij het volgen van een taalcursus? (Bijv. iemand die u helpt met huiswerk?)**
1. Ja
 2. Nee
- 14. Zou u binnen twee jaar een (taal)cursus willen volgen? (let op: het gaat er hier dus om of men denkt binnen een termijn van twee jaar een cursus te gaan volgen.)**
1. Nee => naar vraag 14c
 2. Ja
- 14a Als u een cursus gaat volgen, heeft u dan ook kinderopvang nodig?**
1. Ja
 2. Nee => door naar vraag 15
- 14b Naar welke vorm van kinderopvang gaat uw voorkeur uit? (opnoemen)**
1. Formele kinderopvang via een kinderdagverblijf
 2. Informele opvang via eigen netwerk, met een uurvergoeding door de gemeente
 3. Anders, namelijk:
=> door naar vraag 15.
- 14c Om welke reden zou u op deze termijn geen cursus willen volgen?**
1. Geen cursus nodig
 2. Geen tijd door werk, gezin
 3. Cursus volgen heeft geen zin
 4. Het is te duur
 5. Anders, namelijk

DEEL IV CURSUSBEHOEFTE: INHOUD VAN DE TAALCORSUS

Dit is een belangrijk deel van het onderzoek. De respondenten kunnen hier aangeven met betrekking tot welke onderwerpen ze taal willen leren. Het gaat hierbij dus niet om de taalvaardigheid (spreken of lezen), maar om de inhoud van de taallessen. De onderwerpen worden aangeduid met domein.

15a. Als u (weer) zou deelnemen aan een taalcursus, welke onderwerpen zouden dan in de cursus aan bod moeten komen, zodat u op dat gebied taalvaardiger wordt?

Open vraag. Noteer eerst het spontaan gegeven antwoord in onderstaande tabel (kruisje in kolom 'spontaan genoemd').

Domein	Spontaan genoemd
Wonen	
Werk	
Onderwijssysteem in Nederland	
Eigen opleiding/studie	
Onderwijs kinderen	
Kinderen en opvoeding	
Sociale en juridische zaken; verblijfssituatie	
Gezondheid	
Verkeer en vervoer	
Cultuur, maatschappij en vrije tijd	
Geldzaken en belastingen	
Ouder worden in Nederland	
Anders, namelijk:	

Noem nu de nog niet spontaan genoemde domeinen en vraag:

15b. Vindt u het belangrijk dat de taalcursus gericht is op(nog niet spontaan genoemde domeinen noemen), zodat u op dat gebied taalvaardiger wordt?

Vul in de rechterkolom in van de tabel 'ja' of 'nee' in.

Domein	Belangrijk na noemen domein? ja/nee
Wonen	
Werk	
Onderwijssysteem in Nederland	
Eigen opleiding/studie	
Onderwijs kinderen	
Kinderen en opvoeding	
Sociale en juridische zaken; verblijfssituatie	
Gezondheid	
Verkeer en vervoer	
Cultuur, maatschappij en vrije tijd, omgaan met Nederland	
Geldzaken en belastingen	
Ouder worden in Nederland	
Anders, namelijk:	

15c. Welke *drie* onderwerpen (dat wil zeggen domeinen!) zijn van de in de vorige vraag genoemde domeinen voor u de belangrijkste voor een taalcursus, zodat u op die gebieden taalvaardiger wordt?

- 1.
- 2.
- 3.

*Nu doorvragen over die **maximaal drie domeinen** (zie bovenstaand lijstje) die de geïnterviewde belangrijk vindt! Elk domein is onderverdeeld in een aantal onderwerpen. Probeer te achterhalen welke specifieke onderwerpen men belangrijk vindt voor een taalcursus. De vragen worden alleen open gesteld. De interviewer mag wel wat helpen. Geef bij verschillende respondenten verschillende voorbeelden*

WONEN

U heeft het domein **WONEN** genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met **WONEN** te maken hebben u meer taal wilt leren?

Onderwerp genoemd
<i>Taal die je nodig hebt om een huis te krijgen</i>
a. een huis kopen (hypotheken, makelaars, notaris, overdrachtsbelasting, etc.)
b. een huis huren (rechten en plichten als huurder w.o. huursubsidie, woonvergunningen, woningbouwverenigingen)
c. zoeken naar woonruimte en urgentie
d. mogelijkheid tot weigeren aangeboden woonruimte
<i>Taal die je nodig hebt om voorzieningen voor een woning te regelen</i>
e. nutsbedrijven (regelen van water, gas en licht, postverzending)
f. omgaan met water, gas en licht (meters, controle, kosten, risico's)
g. telefoon (aanvragen, kosten, bellen, kaarten, achterhalen telefoonnummer, gespecificeerde nota's)
h. belangrijke telefoonnummers
i. radio en tv (kabelaansluiting aanvragen, kosten)
j. afval (gemeentereiniging, scheiding, gevaarlijke stoffen, sancties, verantwoordelijkheden)
<i>Overig</i>
k. huisregels
l. buurt en buurtvoorzieningen (winkels, buurthuizen)
m. anders

WERK

U heeft het domein **WERK** genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met **WERK** te maken hebben u meer taal wilt leren?

	Onderwerp genoemd
<i>Taal die nodig is voor het vinden van werk</i>	
a.	de advertenties in de krant selecteren
b.	zoeken op het internet
c.	sollicitatieprocedures (brief schrijven, gesprek voeren)
d.	referentie door een ander bedrijf
e.	inschrijven bij een uitzendbureau of bij het arbeidsbureau
f.	rechten en plichten voor werkzoekenden
g.	weten hoe informatie te vinden over het zoeken naar werk
<i>Taal rond een eigen bedrijf</i>	
h.	voorwaarden voor starten eigen bedrijf
<i>Overig</i>	
i.	waarde van niet in Nederland behaalde diploma's, hoe te laten erkennen
j.	anders, namelijk

ONDERWIJSSYSTEEM IN NEDERLAND

U heeft het domein **ONDERWIJSSYSTEEM IN NEDERLAND** genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met **ONDERWIJSSYSTEEM IN NEDERLAND** te maken hebben u meer taal wilt leren?

	Onderwerp genoemd
<i>Taal met betrekking tot de organisatie van het onderwijs</i>	
a.	onderwijssysteem in Nederland (Montessori-onderwijs, vrije school, Daltononderwijs etc. Openbaar en bijzonder (katholiek, protestants, islamitisch)
b.	voorschoolse opvang
c.	basisonderwijs en speciaal onderwijs
d.	voortgezet (speciaal) onderwijs
e.	beroepsonderwijs
f.	volwassenenonderwijs
<i>Overig</i>	
g.	studiekosten
h.	leerplicht en sancties
i.	afbakening taken onderwijs versus opvoeders/ ouders/ voogd
j.	straffen binnen het onderwijs (nablijven, van school sturen, strafregels, etc)
k.	anders

EIGEN OPLEIDING/STUDIE

U heeft het domein EIGEN OPLEIDING/STUDIE genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met EIGEN OPLEIDING/STUDIE te maken hebben u meer taal wilt leren?

	Onderwerp genoemd
<i>Taal mbt tot het verkrijgen van informatie over opleidingen</i>	
a.	hoe informatie te krijgen over een opleiding/studie
b.	hoe een passende opleiding/studie te vinden
c.	benodigde vooropleiding
d.	hoe men zich moet inschrijven
e.	aansluiting tussen taalcursussen en beroepsopleidingen
f.	waarde van diploma's van Nederlandse beroepsopleidingen
g.	locaties en duur van opleidingen
h.	individuele opleidingsmogelijkheden
i.	opleidingen in combinatie met werk
<i>Taal rond financiering</i>	
j.	hoe op te zoeken of men een beurs kan krijgen
k.	leren met een uitkering
<i>Taal rond sociale vaardigheden</i>	
l.	hoe contacten te leggen met medestudenten/docenten
<i>Overig</i>	
m.	kennis over opleidingen met algemeen vormende vakken (aardrijkskunde, geschiedenis, rekenen, etc.)
n.	kennis op het gebied van maatschappijleer, politiek, etc.
o.	anders

ONDERWIJS KINDEREN

U heeft het domein ONDERWIJS KINDEREN genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met ONDERWIJS KINDEREN te maken hebben u meer taal wilt leren?

	Onderwerp genoemd
<i>Taal rond de organisatie van het onderwijs</i>	
a.	kwaliteit van het onderwijs
b.	didactische werkwijze
c.	lesmateriaal
d.	leerplicht en sancties
e.	afbakening taken onderwijs versus opvoeders/ouders/voogd
f.	straffen door leerkracht (nablijven/ van school sturen)
g.	blijven zitten
h.	leerplicht (ook partieel)

Vervolg tabel onderwijs kinderen

	Onderwerp genoemd
<i>Taal mbt tot studiefinanciering</i>	
i.	studiefinanciering
<i>Taal mbt tot keuzen rond het onderwijs</i>	
j.	studie en schoolkeuze, (cito-toets/advies voortgezet onderwijs)
<i>Taal mbt tot activiteiten op school</i>	
k.	huiswerk, spreekbeurt, huiswerkklassen, huiswerkhulp
l.	klassendienst
m.	schoolfeestjes
n.	schoolreisjes/ werkweek/ schoolkamp
o.	(school)bibliotheek
p.	peuterspeelzaal
q.	gymnastiek/zwemmen/douchen
r.	participatie op school, ouderaad, medezeggenschapsraad
s.	ouderavonden
t.	overblijven/overblijfmoeders/ lunchpakket/ schoolmelk
u.	schoolarts/ schooltandarts
v.	anders, namelijk

KINDEREN EN OPVOEDING

U heeft het domein KINDEREN EN OPVOEDING genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met KINDEREN EN OPVOEDING te maken hebben u meer taal wilt leren?

	Onderwerp genoemd
<i>Taal rond opvoeding</i>	
a.	opvoeding en corrigeren
<i>Instanties rond kinderen</i>	
b.	kinderopvang (crèches, peuterspeelzalen)
c.	bevallen, consultatiebureaus, verloskundige
d.	kinderbijslag (voorwaarden, hoe aanvragen ed)
<i>Taal rond vrijetijd</i>	
e.	vrije tijdsbesteding (clubs, bij vriendjes spelen/logeren, speelgoed kopen en kiezen, bibliotheek, spelletjes, speltheek)
f.	fiets
g.	kleding
h.	zwemles
i.	anders

SOCIALE EN JURIDISCHE ZAKEN/ VERBLIJFSSITUATIE

U heeft het domein SOCIALE EN JURIDISCHE ZAKEN/ VERBLIJFSSITUATIE genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met SOCIALE EN JURIDISCHE ZAKEN/VERBLIJFSSITUATIE te maken hebben u meer taal wilt leren?

	Onderwerp genoemd
a. rechten en plichten verblijfsrechtelijke status (oa ten aanzien van werk en studie) en weten waar de informatie hierover te vinden is	
b. inhoud van de vreemdelingenwet	
c. vergunning tot vestiging, voor- en nadelen, regels	
d. naturalisatie (voor- en nadelen; waar aan te vragen, hoe werkt procedure; welke voorwaarden)	
e. bevolkingsregister, burgerlijke stand (functie, werkwijze, registratie)	
f. identificatieplicht (bekendheid met regels omtrent identificatie)	
g. gezinshereniging	
h. belangenorganisaties en zelforganisaties (nut, lid worden, kosten e.d.)	
i. gebruik tolkencentrum	
j. juridische hulp	
k. sociale en burgerraadsliden	
l. sociale zekerheid (ziekte, uitkeringen, rechten en plichten uitkeringstrekkenden, bijzondere bijstand, ed), AOW, WAO	
m. rechten en plichten als consument (betalingen, garanties, ruilen, etc)	
n. verzekeringen (soorten, nut, kosten, etc)	
o. huwelijk	
p. echtscheiding	
q. anders	

GEZONDHEID

U heeft het domein GEZONDHEID genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met GEZONDHEID te maken hebben u meer taal wilt leren?

	Onderwerp genoemd
a. eten (gezonde voeding, afvallen, diëten)	
b. ziekte (artsbezoek, recepten, eerste hulp, medicijnen, seksueel overdraagbare aandoeningen)	
c. instellingen voor gezondheidszorg (apotheken, tandartsen, mondhygiënist, diëtisten, consultatiebureaus, jeugdgezondheidszorg, gezinszorg, crisisopvang, RIAGG, verslavingszorg, blijf van mijn lijf huizen)	
d. ziektenkostenverzekering	
e. geboortebeperring, zwangerschap	
f. anders	

VERKEER EN VERVOER

U heeft het domein **VERKEER EN VERVOER** genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met **VERKEER EN VERVOER** te maken hebben u meer taal wilt leren?

	Onderwerp genoemd
a. openbaar vervoer	
b. verkeersregels/veilig verkeer	
c. gebruik vervoersmiddelen (fiets, brommer, motor, auto, bus)	
d. aan vervoersmiddelen gestelde eisen (rijbewijs, veiligheid, APK)	
e. pech onderweg	
f. anders	

(NEDERLANDSE)CULTUUR, MAATSCHAPPIJ EN VRIJE TIJD

U heeft het domein **(NEDERLANDSE)CULTUUR, MAATSCHAPPIJ EN VRIJE TIJD** genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met **(NEDERLANDSE) CULTUUR, MAATSCHAPPIJ EN VRIJE TIJD** te maken hebben u meer taal wilt leren?

	Onderwerp genoemd
a. de Nederlandse cultuur, gewoonten en gebruiken, humor	
b. omgangsregels in Nederland (beleefdheid, privé, in contacten met officiële instellingen, bij begrafenissen, geboortes, etc.)	
c. hoe te communiceren met instanties	
d. lokale zelforganisaties	
e. nederlandse geschiedenis, cultuur, kunst	
f. nederlandse maatschappij (koningshuis, politiek)	
g. natuur(bescherming) en milieu in Nederland	
h. religie in Nederland	
i. informatie over eigen woonplaats (uitgaansmogelijkheden, kunst, cultuur)	
j. clubs en verenigingen (sport, spel, muziek, etc.)	
k. vrijwilligerswerk	
l. sociaal-culturele activiteiten	
m. vakantie (kamperen, uitstapjes, etc)	
n. wat doen Nederlanders in hun vrije tijd? (met en zonder kinderen)	
o. anders	

GELDZAKEN EN BELASTING

U heeft het domein GELDZAKEN EN BELASTING genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met GELDZAKEN EN BELASTING te maken hebben u meer taal wilt leren?

Onderwerp genoemd
<i>Geldzaken</i>
a. bank en giro
b. storten, overmaken, acceptgiro's, pinnen, etc.
c. de Euro
d. lenen, rente
e. sparen
f. postorderbedrijven
<i>Belastingen</i>
g. het belastingstelsel
h. sofi-nummer (hoe aan te vragen, waarvoor nodig)
i. hoe een belastingformulier in te vullen en hulp daarbij
j. rechten en plichten ten aanzien van belasting (teruggave, naheffingen, termijnbetalingen, etc)
k. regionale belastingen en heffingen (waarvoor, rechten en plichten, kwijtschelding, etc)
l. anders

OUDER WORDEN IN NEDERLAND

U heeft het domein OUDER WORDEN IN NEDERLAND genoemd. Kunt u aangeven met betrekking tot welke specifieke onderwerpen die met OUDER WORDEN IN NEDERLAND te maken hebben u meer taal wilt leren?

Onderwerp genoemd
a. woonvoorzieningen voor ouderen (bejaardentehuizen)
b. kortingen voor ouderen
c. uitkeringen
d. anders

16e. In welke taal zou u informatie willen krijgen, in uw eigen taal of in het Nederlands?

1. In eigen taal
2. In Nederlands
3. Maakt niet uit

DEEL VI PERSOONLIJKE GEGEVENS GEÏNTERVIEWDE

17 Wat is uw geboortejaar

19..

18 Wat is uw burgerlijke staat:

1. Alleenstaand
2. Gescheiden
3. Gehuwd/samenwonend
4. Weduwe of weduwnaar

19 (checken met vraag 1b, indien respondent kinderen heeft deze vraag stellen) Hoeveel thuiswonende kinderen heeft u? Wat is de leeftijd van het oudste en jongste thuiswonende kind?

Aantal thuiswonende kinderen
Leeftijd jongste thuiswonende kind
Leeftijd oudste thuiswonende kind

20 Uit welk land komt u?

1. Marokko
2. Turkije
3. Nederlandse Antillen
4. Suriname
5. Irak
6. Afghanistan
7. Somalië
8. Anders, namelijk

21 Welke taal spreekt u thuis het meest? (maximaal twee antwoorden)

1. Nederlands
2. Marokkaans arabisch
3. Berber
4. Turks
5. Arabisch
6. Somalisch
7. Koerdisch
8. Anders, namelijk

22 Wat is uw hoogst afgeronde opleiding in het land van herkomst:

1. Geen (analfabeet)
2. Basisonderwijs
3. Mavo-niveau, vbo-niveau (maximaal 3 jaar voortgezet onderwijs)
4. Havo/vwo-niveau, mbo-niveau (tenminste 3 jaar voortgezet onderwijs)
5. Hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs

23 Opleiding in Nederland:

1. Geen
2. Volwasseneneducatie (BE of VAVO taal)
3. Voortgezet onderwijs
4. Middelbare beroepsopleiding
5. Hoger beroepsonderwijs of wetenschappelijk onderwijs

24 In welk jaar bent u in Nederland komen wonen?

In:

25 Wie wonen er in uw directe omgeving? (één antwoord)

1. Vooral Nederlanders
2. Vooral mensen uit verschillende herkomstlanden (incl. Nederlanders)
3. Vooral mensen uit uw eigen herkomstland

26 Met welke mensen heeft u veel contacten?

1. Alleen of vooral met mensen uit de eigen etnische groep
2. Vooral met mensen uit de eigen etnische groep en andere etnische groepen
3. Zowel met Nederlanders als met mensen uit de eigen groep
4. Vooral met Nederlanders
5. Zowel met Nederlanders, met mensen uit eigen groep en andere etnische groepen

27 Bent u lid van een vereniging? Welke? *(het gaat hierbij zowel om sportvereniging, politieke organisatie, religieuze organisatie etc)*

1. Nee
2. Ja, namelijk.....

**28 Heeft u nog opmerkingen naar aanleiding van deze vragenlijst of over dit onderwerp?
Zo ja, welke zijn dit?**

--

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Interesse voor cursussen

(apart formulier voor respondenten die hebben aangegeven dat een cursus willen gaan volgen of duidelijke behoefte daaraan hebben)

U heeft aangegeven dat u belangstelling heeft voor het volgen van een cursus. Wilt u uw naam en adres opgeven zodat de gemeente op een later moment contact met u op kan nemen voor het geven van informatie en dergelijke. Uw naam wordt niet in verband gebracht met de antwoorden die u heeft gegeven.

BIJLAGE 2:

Hieronder staat een voorbeeld van een profiel voor enquêteurs. De cursieve passages en XXX zijn aspecten die de gemeente zelf moet invullen.

Profiel enquêteurs

Voor het onderzoek “Cursusbehoeften NT2 van oudkomers”

Omschrijving / doel van het project:

Oudkomers **zijn leden van etnische minderheidsgroepen die al voor langere tijd in Nederland verblijven en niet onder de WIN vallen.** Het is geen eenduidige en overzichtelijke groep. Velen van hen kunnen zich nauwelijks in het Nederlands verstaanbaar maken, waardoor zij onvoldoende kunnen participeren in de Nederlandse samenleving en op de arbeidsmarkt. Het doel van het project is peilen welke cursusbehoeften er bestaan bij oudkomers en welke belemmeringen er zijn om een cursus te volgen. Het cursusaanbod kan zo worden afgestemd en ontwikkeld op de informatie- en leerbehoeften van oudkomers.

Het onderzoek verricht onder *aangeven welke doel en taalgroep*

Om de behoefte van deze groep in kaart te brengen zoeken we *(vrouwelijke)* enquêteurs die bekend zijn met de doelgroep en die hen in de moedertaal kunnen interviewen.

Profiel van de enquêteurs

- een Academisch/HBO werk- en denkniveau, bij voorkeur aan het eind van de studie of reeds afgestudeerd;
- inzicht in dan wel affiniteit met de integratieproblematiek;
- goede communicatieve vaardigheden in de Nederlandse en eigen taal;
- redelijke schriftelijke vaardigheden in het Nederlands;
- goede sociale vaardigheden;
- vertrouwelijk met gegevens omgaan;
- inzet en enthousiasme;
- zelfstandig kunnen werken;
- Woonachtig in (de omgeving van) gemeente XXX.

Opdracht

De enquêteurs houden ongeveer XX face to face interviews aan de hand van een voorgedeelde Nederlandse vragenlijst met enkele open vragen. De vragenlijst wordt, indien gewenst, afgenomen in de moedertaal van de respondent. De adressen van de te interviewen personen zijn bekend.

Beschikbaarheid

Selectie en instructie in week

Afname van ongeveer XX enquêtes in week XX en XX (uitloop week XX). Werktijden vrij in te delen.

Vergoeding

De vergoeding is € XXX per geslaagde en uitgewerkte enquête (geen aparte reiskostenvergoeding). We gaan er vanuit dat drie enquêtes per dag haalbaar zijn.

Nadere Informatie:

BIJLAGE 3:**Overzicht van alle onderwerpen per inhoudelijk domein***Gezondheid***Tabel B3-1: Aspecten van gezondheid, multi response (N=88).**

	%	Abs.
Ziekte (artsbezoek, recepten, eerste hulp, medicijnen, soa)	90	79
Instellingen voor gezondheidszorg	82	72
Ziektekostenverzekering	75	66
Eten (gezonde voeding, afvallen, diëten)	72	63
Geboortebeperving, zwangerschap	28	25
Anders	6	5

Percentering op aantal cases (som > 100%).

*Onderwijs van de kinderen***Tabel B3-2: Aspecten van het onderwijs van kinderen, multi response (N=86).**

	%	Abs.
Studie en schoolkeuze	79	68
Kwaliteit van het onderwijs	76	65
Studiefinanciering	70	60
Blijven zitten	66	57
Ouderavonden	66	57
Huiswerk, spreekbeurt, huiswerkklassen, huiswerkhulp	65	56
Schoolarts, schooltandarts	61	52
Straffen door leerkracht	55	47
Lesmateriaal	54	46
Participatie op school, ouderraad, medezeggenschapsraad	47	40
Leerplicht en sancties	45	46
Peuterspeelzaal	44	38
Schoolreisjes, werkweek, schoolkamp	43	37
Afbakening taken onderwijs versus opvoeders	41	35

Vervolg tabel B3-2

	%	Abs.
(School)bibliotheek	34	29
Schoolfeestjes	33	28
Gymnastiek, zwemmen, douchen	30	26
Didactische werkwijze	28	24
Overblijven, overblijfmoeders, lunchpakket, schoolmelk	27	23
Klassenfeest	23	20
Anders	2	2

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Werk

Tabel B3-3: Aspecten van werk, multi response (N=64).

	%	Abs.
Sollicitatieprocedures	80	51
Rechten en plichten voor werkzoekenden	70	45
Hoe informatie vinden over het zoeken naar werk	58	37
Inschrijven bij een uitzendbureau of arbeidsbureau	55	35
Advertenties in de krant selecteren	42	27
Waarde van niet in Nederland behaalde diploma's, hoe laten erkennen	33	21
Zoeken op internet	31	20
Voorwaarden voor starten van eigen bedrijf	27	17
Referenties door een ander bedrijf	11	7
Anders	5	3

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Sociale en juridische zaken

Tabel B3-4: Aspecten van sociale en juridische zaken, multi response N=60.

	%	Abs.
Juridische hulp	80	48
Sociale zekerheid, AOW, WAO	78	47
Rechten en plichten als consument	58	35
Verzekeringen	50	30
Rechten en plichten verblijfsrechtelijke status	50	30
Naturalisatie	47	28
Gebruik tolkencentrum	43	26
Inhoud van de vreemdelingenwet	43	26
Sociale en burgerraadslieden	35	21
Vergunning tot vestiging (voor- en nadelen, regels)	33	20
Bevolkingsregister, burgerlijke stand	33	20
Gezinshereniging	32	19
Identificatieplicht	25	15
Belangenorganisaties en zelforganisaties	23	14
Echtscheiding	20	12
Huwelijk	15	9
Anders	5	3

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Geldzaken en belasting

Tabel B3-5: Aspecten van geldzaken en belasting, multi response (N=48).

	%	Abs.
Belastingssysteem	79	38
Invullen van een belastingsformulier en hulp daarbij	79	38
Rechten en plichten tav belasting	77	37
Regionale belastingen en heffingen	63	30
Lenen en rente	40	19
Storten, overmaken, acceptgiro's, pinnen et cetera	40	19
Sparen	33	16

Vervolg tabel B3-5

	%	Abs.
Bank en giro	31	15
Sofi-nummer	29	14
De Euro	15	7
Postorderbedrijven	10	5
Anders	6	3

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Onderwijssysteem in Nederland

Tabel B3-6: Aspecten van het onderwijssysteem in Nederland, multi response (N=46).

	%	Abs.
Beroepsonderwijs	78	36
Studiekosten	59	27
Onderwijssysteem in Nederland	50	23
Voorgezet onderwijs	50	23
Afbakening taken onderwijs versus opvoeders	37	17
Basisonderwijs en speciaal onderwijs	33	15
Straffen binnen het onderwijs	26	12
Voorschoolse opvang	20	9
Leerplicht en sancties	17	8
Volwasseneneducatie	17	8
Anders	2	1

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Kinderen en opvoeding

Tabel B3-7: Aspecten van kinderen en opvoeding, multi response (N=45).

	%	Abs.
Kinderopvang (crèches, peuterspeelzalen)	69	31
Opvoeding en corrigeren	69	31
Kinderbijslag	64	29
Zwemles	60	27
Vrije tijdsbesteding (clubs, bij vriendjes spelen, speelgoed, bibliotheek, spelletjes)	53	24
Bevallen, consultatiebureaus, verloskundige	49	22
Kleding	33	15
Fiets	33	15
Anders	2	1

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Wonen

Tabel B3-8: Aspecten van wonen, multi response (N=36).

	%	Abs.
Omgaan met water, gas en licht	78	28
Een huis huren	72	26
Afval	58	21
Nutsbedrijven	50	18
Buurt en voorzieningen	47	17
Belangrijke telefoonnummers	42	15
Telefoon	39	14
Zoeken naar woonruimte en urgentie	39	14
Een huis kopen	31	11
Weigeren aangeboden woonruimte	31	11
Radio en tv	25	9
Huisregels	25	9

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Cultuur, maatschappij en vrije tijd

Tabel B3-9: Aspecten van cultuur, maatschappij en vrije tijd, multi response (N=34).

	%	Abs.
Omgangsregels in Nederland	82	28
Hoe communiceren met instanties	79	27
Nederlandse cultuur, gewoonten en gebruiken, humor	74	25
Sociaal-culturele activiteiten	71	24
Informatie over eigen woonplaats	62	21
Vakantie	47	16
Clubs en verenigingen	38	13
Nederlandse geschiedenis, cultuur, kunst	38	13
Wat doen Nederlanders in hun vrije tijd	35	12
Natuur(bescherming) en milieu	35	12
Nederlandse maatschappij (koningshuis, politiek)	32	11
Religie in Nederland	27	9
Vrijwilligerswerk	27	9
Lokale zelforganisaties	24	8
Anders	3	1

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Eigen opleiding/studie

Tabel B3-10: Aspecten van eigen opleiding/studie, multi response (N=33).

	%	Abs.
Een passende opleiding vinden	73	24
Informatie krijgen over een opleiding	67	22
Aansluiting taalcursussen en beroepsopleiding	67	22
Leren met een uitkering	52	17
Locaties en duur van opleidingen	49	16
Opleidingen in combinatie met werk	42	14
Inschrijven	39	13
Individuele opleidingsmogelijkheden	33	11

Vervolg tabel B3-10

	%	Abs.
Verkrijgen van een beurs	27	9
Kennis over opleidingen met algemeen vormende vakken	24	8
Benodigde vooropleiding	24	8
Contacten leggen met medestudenten/docenten	21	7
Kennis op gebied van maatschappijleer, politiek	21	7
Waarde van diploma's van Nederlandse beroepsopleidingen	18	6

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Ouder worden in Nederland

Tabel B3-11: Aspecten van ouder worden in Nederland, multi response (N=26).

	%	Abs.
Uitkeringen	92	24
Kortingen voor ouderen	81	21
Woonvoorzieningen voor ouderen	73	19
Anders	12	3

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Verkeer en vervoer

Tabel B3-12: Aspecten van verkeer en vervoer, multi response (N=6).

	%	Abs.
Openbaar vervoer	100	6
Verkeersregels/veilig verkeer	83	5
Gebruik vervoersmiddelen	83	5
Aan vervoersmiddelen gestelde eisen	67	4
Pech onderweg	50	3

Percentering op aantal cases (som > 100%).

GEMEENTE A: Turkse en Marokkaanse opvoeders**1 HET PROFIEL VAN DE DOELGROEP****1.1 Inleiding**

In dit verslag rapporteren we de uitkomsten van het cursusbehoefte-onderzoek onder oudkomers in de gemeente A. Het onderzoek heeft plaats gevonden onder 25 Marokkaanse en 25 Turkse opvoeders (allen vrouwen). *Opvoeders* zijn in dit onderzoek als volgt gedefinieerd: personen die vóór september 1998 een verblijfsvergunning hebben gekregen, werkloos zijn of niet meer dan 12 uur per week betaalde arbeid verrichten, de zorg hebben voor één of meer thuiswonende kinderen onder de 18 jaar en het Nederlands onvoldoende beheersen¹.

Allereerst wordt een schets gegeven van de achtergrond van de geïnterviewde oudkomers. Naast de persoonlijke achtergrond wordt ingegaan op de eerdere ervaringen met taallessen van deze groep. Bij de beschrijving van de wensen op het gebied van (taal)cursussen is onderscheid gemaakt naar het land van herkomst, indien dit relevant bleek. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat met een aantal van vijftig respondenten in de meeste gevallen niet gesproken kan worden van significante verschillen. Als er verschillen zijn tussen de verschillende subgroepen dan zijn deze indicatief van aard.

1.2 Persoonlijke kenmerken van de doelgroep*Land van herkomst en spreektaal*

Bij het merendeel van de Marokkaanse respondenten is de voertaal in het huishouden Berbers (76%) en/of Marokkaans Arabisch (36%). In 20 procent van de gezinnen wordt naast taal van het herkomstland ook Nederlands gesproken. In alle Turkse huishoudens is Turks de voertaal, bij 12 procent van de Turkse gezinnen wordt ook het Nederlands gebruikt.

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de geïnterviewden is 38,5 jaar. 60 procent van de respondenten valt in de leeftijdscategorie van 20 tot 40 jaar. Daarnaast is er nog een aanzienlijk groep wat oudere vrouwen: 31 procent valt in de leeftijdscategorie van 41 tot 50 jaar en 10 procent in

¹ Het gaat hier om de hoofdtaak volgens de respondent zelf. Werkende opvoeders vallen buiten deze studie.

de categorie 51 tot 55 jaar. De geïnterviewde Marokkaanse vrouwen zijn over het algemeen wat ouder dan de Turkse vrouwen.

Tabel B4-1.1: Leeftijdsverdeling naar herkomstland, in percentages (N=50).

	Marokko (n=25)	Turkije (n=25)	Totaal
20-30 jaar	25	24	25
31-40 jaar	25	44	35
41-50 jaar	42	20	31
51-55 jaar	8	12	10
Totaal	100	100	101

Burgerlijke staat

Veruit het grootste deel van de geïnterviewde opvoeders is gehuwd (89%). Iets minder dan 10 procent is gescheiden, twee procent is weduwe en twee procent is alleenstaand.

Thuiswonende kinderen

Alle opvoeders hebben thuiswonende kinderen. Het gemiddelde aantal kinderen ligt bij de Marokkaanse vrouwen hoger dan bij de Turkse vrouwen: respectievelijk 3,6 en 2,5 kinderen. Géén van de Turkse vrouwen heeft 6 of meer kinderen terwijl 12 procent van de Marokkaanse vrouwen dit wel heeft.

In de grootste groep huishoudens (50%) is de leeftijd van het jongste kind tussen de 5 en 12 jaar, gevolgd door de groep huishoudens met kinderen in de leeftijd van 4 jaar en jonger (38%) en 13 tot 18 jaar (13%).

Tabel B4-1.2: Leeftijd jongste kind in het huishouden naar herkomstland, in percentages (N=48).

Leeftijd	Marokkaans (n=24)	Turks (n=24)	Totaal
1 tot 4 jaar	46	29	38
5 tot 12 jaar	54	46	50
13 tot 18 jaar	-	25	13
Totaal	100	100	101

Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van de geïnterviewde opvoeders is over het algemeen laag tot zeer laag: 86 procent heeft in het land van herkomst géén onderwijs genoten of alleen het basisonderwijs afgerond. Van hen kan verwacht worden dat zij analfabeet of functioneel analfabeet zijn. De Turkse en Marokkaanse respondenten verschillen wat betreft opleidingsachtergrond. Geen enkele Marokkaanse vrouw heeft meer dan basisonderwijs gevolgd in het land

van herkomst. Ruim een kwart van de Turkse vrouwen (28%) heeft daarentegen een opleiding gevolgd op mavo-niveau of hoger.

Tabel B4-1.3: Opleidingsniveau in land van herkomst naar herkomstland, in percentages (N=50).

Opleiding in land van herkomst	Marokko (n=25)	Turkije (n=25)	Totaal (n=50)
Geen	80	12	46
Basisonderwijs	20	60	40
Mavo/vbo-niveau	-	12	6
Havo/vwo of mbo-niveau	-	12	6
HBO of WO	-	4	2
	100	100	100

Ongeveer 12 procent van de opvoeders heeft in Nederland aanvullend onderwijs (taalonderwijs uitgezonderd) genoten. Het gaat in alle gevallen om volwasseneneducatie.

Taalniveau

In de definitie die gehanteerd is voor het identificeren van oudkomers wordt uitgegaan van personen met een onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal. Het bepalen van het taalniveau van iemand is niet eenvoudig en is zonder te toetsen niet objectief vast te stellen. In de interviewsituatie is het echter vanwege de beschikbare tijd voor het interview en de vaardigheden van de interviewers onmogelijk om op taal te toetsen. Uiteindelijk is er bewust voor gekozen om aan de hand van twee vragen een beeld te krijgen van het taalniveau van de respondent. De respondenten is gevraagd aan te geven in hoeverre zij moeite hebben met het lezen van een Nederlandse krant en het voeren van een gesprek in het Nederlands. Het gaat dus om een persoonlijke beleving van de beheersing van de Nederlandse taal. Op basis van de scores op deze twee vragen is een grove indeling gemaakt van het taalniveau.

Meer dan de helft (58 %) van de geïnterviewde opvoeders in Amersfoort geeft zelf aan vaak tot altijd moeite te hebben met het voeren van een gesprek in het Nederlands en het lezen van een Nederlandse krant.

Het iets hogere opleidingsniveau van de Turkse opvoeders vertaalt zich niet in een betere taalbeheersing. Het is echter belangrijk om hierbij te realiseren dat het hier om zelfverklaarde taalbeheersing gaat en geen objectieve vaststelling van het taalniveau.

Tabel B4-1.4: Taalniveau naar herkomstland, in percentages (N=50).

Taalniveau	Marokko (n=25)	Turkije (n=25)	Totaal
Soms moeite met spreken en/of lezen	4	12	8
Soms tot vaak moeite met spreken en/of lezen	40	28	34
Vaak tot altijd moeite met spreken en/of lezen	56	60	58
Totaal	100	100	100

Relaties met andere groepen

De meeste respondenten geven aan in gemengde buurten te wonen met mensen uit eigen of andere herkomstlanden (70%). Iets minder dan éénderde van de geïnterviewde opvoeders (30%) woont in een overwegend Nederlandse buurt. Bijna tweederde van de respondenten heeft overwegend contact met de eigen etnische groep of met andere etnische groepen (64%). Deze groep heeft weinig tot geen taalcontacten met Nederlanders. De overige opvoeders hebben contact met zowel Nederlanders, de eigen etnische groep als andere etnische groepen. De Marokkaanse opvoeders hebben naar verhouding meer taalcontacten met Nederlanders dan de Turkse opvoeders

Lidmaatschap van een vereniging

Slechts 22 procent van de respondenten is lid van een vereniging. Dit zijn vooral Turkse vrouwen. Zij zijn met name aangesloten bij de moskee.

1.3 Ervaringen met taalcursussen in het verleden

Ruim driekwart (78%) van de respondenten heeft eerder deelgenomen aan een taalcursus. De tien vrouwen die nooit eerder hebben deelgenomen aan een taalcursus geven daarvoor als redenen:

- het gebrek aan tijd vanwege de zorg voor het gezin (8x);
- het niet weten waar een cursus gevolgd kon worden (3x).

Van degenen die een taalcursus zijn begonnen heeft bijna tweederde (63%) de cursus niet afgemaakt. De belangrijkste redenen voor het niet afronden van de cursus zijn zwangerschap (31%) en de moeilijkheidsgraad van de cursus (31%).

Kenmerken van de laatst gevolgde taalcursus

De cursussen die door de respondenten zijn gevolgd behandelden zowel lezen (90%), spreken (87%) als schrijven (82%). Daarnaast werd in de gevolgde cursussen aandacht besteed

aan vaardigheden als luisteren (72%) en grammatica (31%). De zeven vrouwen met een vooropleiding op mavo-niveau of hoger hebben daarbij vaker grammaticale vaardigheden gevolgd dan vrouwen die geen opleiding of alleen basisonderwijs hebben gevolgd in het land van herkomst.

In de cursussen zijn verschillende materialen gebruikt, vaak in combinatie met elkaar. Fotokopieën (82%) en lesboeken (67%) worden het meest gebruikt. In 31 procent van de gevallen is gebruik gemaakt van de computer in het taalonderwijs. Ook vrouwen zonder vooropleiding hebben gebruik gemaakt van de computer.

Het merendeel van de respondenten heeft een niet-intensieve cursus gevolgd. Meer dan de helft van de cursisten (69%) volgde namelijk één à twee dagdelen per week les. Bij 17 procent van de cursisten besloeg de cursus 3-4 dagdelen per week en bij 15 procent was de cursus 5 dagdelen per week.

De meeste respondenten hebben hun cursus in het buurthuis (63%) of aan het ROC (15%) gevolgd. De rest volgde een cursus bij het educatief centrum (4x) of op de basisschool van de kinderen (2x).

Bijna de helft (49%) van de respondenten heeft korter dan 6 maanden een cursus gevolgd. Ongeveer 20 procent volgde tussen de 7 en 12 maanden een taalcursus. De overige 33 procent heeft langer dan één jaar een cursus gevolgd.

Gebruik in de praktijk

Van degenen die in het verleden een cursus hebben gevolgd, geeft 71 procent aan het geleerde ook te gebruiken in het dagelijks leven. Bijna alle opvoeders gebruiken de taal bij het doen van de boodschappen (88%) en in hun contacten met burens en vrienden (63%). Ook brengt ruim één derde van de opvoeders (38%) het geleerde op de school van de kinderen in praktijk.

Waardering van de gevolgde taallessen

De meningen over de laatste gevolgde cursus zijn verdeeld. 38 procent is ronduit positief (“Beviel heel goed, was heel goed geregeld”, “Beviel goed, docent wist precies waar behoefte aan was”). Een bijna even groot aandeel (35%) heeft een negatief oordeel over de laatst gevolgde cursus, vooral vanwege een slechte aansluiting bij het niveau van de respondent (te moeilijk, en in een enkel geval te makkelijk). 27 procent is gemiddeld positief over de laatst gevolgde cursus.

1.4 Samenvatting

De belangrijkste kenmerken van de geïnterviewde Marokkaanse en Turkse opvoeders in gemeente A worden hieronder samengevat:

- Het zijn vrouwen van gemiddeld 38,5 jaar, met vooral jonge kinderen (tussen 1 en 12 jaar);
- Het zijn over het algemeen laag tot zeer laag opgeleide vrouwen. Iets minder dan de helft heeft geen onderwijs genoten in het land van herkomst en 40 procent heeft alleen basisonderwijs afgerond. De Marokkaanse vrouwen hebben nauwelijks onderwijs genoten, de Turkse vrouwen zijn iets beter opgeleid;
- De groep kenmerkt zich door een slechte beheersing van het Nederlands. Zij komen uit huishoudens waar bijna uitsluitend de taal van het herkomstland wordt gesproken;
- Ondanks dat zij veelal woonachtig zijn in gemengde buurten is het taalcontact met Nederlanders beperkt: bijna tweederde van de vrouwen heeft alleen contact met de eigen etnische groep en andere etnische groepen;
- Zij hebben vaak al eerder een taalcursus gevolgd (78%), die ze in de meeste gevallen niet hebben afgemaakt (63%). Zwangerschap en de moeilijkheidsgraad van de cursus zijn belangrijke redenen voor uitval. De laatst gevolgde cursus vond meestal in het buurthuis plaats.

2 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: ORGANISATORISCHE ASPECTEN

2.1 Inleiding

De respondenten is gevraagd naar de vorm (organisatorische kenmerken) van taalonderwijs dat zij zouden willen volgen. Het gaat hier om de aspecten als de duur en intensiteit van de cursus, de te leren vaardigheden, de samenstelling van de groep et cetera. Deze vragen zijn zowel voorgelegd aan personen die zonder meer aangaven hun Nederlands te willen verbeteren (88%) als aan personen die in eerste instantie geen behoefte uitten om hun Nederlands te verbeteren (12%)².

Aan de hele groep zijn de vragen over de vorm van het taalonderwijs voorgelegd. Ook van de niet-willers is het belangrijk om te weten aan welke kenmerken een taalcursus zou moeten voldoen, waardoor ze wellicht toch zouden willen deelnemen. In dit hoofdstuk wordt daarom een overzicht gegeven van de wensen van alle vijftig respondenten ten aanzien van taalonderwijs.

2.2 Gewenste organisatorische kenmerken van taalcursussen

Doel van taalcursussen en te leren vaardigheden

De drie belangrijkste doelen die worden aangegeven zijn: het (beter) kunnen communiceren in het Nederlands met burens, leerkrachten, winkelpersoneel et cetera (77%), het lezen en schrijven op eenvoudig niveau (62%) en het communiceren met instanties (51%). Het belangrijkste verschil tussen de Turkse en Marokkaanse opvoeders is te vinden in het belang dat gehecht wordt aan het kunnen lezen en schrijven op eenvoudig niveau (vooral voor Marokkanen belangrijk) en het helpen van kinderen bij hun huiswerk (vooral voor de Turkse opvoeders belangrijk).

De zeven hoger opgeleide vrouwen (mavo en hoger) vinden meer dan lager opgeleiden (geen of basisonderwijs) het helpen van de kinderen met hun huiswerk en het lezen en schrijven van moeilijke teksten belangrijke doelen.

² De reden voor deze respondenten om géén cursus te willen volgen zijn: hun Nederlands is hun inziens goed genoeg (2x), respondent vindt zich te oud om te leren (2x), het is niet nodig omdat respondent geen contacten met Nederlanders heeft (1x) en respondent is analfabeet en verwacht dat ze het niet kan leren (1x)

Tabel B4-2.1: Doel van het volgen van een taalcursus naar opleidingsniveau, in percentages, multi response (N=47).

	Marokko	Turkije	Totaal
Communiceren met burens e.d.	82	72	77
Communiceren met instanties	64	40	51
Voldoende taal beheersen om te werken	18	12	15
Lezen en schrijven op eenvoudig niveau	96	32	62
Kinderen helpen bij huiswerk	23	52	38
Moeilijke teksten lezen en schrijven	5	24	15
Anders	9	12	11

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Behalve naar doelen, is de respondenten ook gevraagd aan te geven welke vaardigheden zij zouden willen leren. Mondelinge taalvaardigheden (98%), leesvaardigheid (69%) en uitspraak (54%), zijn de vaardigheden waaraan de meeste behoefte is. Bijna éénderde van de vrouwen (31%) heeft behoefte aan alfabetisatielessen. De meeste van deze vrouwen hebben géén opleiding gevolgd in hun land van herkomst.

Combinatie van taal met andere activiteiten

Van de geïnterviewden geeft 27 procent aan het leren van taal te willen combineren met andere activiteiten zoals beroepsonderwijs, opvoedingsondersteuning en dergelijke. De voorkeur gaat uit naar een combinatie met opvoedingsondersteuning (8x) of een combinatie met werk (5x).

Duur en intensiteit van de taalcursus

Meer dan de helft van de respondenten wil een niet intensieve cursus van 1 à 2 dagdelen per week (58%). Éénderde heeft de voorkeur voor 3-4 dagdelen. De rest (9%) zou het liefst een intensieve taalcursus van vijf dagdelen per week volgen.

Voorkeur voor dagdelen en begin- en eindtijden

De meeste geïnterviewden (63%) hebben een voorkeur voor een ochtendcursus (bij voorkeur tot uiterlijk 12:00 uur). Bij Marokkaanse vrouwen is de voorkeur voor de ochtend groter dan bij Turkse vrouwen.

Daarnaast heeft de helft van de respondenten aangegeven een middagcursus tot uiterlijk 15:00 uur te willen volgen. Bovengenoemde tijden maakt het mogelijk een cursus te volgen tijdens de schooluren van de kinderen. Vier vrouwen (allen Marokkaans) zouden een cursus in het weekend willen volgen.

Tabel B4-2.2: Voorkeur voor dagdeel naar herkomstland, in percentages, multi response (N=47).

	Marokko (n=23)	Turkije (n=24)	Totaal (n=47)
Ochtend	64	63	63
Middag	59	42	50
Avond	9	8	9
Weekend	18	-	9

Centering op aantal cases (som > 100%).

Voorkeurslocatie

Het buurthuis is de meest genoemde locatie voor het volgen van een taalcursus (73%). Daarnaast wordt ook het volgen van een cursus op de school van de kinderen (33%) of thuis genoemd (29%). Door het beperkte aantal respondenten is het niet mogelijk om na te gaan of de voorkeur voor een bepaalde locatie significant samenhangt met het land van herkomst of het opleidingsniveau. Wel heeft thuis als locatie vaker bij Turkse opvoeders de voorkeur dan bij Marokkaanse opvoeders. De meeste Marokkaanse vrouwen prefereren buurthuizen of de school van de kinderen. Het ROC is door 21 procent van de respondenten genoemd.

Tabel B4-2.3: Voorkeurslocatie naar herkomstland, in percentages, multi response (N=48).

	Marokko (n=23)	Turkije (n=25)	Totaal (n=48)
In het buurthuis	96	52	73
Op school van de kinderen	52	16	33
Thuis	17	40	29
Op taalschool/ROC	22	20	21
In de moskee	13	16	15
Anders	-	4	2

Centering op aantal cases (som > 100%).

Voor 91 procent is de afstand tot de cursuslocatie een belemmering voor deelname aan een taalcursus. De belangrijkste reden hiervoor is het niet beschikken over eigen vervoer.

Omvang en samenstelling van de groep

Ruim driekwart (80%) van de respondenten heeft een expliciete voorkeur voor de omvang van de cursusgroep. Meestal heeft men een voorkeur voor 5 tot 10 personen per groep.

Bijna driekwart van de opvoeders (71%) geeft aan bij voorkeur les te willen hebben met personen van het eigen geslacht. Voor Marokkaanse vrouwen is deze behoefte groter dan voor Turkse vrouwen: respectievelijk 83 en 60 procent.

De voorkeur voor cursusgroepen met personen uit hetzelfde herkomstland is niet groot. Driekwart (75%) geeft aan dat de groepssamenstelling naar land van herkomst niet uitmaakt.

Ook de voorkeur voor medecursisten van ongeveer dezelfde leeftijd is niet erg groot. Ongeveer tweederde (67%) geeft aan dat het niet uit maakt. Wel geven drie van de vijf vrouwen boven de vijftig de voorkeur aan leeftijdgenoten.

Het opleidingsniveau van de medecursisten blijkt wel een factor van belang te zijn. Ruim de helft van de respondenten (55%) geeft expliciet aan met personen van een vergelijkbaar opleidingsniveau in een groep te willen zitten.

Het betalen van een eigen bijdrage

De respondenten is gevraagd in hoeverre het betalen van een eigen bijdrage een bezwaar is voor het volgen van een taal cursus. De meningen hierover zijn verdeeld: 34 procent heeft geen bezwaren, 25 procent heeft wel bezwaar en 40 procent geeft aan dat het afhangt van de hoogte van de eigen bijdrage. Marokkaanse respondenten geven vaker aan geen geld te hebben om de cursus te betalen dan Turkse respondenten.

Informatiekanalen

De respondenten willen met name via het buurthuis (44%), de moskee (44%) of de school van de kinderen (44%) op de hoogte gebracht worden van cursusaanbod. Een ander belangrijk informatiekanaal is de gemeente (33%). Met name Marokkaanse opvoeders hebben een voorkeur voor de school van de kinderen.

Tabel B4-2.4: Informatie kanaal naar herkomstland, in percentages, multiresponse (N=48).

	Marokko (n=23)	Turkije (n=25)	Totaal (n=48)
Buurthuis	52	40	44
School van de kinderen	61	28	44
Moskee	48	40	44
Gemeente	35	32	33
Zelforganisaties	35	12	23
Sociale Dienst	26	12	19
CWI	-	8	8
Anders	26	-	13

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Gewenste informatietaal en hulp bij taal cursus.

De respondenten ontvangen bij voorkeur informatie over taallessen in de eigen taal (77%). Ook vindt het merendeel van de geïnterviewde opvoeders hulp bij de taal cursus wenselijk

(67%). Marokkaanse vrouwen hebben hier meer behoefte aan dan Turkse vrouwen: respectievelijk 87 en 48 procent. Dit hangt echter vooral samen met het iets hogere opleidingsniveau van de Turkse opvoeders.

2.3 Termijn waarop cursus gevolgd kan worden en behoefte aan kinderopvang

Bijna 80 procent van de vrouwen wil binnen twee jaar een taal- of andere cursus volgen. Meer dan de helft van de vrouwen (58%) die op deze termijn met een cursus zouden beginnen heeft dan kinderopvang nodig. Er is geen specifieke voorkeur voor informele opvang of formele opvang. Beiden worden even vaak genoemd. Met informele opvang wordt opvang via het eigen netwerk bedoeld, waarvoor een uurvergoeding wordt gegeven.

2.4 Samenvatting

Het behoefteprofiel van geïnterviewde opvoeders met betrekking tot de organisatorische aspecten voor taalonderwijs kan als volgt worden samengevat.

- Het belangrijkste doel van taallessen is het beter communiceren met burens en dergelijke, het lezen en schrijven op eenvoudig niveau en het communiceren met instanties. Er zijn kleine verschillen tussen de Turkse en Marokkaanse opvoeders. Zo scoort het helpen van de kinderen bij hun huiswerk betrekkelijk hoog voor de Turkse opvoeders.
- De voorkeur voor de te leren vaardigheden zijn mondelinge taalvaardigheden, leesvaardigheden en uitspraak.
- 27 procent wil taal graag leren in een duaal traject. De voorkeur gaat daarbij uit naar een combinatie met opvoedingsondersteuning of met werk.
- De respondenten spreken een voorkeur uit voor lessen tijdens de schooluren van de kinderen.
- Er is een voorkeur voor lessen in het buurthuis (73%) of op de school van de kinderen (33%). Marokkaanse vrouwen hebben met name een voorkeur voor lessen in het buurthuis. Bij de Turkse vrouwen scoort behalve het buurthuis het volgen van lessen thuis ook goed.
- De geïnterviewde opvoeders willen het liefst lessen volgen in betrekkelijk kleine groepen (5 tot 10 personen) met deelnemers van hetzelfde geslacht en opleidingsniveau.
- De belangrijkste informatiekanalen zijn het buurthuis, de moskee of de school van de kinderen. Bij voorkeur ontvangt men de informatie in de eigen taal.
- Indien binnen twee jaar met een cursus wordt begonnen, heeft bijna 60 procent van de respondenten kinderopvang nodig. De vrouwen hebben geen uitgesproken voorkeur voor formele of informele opvang.

3 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: INHOUDELIJKE ASPECTEN

3.1 Inleiding

Behalve de organisatorische kenmerken van de taallessen (intensiteit, duur, tijdstip, plaats, samenstelling van de groep et cetera) is ook de vraag naar de inhoud van de taallessen belangrijk. Daarbij gaat het vooral om de inventarisatie van de gebieden waarop oudkomers taalvaardiger willen worden. Hiermee wordt informatie verkregen waarmee cursussen zoveel mogelijk kunnen worden ingericht op de doelsituaties van anderstaligen. Het gaat dus om het leren van taal in een bepaalde context die aansluit bij de leefwereld van de cursist en niet alleen om het aanleren van woorden die vallen onder een bepaald domein.

3.2 Inhoudelijke domeinen

De top drie van de belangrijkste domeinen is: gezondheid (60%), onderwijs van de kinderen (54%) en kinderen en opvoeding (40%). In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de domeinen met een uitsplitsing naar Marokkaanse en Turkse opvoeders. De top drie van belangrijkste onderwerpen verschilt niet tussen Turken en Marokkanen. Wel zijn bij de overige domeinen andere accenten te ontdekken. De Marokkaanse respondenten zijn meer dan Turkse respondenten geïnteresseerd in onderwerpen als geldzaken en het onderwijs-systeem. Turkse opvoeders daarentegen geven meer dan Marokkaanse opvoeders de voorkeur aan een onderwerpen als cultuur.

Tabel B4-3.1: Inhoudelijke domeinen naar herkomstland, in percentages, multi response (N=50).

	Marokkaans (n=25)	Turks (n=25)	Totaal (n=50)
Gezondheid	44	76	60
Onderwijs kinderen	56	52	54
Kinderen en opvoeding	44	36	40
Sociale en juridische zaken	36	24	30
Cultuur	16	32	24
Geldzaken	36	4	20

Vervolg tabel B4-3.1

	Marokkaans (n=25)	Turks (n=25)	Totaal (n=50)
Onderwijssysteem	28	8	18
Ouder worden in Nederland	12	16	14
Werk	16	12	14
Wonen	4	16	10
Eigen opleiding	-	8	4

Percentering op aantal cases (som > 100%).

3.3 Thematische uitwerking van de domeinen

In deze paragraaf worden de drie meest genoemde inhoudelijke domeinen nader uitgewerkt. Per domein wordt gekeken welke onderwerpen van belang worden geacht. Het gaat hier dus om aspecten waar in de taalles aandacht aan besteed zou moeten worden.

Gezondheid

De belangrijkste onderwerpen binnen het domein gezondheid zijn taal met betrekking tot ziekte en de instellingen voor gezondheidszorg.

Tabel B4-3.2: Aspecten van gezondheid, in percentages, multi response (N=30).

Ziekte (artsbezoek, recepten, eerste hulp, medicijnen, soa)	97
Instellingen voor gezondheidszorg	87
Eten (gezonde voeding, afvallen, dieet)	83
Ziektekostenverzekering	73
Geboortebeperring, zwangerschap	23

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Onderwijs van de kinderen

De belangrijkste onderwerpen binnen het domein onderwijs van de kinderen zijn taal met betrekking tot studie en schoolkeuze, huiswerk, zitten blijven en kwaliteit van het onderwijs.

Tabel B4-3.3: Aspecten van onderwijs kinderen, in percentages, multi response (n=27)³.

Studie en schoolkeuze	78
Huiswerk	74
Blijven zitten	71
Kwaliteit van het onderwijs	70
Studiefinanciering	67
Schoolarts/tandarts	59
Peuterspeelzaal	56
Schoolreisjes	56
Straffen door leerkracht	52
Lesmateriaal	52

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Turkse opvoeders noemen vaker kwaliteit van het onderwijs, schoolarts, lesmateriaal, peuterspeelzaal en gymnastiek dan de Marokkaanse opvoeders. Marokkaanse opvoeders daarentegen noemen meer didactische werkwijzen en participatie op school.

Opvoeding en kinderen

De belangrijkste onderwerpen ten aanzien van het domein opvoeding en kinderen zijn taal en kinderopvang, opvoeding en corrigeren en kinderbijslag.

Tabel B4-3.4: Aspecten van kinderen en opvoeding, in percentages, multi response (n=20)⁴.

Kinderopvang	85
Opvoeding en corrigeren	75
Kinderbijslag	65
Bevallen e.d.	60
Zwemles	60

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Turkse vrouwen hebben meer onderwerpen aangegeven dan Marokkaanse vrouwen. Bijna alle onderwerpen zouden volgens Turkse vrouwen aan de orde gesteld moeten worden terwijl bij Marokkaanse vrouwen de voorkeur met name uitgaat naar kinderopvang, opvoeding en corrigeren en bevallen.

³ Alleen de onderwerpen waarvan meer dan 50 procent van de respondenten heeft aangegeven dit een belangrijk onderwerp te vinden, wordt in de tabel vermeld.

⁴ Zie opmerking voetnoot twee.

3.4 Samenvatting

De voorkeuren in verband met de inhoudelijke aspecten voor taalonderwijs gaan uit naar:

- Het domein gezondheid, met name ziekte en instellingen voor gezondheidszorg.
- Het domeinen onderwijs van de kinderen en dan met name studie en schoolkeuze, huiswerk, zitten blijven en kwaliteit van het onderwijs.
- Het domein opvoeding en kinderen met onderwerpen als kinderopvang, opvoeding en corrigeren en kinderbijslag.

Er zijn kleine accentverschillen in de voorkeur voor de inhoudelijke domeinen tussen de Turkse en Marokkaanse opvoeders maar de belangrijkste drie domeinen zijn voor beide groepen identiek.

4 ANDERE ONDERWIJSBEHOEFTE

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de eventuele behoeften van oudkomers aan andere cursussen dan taalonderwijs. Het gaat hier dus om de vraag of men los van taalonderwijs andere cursuswensen heeft⁵.

4.2 Behoeft aan andere cursussen

Bijna de helft (49%) van de vrouwen geeft aan naast taalonderwijs ook geïnteresseerd te zijn in andere cursussen.

De voorkeur gaat vooral uit naar creatieve cursussen (71%), maar ook beroepsopleidingen (29%), opvoedingsondersteuning (12%) en basisinformatica (12%) zijn genoemd.

Het merendeel van de respondenten zou een cursus het liefst in de eigen taal willen volgen (58%). Dit betreft vooral de creatieve cursussen en opvoedingsondersteuning. Eénderde van de respondenten geeft aan cursussen in het Nederlands te willen volgen.

Ongeveer 60 procent van de respondenten ontvangt het liefst informatie in de eigen taal over cursussen, 28 procent van de respondenten heeft geen voorkeur voor de taal waarin de informatie verspreid wordt.

De meeste respondenten willen de cursus in het buurthuis volgen (75%). Als informatiekanalen worden naast de moskee (58%), de school van de kinderen (42%) de gemeente (42%) en de sociale dienst (38%) als belangrijke informatiekanalen genoemd.

4.3 Samenvatting

Bijna de helft van de respondenten heeft behoefte aan andere vormen van onderwijs dan taalles. Hun voorkeuren daarbij zijn:

- creatieve cursussen (71%) en beroepsopleidingen (29%);
- het buurthuis als locatie voor de cursussen;
- cursussen in het Nederlands;
- informatie over de cursussen in de eigen taal;
- informatie verspreid door moskee, de school van de kinderen en de gemeente.

⁵ Er is bij dit onderdeel dus in tegenstelling tot hetgeen in paragraaf 2 van deze bijlage is gebeurd, niet specifiek gevraagd naar duale trajecten.

GEMEENTE B: Turkse en Marokkaanse opvoeders**1 HET PROFIEL VAN DE DOELGROEP****1.1 Inleiding**

In dit verslag rapporteren we de uitkomsten van het cursusbehoefte-onderzoek onder oudkomers in de gemeente B. Het onderzoek heeft plaats gevonden onder 26 Marokkaanse en 24 Turkse opvoeders (vrouwen). *Opvoeders* zijn in dit onderzoek als volgt gedefinieerd: personen (meestal vrouwen) die vóór september 1998 een verblijfsvergunning hebben gekregen, werkloos zijn of niet meer dan 12 uur per week betaalde arbeid verrichten, de zorg hebben voor één of meer thuiswonende kinderen onder de 18 jaar en het Nederlands onvoldoende beheersen¹.

Allereerst wordt een schets gegeven van de achtergrond van de geïnterviewde oudkomers. Naast de persoonlijke achtergrond wordt ingegaan op de eerdere ervaringen met taallessen van deze groep. Bij de beschrijving van de wensen op het gebied van (taal)cursussen is onderscheid gemaakt naar een aantal achtergrondkenmerken. Het gaat hierbij om land van herkomst en hoogst genoten opleiding in land van herkomst. Wanneer er sprake is van verschillen naar land van herkomst of opleiding dan wordt dit in de tekst genoemd. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat met een aantal van vijftig respondenten in de meeste gevallen niet gesproken kan worden van significante verschillen. Als er verschillen worden gevonden tussen de verschillende subgroepen dan zijn deze indicatief van aard.

1.2 Persoonlijke kenmerken van de doelgroep*Land van herkomst en spreektaal*

In bijna 70 procent van de gezinnen van de Marokkaanse respondenten is Berbers de voertaal in het huishouden, de overigen spreken Marokkaans Arabisch. In géén van de Marokkaanse gezinnen wordt het Nederlands ook als voertaal gebruikt. Nederlands is wel in 17 procent van de Turkse huishoudens, naast het Turks, gangbaar.

¹ Het gaat hier om de hoofdtak volgens de respondent zelf. Werkende opvoeders vallen buiten deze studie.

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 34 jaar. De meeste geïnterviewde vrouwen vallen in de leeftijdscategorie van 31 tot 40 jaar (67%). Daarnaast is iets minder dan een kwart (23%) van de geïnterviewden tussen de 20 en 30 jaar. Bij de geïnterviewde Marokkaanse opvoeders zijn er relatief gezien meer vrouwen in de hoogste leeftijdscategorie dan bij de Turkse vrouwen.

Tabel B5-1.1: Leeftijdsverdeling naar herkomstland, in percentages (n=48, missing=2).

	Marokko (n=24)	Turkije (n=24)	Totaal
20-30 jaar	21	25	23
31-40 jaar	63	71	67
41-50 jaar	16	4	10
Totaal	100	100	100

Burgerlijke staat

Veruit het grootste deel van de opvoeders is gehuwd (90%). Alle Turkse respondenten zijn gehuwd, vier Marokkaanse vrouwen zijn gescheiden (8%) en één vrouw is weduwe (2%).

Thuiswonende kinderen

Het gemiddelde aantal thuiswonende kinderen per respondent is 2,8. De Marokkaanse respondenten hebben gemiddeld iets grotere gezinnen dan de Turkse respondenten: respectievelijk 3 en 2,5 kind. 12 procent van de Marokkaanse vrouwen heeft 6 of meer kinderen. Bij de Turkse respondenten komt dit niet voor.

In de grootste groep huishoudens (58%) is de leeftijd van het jongste kind vier jaar of jonger, gevolgd door een groep huishoudens met kinderen in de schoolgaande leeftijd van 5 tot 12 jaar (31%) en 13 tot 18 jaar (11%).

Tabel B5-1.2: Leeftijd jongste kind in het huishouden naar herkomstland, in percentages (N=44).

Leeftijd	Marokkaans (n=22)	Turks (n=22)	Totaal
1 tot 4 jaar	70	46	58
5 tot 12 jaar	17	46	31
13 tot 18 jaar	13	8	11
	100	100	100

Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van de geïnterviewde opvoeders is over het algemeen laag tot zeer laag: 73 procent heeft géén onderwijs genoten in het land van herkomst of heeft alleen het basisonderwijs afgerond. Zij zijn waarschijnlijk analfabeet of functioneel analfabeet. Het opleidingsniveau van dertien vrouwen is op mavo-niveau of hoger. De Turkse respondenten zijn over het algemeen beter opgeleid dan de Marokkaanse vrouwen. Alle Turkse vrouwen tenminste het basisonderwijs gevolgd, 17 procent heeft zelfs een opleiding op havo-niveau of hoger. De meerderheid van de Marokkaanse vrouwen (54%) heeft géén onderwijs genoten in het land van herkomst.

Tabel B5-1.3: Opleidingsniveau in land van herkomst naar herkomstland, in percentages (N=47).

Opleiding in land van herkomst	Marokko (n=24)	Turkije (n=23)	Totaal (n=47)
Geen	54	-	28
Basisonderwijs	25	66	45
Mavo/vbo-niveau	21	17	19
Havo/vwo of mbo-niveau	-	13	6
HBO of WO	-	4	2
Totaal	100	100	100

Ongeveer 20 procent van de geïnterviewde vrouwen heeft in Nederland aanvullend onderwijs (taalonderwijs uitgezonderd) genoten. Dit betreft zowel volwasseneneducatie als voortgezet onderwijs.

Taalniveau

In de definitie die gehanteerd is voor het identificeren van oudkomers wordt uitgegaan van personen met een onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal. Het bepalen van het taalniveau van iemand is niet eenvoudig en is zonder te toetsen niet objectief vast te stellen. In de interviewsituatie is het echter vanwege de beschikbare tijd voor het interview en de vaardigheden van de interviewers onmogelijk om op taal te toetsen. Uiteindelijk is er bewust voor gekozen om aan de hand van twee vragen een beeld te krijgen van het taalniveau van de respondent. De oudkomers is gevraagd aan te geven in hoeverre zij moeite hebben met het lezen van een Nederlandse krant en het voeren van een gesprek in het Nederlands. Op basis van de scores op deze twee vragen is een grove indeling gemaakt van het taalniveau. Bijna tweederde (62%) van de geïnterviewde opvoeders in gemeente B geeft zelf aan vaak tot altijd moeite te hebben met het voeren van een gesprek in het Nederlands en het lezen van een Nederlandse krant. Personen die geen onderwijs hebben genoten in het land van herkomst

of ten hoogste het basisonderwijs hebben afgerond, zijn relatief oververtegenwoordigd in de categorie die vaak tot altijd moeite heeft met de Nederlandse taal.

Tabel B5-1.4: Taalniveau naar herkomstland, in percentages (N=50).

Taalniveau	Marokko	Turkije	Totaal
Soms moeite met spreken en/of lezen	39	17	28
Soms tot vaak moeite met spreken en/of lezen	7	12	10
Vaak tot altijd moeite met spreken en/of lezen	54	71	62
Totaal	100	100	100

De Turkse opvoeders geven, ondanks hun iets hogere opleidingsniveau, vaker aan moeite te hebben met de Nederlandse taal dan de Marokkaanse opvoeders. Het is echter belangrijk om te realiseren dat het hier om zelfverklaarde taalbeheersing gaat en geen objectieve test van het taalniveau.

Relaties met andere groepen

De meeste respondenten geven aan te wonen in overwegend Nederlandse buurten (58%) of in gemengde buurten waar mensen uit verschillende herkomstlanden wonen (40%). Slechts twee procent van de geïnterviewden woont met name in buurten met personen uit het eigen herkomstland. Marokkaanse opvoeders wonen vaker in Nederlandse buurten dan Turkse opvoeders. Laatst genoemden wonen vaker in gemengde buurten.

Iets minder dan de helft (48%) van de geïnterviewde vrouwen heeft niet of nauwelijks taalcontacten met Nederlanders. Voor de Turkse vrouwen geldt dit in nog sterkere mate dan de Marokkaanse vrouwen (respectievelijk 52% en 44%). Het contact met Nederlanders is wel groter naarmate men in overwegend Nederlandse buurten woont.

Lidmaatschap van een vereniging

29 procent van de respondenten is lid van een vereniging. Marokkaanse vrouwen zijn vaker lid van een vereniging dan Turkse vrouwen. Het gaat dan vooral om sporten via het buurthuis (5x).

1.3 Ervaringen met taalcursussen in het verleden

Ruim driekwart (78%) van de vrouwen heeft eerder deelgenomen aan een taalcursus. Marokkaanse vrouwen hebben vaker een cursus gevolgd dan Turkse vrouwen.

De acht vrouwen die nooit eerder hebben deelgenomen aan een taal cursus geven daarvoor als reden:

- het gebrek aan tijd vanwege de zorg voor het gezin (6x);
- het niet weten waar een cursus gevolgd kon worden (3x);
- geen toestemming van de partner voor het volgen van een cursus (2x).

Van degenen die een taal cursus zijn begonnen heeft bijna tweederde (63%) de cursus niet afgemaakt. De belangrijkste redenen voor het niet afronden zijn zwangerschap (33%) en het vinden van (tijdelijk) werk (29%). Vier Marokkaanse vrouwen hebben als reden aangegeven dat er geen passende kinderopvang voorhanden was.

Kenmerken van de laatst gevolgde taal cursus

De cursussen die door de respondenten zijn gevolgd behandelden zowel schrijven (92%), lezen (87%) als spreken (85%). Daarnaast besteedden de cursussen aandacht aan vaardigheden als luisteren (72%) en grammatica (51%). Alle vrouwen met een opleiding van mavo en hoger hebben grammaticale- en schrijfvaardigheden gevolgd. Bij de laag opgeleide vrouwen (zonder opleiding of alleen basisonderwijs) is dit aandeel 20 procent.

In de cursussen zijn verschillende materialen gebruikt, vaak in combinatie met elkaar. Lesboeken en fotokopieën worden het meest gebruikt. In 26 procent van de gevallen is gebruik gemaakt van de computer in het taalonderwijs. Vooral de iets hoger opgeleide vrouwen hebben les met de computer gekregen.

De meerderheid van de respondenten heeft een niet-intensieve cursus gevolgd. Meer dan de helft van de cursisten (59%) volgde één à twee dagdelen per week les. Deze cursussen werden vooral in buurthuizen gegeven. Eénvijfde van de cursisten heeft een cursus van 3-4 dagdelen per week gevolgd en de rest (ook éénvijfde) een cursus van 5 dagdelen per week.

De meeste respondenten hebben hun cursus aan het ROC (41%) of in het buurthuis (39%) gevolgd. De cursussen die uit meer dan drie dagdelen bestonden zijn bij het ROC gevolgd. Bij buurthuizen zijn alleen cursussen van ten hoogste twee dagdelen gevolgd.

Bijna de helft (47%) van degenen die een cursus heeft gevolgd, volgde dit korter dan een half jaar. Iets minder dan éénderde (29%) volgde een cursus met een duur tussen de 7 en 12 maanden. De rest van de respondenten heeft langer taalonderwijs gevolgd.

Gebruik in de praktijk

Bijna alle respondenten (92%) die een cursus hebben gevolgd in het verleden, geven aan het geleerde ook te gebruiken in het dagelijks leven. Ongeveer de helft van de opvoeders ge-

bruikt het op de school van de kinderen (47%) en een kwart brengt het geleerde op het werk² in praktijk.

Waardering van de gevolgde taallessen

Bijna de helft (47%) van de respondenten die ooit heeft deelgenomen aan een taalcursus, heeft een positief oordeel over deze cursus (“Goed, we hebben leren lezen en praten”, “Ik vond het leerzaam en ik heb mijn naam leren schrijven”). 18 procent is gemengd positief over de laatst gevolgde cursus en 35 procent heeft een negatieve waardering voor de gevolgde cursus vooral vanwege de te hoge moeilijkheidsgraad van de cursus maar ook omdat er te grote niveauverschillen waren binnen de cursusgroep.

1.4 Samenvatting

De belangrijkste kenmerken van de geïnterviewde Marokkaanse en Turkse opvoeders in gemeente B worden hieronder samengevat:

- Het zijn vrouwen van gemiddeld 34 jaar, met vooral jonge kinderen (tussen 1 en 12 jaar).
- Het zijn over het algemeen zeer laag tot laag opgeleide vrouwen. Iets minder dan de helft heeft geen onderwijs genoten in het land van herkomst en 45 procent heeft alleen basis-onderwijs afgerond. De Turkse vrouwen zijn iets beter opgeleid dan de Marokkaanse vrouwen.
- De groep wordt gekenmerkt door een slechte beheersing van het Nederlands. Zij komen veelal uit huishoudens waar thuis bijna uitsluitend de taal van herkomst wordt gesproken.
- Hoewel zij veelal woonachtig zijn in overwegend Nederlandse buurten, is het taalcontact met Nederlanders vrij beperkt. 48 procent heeft niet of nauwelijks taalcontacten met Nederlanders. Voor de Turkse opvoeders geldt dit in iets sterkere mate dan voor de Marokkaanse opvoeders.
- De vrouwen hebben vaak al eerder een taalcursus gevolgd (78%), die ze in de meeste gevallen niet hebben afgemaakt (63%). Zwangerschap en het vinden van tijdelijk werk zijn belangrijke oorzaken voor uitval. De meeste respondenten hebben een taalcursus bij het ROC of buurthuis gevolgd.

² Dit betreft een baan in het verleden of een huidige werkkring van minder dan 12 uur per week.

2 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: ORGANISATORISCHE ASPECTEN

2.1 Inleiding

De respondenten is gevraagd naar de vorm (organisatorische kenmerken) van taalonderwijs die zij zouden willen volgen. Het gaat hier om de aspecten als de duur en intensiteit van de cursus, de te leren vaardigheden, de samenstelling van de groep, kinderopvang et cetera. Deze vragen zijn zowel voorgelegd aan personen die zonder meer aangaven hun Nederlands te willen verbeteren als aan personen die in eerste instantie geen behoefte uitten om hun Nederlands te verbeteren. De respondenten in gemeente B willen, op één na, allen hun Nederlands verbeteren en dus eventueel een taalcursus volgen.

2.2 Gewenste organisatorische kenmerken

Doel van taalcursussen en te leren vaardigheden

De twee belangrijkste doelen, die de vrouwen aangegeven waarom ze beter Nederlands zouden willen leren, zijn: (beter) kunnen communiceren in het Nederlands met burens, leerkrachten, winkelpersoneel et cetera (69%) en kunnen communiceren met instanties (69%). De verschillen tussen de Turkse en Marokkaanse opvoeders zijn betrekkelijk klein. Wel verschilt het doel naar opleidingsniveau. De relatief hoger opgeleide respondenten (mavo en hoger) willen meer dan de niet of laag opgeleide vrouwen, ook voldoende taal beheersen om te kunnen werken en moeilijke teksten te kunnen lezen en schrijven.

Tabel B5-2.1: Doel van het volgen van een taalcursus naar opleidingsniveau, in percentages, multi response (N=48).

	Laag opgeleid (n=34)	Hoger opgeleid (n=12)	Totaal (n=48)
Communiceren met burens en dergelijke	74	58	69
Communiceren met instanties	65	75	69
Voldoende taal beheersen om te werken	41	83	52
Lezen en schrijven op eenvoudig niveau	59	17	48
Kinderen helpen bij huiswerk	32	42	35
Moeilijke teksten lezen en schrijven	6	42	15
Anders	27	42	31

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Behalve naar doelen, is de respondenten ook gevraagd aan te geven welke vaardigheden zij zouden willen leren. Mondelinge taalvaardigheden (92%), uitspraak (86%), en leesvaardigheid (69%) zijn de vaardigheden waar de meeste behoefte aan is. Zes vrouwen hebben behoefte aan alfabetisatielessen. Vijf van deze zes vrouwen zijn van Marokkaanse afkomst. De vrouwen hebben geen opleiding gevolgd in hun land van herkomst.

Combinatie van taal met andere activiteiten

Van de geïnterviewden geeft 58 procent aan het leren van taal te willen combineren. Deze voorkeur is het sterkst bij de opvoeders met een mavo/vbo-opleiding of hoger. De voorkeur gaat vooral uit naar een combinatie met werk (32%) of met een beroepsopleiding (32%).

Duur en intensiteit van de taalcursus

Ruim éénderde van de respondenten heeft de voorkeur voor 3-4 dagdelen. Éénderde van de opvoeders heeft een voorkeur voor een intensieve taalcursus van vijf dagdelen per week. Bijna 30 procent van de vrouwen wil niet meer dan 1-2 dagdelen per week een taalcursus volgen.

Voorkeur voor dagdelen en begin- en eindtijden

De meeste geïnterviewden hebben een voorkeur voor een ochtendcursus (79%) tot uiterlijk 11:30 uur. Bij Marokkaanse vrouwen is de voorkeur voor de ochtend groter dan bij Turkse vrouwen. Daarnaast heeft 45 procent van de vrouwen aangegeven een middagcursus tot uiterlijk 15:00 uur te willen volgen.

Bovengenoemde tijden maakt het mogelijk een cursus te volgen tijdens de schooluren van de kinderen. Alleen Turkse vrouwen hebben voorkeur voor de avonden of de weekeinden. Acht van hen zouden een cursus in de avonduren willen volgen.

Tabel B5-2.2: Voorkeur voor dagdeel naar herkomstland, in percentages, multi response (N=47).

	Marokko (n=23)	Turkije (n=24)	Totaal (n=47)
Ochtend	91	67	79
Middag	61	29	45
Avond	-	33	17
Weekend	-	4	2

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Voorkeurslocatie

Het buurthuis is de meest genoemde locatie voor het volgen van een taalcursus (55%). Daarnaast wordt ook het volgen van een cursus thuis relatief vaak genoemd (45%). Door het beperkte aantal respondenten is het niet mogelijk om na te gaan of de voorkeur voor een be-

paalde locatie significant samenhangt met het land van herkomst of het opleidingsniveau. Het lijkt er echter wel op dat de Turkse respondenten meer de voorkeur hebben voor het thuis les krijgen dan de Marokkaanse opvoeders. De meerderheid van de Marokkaanse respondenten prefereert het buurthuis.

Bijna de helft van de Turkse respondenten (46%) noemt tevens het ROC/taalschool als voorkeurslocatie genoemd tegenover 24 procent van de Marokkaanse. De meeste Turkse vrouwen die het ROC noemen hebben een opleiding hoger dan het basisonderwijs.

Tabel B5-2.3: Voorkeurslocatie naar herkomstland, in percentages, multi response (N=49).

	Marokko (n=25)	Turkije (n=24)	Totaal (n=49)
In het buurthuis	60	50	55
Thuis	36	54	45
Op taalschool/ROC	24	46	35
Op school van de kinderen	28	21	25
In de moskee	-	8	4
Anders	12	8	10

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Voor 85 procent vormt de afstand tot de cursuslocatie een belemmering voor deelname aan taalonderwijs. De belangrijkste reden hiervan is dat men niet beschikt over eigen vervoer (93%) of omdat de kinderen naar school gaan (39%).

Omvang en samenstelling van de groep

Ruim tweederde (70%) van de respondenten heeft een expliciete voorkeur voor de omvang van de cursusgroep. De meesten hebben een voorkeur voor 5 tot 10 personen per groep. Respondenten die geen of weinig onderwijs hebben genoten in het land van herkomst spreken over het algemeen een voorkeur uit voor iets kleinere groepen dan de iets hoger opgeleiden.

Bijna driekwart van de respondenten (71%) geeft aan bij voorkeur les te willen hebben met personen van het eigen geslacht. Marokkaanse vrouwen hebben hieraan meer behoefte dan Turkse vrouwen, respectievelijk 88 en 54 procent.

De voorkeur voor cursusgroepen met personen uit hetzelfde herkomstland is niet groot. Ruim driekwart van de respondenten (77%) geeft aan dat de groepssamenstelling naar land van herkomst niet uitmaakt.

Ook de voorkeur voor medecursisten van ongeveer dezelfde leeftijd is niet erg groot. Bijna tweederde (63%) geeft aan dat het niet uit maakt. Wel geven vrouwen boven de veertig vaker dan de jongere respondenten de voorkeur aan leeftijdgenoten.

Het opleidingsniveau van de medecursisten is wel een factor van belang. Ruim tachtig procent geeft expliciet aan met personen van een vergelijkbaar opleidingsniveau in een groep te willen zitten. Deze behoefte is aanwezig bij zowel de laag als hoger opgeleide respondenten.

Het betalen van een eigen bijdrage

De respondenten is gevraagd in hoeverre het betalen van een eigen bijdrage een bezwaar is voor het volgen van een taalcursus. De meningen hierover zijn verdeeld: 8 procent heeft geen bezwaren, 31 procent heeft wel bezwaar en 61 procent geeft aan dat het afhangt van de hoogte van de eigen bijdrage. Marokkaanse opvoeders (40%) geven vaker aan bezwaar te hebben vanwege gebrek aan geld om de cursus te betalen dan Turkse vrouwen (13%).

Informatiekanalen

De respondenten willen met name via het buurthuis (55%) of de gemeente (41%) op de hoogte gebracht worden van cursusaanbod. De Marokkaanse opvoeders hebben vaker een voorkeur voor buurthuizen terwijl Turkse opvoeders vooral de gemeente als informatiekanaal zien. Andere belangrijke informatiekanalen zijn de school van de kinderen (27%) en de sociale dienst (16%). De Marokkaanse vrouwen noemen tevens de sociale dienst als optie, terwijl Turkse vrouwen relatief vaker de moskee als informatiekanaal noemen (zie tabel B5-2.4).

Tabel B5-2.4: Informatiekanaal naar herkomstland, in percentages, multiresponse (N=49).

	Marokko (n=25)	Turkije (n=24)	Totaal (n=49)
Buurthuis	72	38	55
Gemeente	24	58	41
School van de kinderen	28	25	27
Sociale Dienst	24	8	16
Moskee	4	21	12
CWI	4	17	10
Zelforganisaties	12	25	6
Anders	4	25	14

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Gewenste informatietaal en hulp bij taalcursus.

De respondenten ontvangen bij voorkeur informatie over cursussen in de eigen taal (64%). Bij Marokkaanse vrouwen (72%) is deze voorkeur sterker dan bij Turkse vrouwen (57%). Het merendeel van de opvoeders vindt hulp bij de taalcursus wenselijk (82%).

2.3 Termijn waarop cursus gevolgd kan worden en behoefte aan kinderopvang

Bijna alle respondenten (94%) zeggen binnen twee jaar een taal- of een andere cursus te willen volgen. Van de opvoeders die binnen twee jaar aan een cursus zouden willen beginnen heeft meer dan de helft (60%) kinderopvang nodig. Iets meer dan 40 procent van de vrouwen die kinderopvang nodig heeft, heeft voorkeur voor informele opvang (42%), 39 procent voor formele opvang. De overige vrouwen hebben geen specifieke voorkeur. Met informele opvang wordt opvang via het eigen netwerk bedoeld, waarvoor een uurvergoeding wordt gegeven. De Turkse vrouwen noemen formele kinderopvang vaker dan Marokkaanse vrouwen.

2.4 Samenvatting

Het behoefteprofiel van geïnterviewde opvoeders met betrekking tot de organisatorische aspecten voor taalonderwijs kan als volgt worden samengevat.

- Een belangrijk doel van het volgen van taallessen is voor de geïnterviewde vrouwen het communiceren met burens en dergelijke en het communiceren met instanties. Er is wel een belangrijk verschil naar opleidingsniveau. Vooral de wat hoger opgeleide opvoeders (mavo/vbo en hoger) geven vaker het leren van voldoende taal om te kunnen werken als belangrijk doel van taallessen aan.
- Mondelinge taalvaardigheden, uitspraak en leesvaardigheid zijn de vaardigheden waar de meeste behoefte aan is.
- 58 procent geeft de voorkeur aan het leren van taal in een duaal traject, vooral in combinatie met werk of een beroepsopleiding.
- De respondenten hebben een voorkeur voor lessen tijdens schooluren van de kinderen, zowel 's ochtends als 's middags. Een vrij groot deel van de Turkse opvoeders heeft daarnaast belangstelling voor cursussen in de avonden.
- Het buurthuis (73%), thuis (45%) en taalschool/ROC (35%) gelden als de belangrijkste cursuslocaties. Voor de Marokkaanse opvoeders is vooral het buurthuis populair. Bij de Turkse opvoeders is dit naast het buurthuis ook het volgen van lessen thuis of op het ROC.
- De voorkeur gaat uit naar een vrij beperkte omvang van de cursusgroep (5 tot 10 personen), het liefst van hetzelfde geslacht en opleidingsniveau.

- Het buurthuis, de gemeente of de school van de kinderen gelden als de belangrijkste informatiekanalen. Hierin zijn duidelijke verschillen tussen de Turkse en Marokkaanse opvoeders te constateren. Voort de Marokkanen is vooral het buurthuis belangrijk. Voor de Turken is dit veel gevarieerder: zowel de gemeente, het buurthuis, de school van de kinderen, zelforganisaties als de moskee zijn belangrijke bronnen van informatie. Bij voorkeur ontvangt men de informatie in de eigen taal.
- Indien binnen twee jaar met een cursus wordt begonnen, heeft 60 procent van de respondenten kinderopvang nodig. Er is ongeveer gelijke belangstelling voor formele als informele kinderopvang.

3 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: INHOUDELIJKE ASPECTEN

3.1 Inleiding

Behalve de organisatorische kenmerken van de taallessen (intensiteit, duur, tijdstip, plaats, samenstelling van de groep et cetera) is ook de vraag naar de inhoud van de taallessen belangrijk. Daarbij gaat het vooral om de inventarisatie van de gebieden waarop oudkomers taalvaardiger willen worden. Hiermee wordt informatie verkregen waarmee cursussen zoveel mogelijk kunnen worden ingericht op de doelsituaties van anderstaligen. Het gaat dus om het leren van taal in een bepaalde context die aansluit bij de leefwereld van de cursist en niet alleen om het aanleren van woorden die vallen onder een bepaald domein.

3.2 Inhoudelijke domeinen

De top drie van de belangrijkste domeinen genoemd door de geïnterviewde opvoeders in gemeente B is: het onderwijs van de kinderen (67%), gezondheid en werk. De top drie van belangrijkste domeinen is voor de Turkse en Marokkaanse opvoeders vrijwel gelijk. Alleen het domein geldzaken wordt door de Marokkaanse opvoeders ook relatief vaak genoemd. Ook kunnen er een aantal verschillen naar opleidingsniveau worden geconstateerd. Vrouwen met een opleidingsniveau van mavo en hoger noemen het onderwerp werk vaker dan lager opgeleiden (geen of basisonderwijs). De laatste groep geeft vaker de voorkeur aan het domein onderwijs van de kinderen.

Tabel B5-3.1: Inhoudelijke domeinen naar herkomstland, in percentages, multi response (N=49).

	Marokko	Turkije	Totaal (n=49)
Onderwijs kinderen	52	83	67
Gezondheid	44	71	57
Werk	44	46	45
Geldzaken	44	4	25
Kinderen en opvoeding	36	4	20
Ouder worden in Nederland	20	21	20
Sociale en juridische zaken	12	25	18

Vervolg tabel B5-3.1

	Marokko	Turkije	Totaal (n=49)
Wonen	20	8	14
Eigen opleiding	12	17	14
Cultuur	-	17	8
Onderwijssysteem	4	4	4

Percentering op aantal cases (som > 100%).

3.3 Thematische uitwerking van de domeinen

In deze paragraaf worden de drie meest genoemde inhoudelijke domeinen nader uitgewerkt. Per domein wordt gekeken welke onderwerpen van belang worden geacht. Het gaat hier dus om aspecten waar in de taalles aandacht aan besteed zou moeten worden.

Onderwijs van de kinderen

De belangrijkste onderwerpen binnen het domein onderwijs van de kinderen zijn taal met betrekking tot kwaliteit van het onderwijs, zitten blijven, ouderavonden en leerplicht en sancties.

Tabel B5-3.2: Aspecten van onderwijs kinderen, in percentages, multi response (n=33)³.

Kwaliteit van het onderwijs	88
Blijven zitten	85
Ouderavonden	79
Leerplicht en sancties	76
Studie en schoolkeuze	73
Schoolarts/tandarts	73
Studiefinanciering	67
Straffen door leerkracht	67
Huiswerk	64
Lesmateriaal	58
Leerplicht	55
Participatie op school	52

Percentering op aantal cases (som > 100%).

³ Alleen onderwerpen waarvan 50 procent of meer van de respondenten heeft aangegeven dit een belangrijk onderwerp te vinden, zijn opgenomen in de tabel.

De Turkse respondenten noemen vaker participatie op school, schoolfeestjes en straffen door leerkracht dan de Marokkaanse opvoeders.

Gezondheid

De belangrijkste onderwerpen binnen het domein gezondheid zijn taal met betrekking tot de instellingen voor gezondheidszorg en ziekte.

Tabel B5-3.3: Aspecten van gezondheid, in percentages, multi response (N=28).

Instellingen voor gezondheidszorg	100
Ziekte (artsbezoek, recepten, eerste hulp, medicijnen, soa)	96
Ziektekostenverzekering	89
Eten (gezonde voeding, afvallen, dieet)	85
Geboortebeperring, zwangerschap	50

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Werk

De belangrijkste onderwerpen ten aanzien van het domein werk zijn taal met betrekking tot rechten en plichten van werkzoekenden en sollicitatieprocedures. Vrouwen met tenminste een opleiding op mavo-niveau noemen vaker sollicitatieprocedures en het selecteren van advertenties dan vrouwen met geen opleiding of basisonderwijs. Ook is eerst genoemde groep meer geïnteresseerd in de waarde en erkenning van buitenlandse diploma's en de voorwaarden voor het starten van een eigen bedrijf als onderwerp van de cursus.

Tabel B5-3.4: Aspecten van werk, in percentages, multi response (n=22).

Rechten en plichten werkzoekenden	86
Sollicitatieprocedures	82
Advertenties selecteren	73
Informatie over zoeken naar werk	68
Inschrijven bij uitzend- of arbeidsbureau	59
Zoeken op internet	46
Waarde en erkenning van buitenlandse diploma's	36
Voorwaarden starten eigen bedrijf	14
Referenties	9

Percentering op aantal cases (som > 100%).

3.4 Samenvatting

De voorkeuren in verband met de inhoudelijke aspecten voor taalonderwijs gaan uit naar:

- het domein onderwijs van de kinderen en dan met name kwaliteit van het onderwijs, zitten blijven, ouderavonden en leerplicht en sancties;
- het domein gezondheid, met name instellingen voor gezondheidszorg en ziekte;
- het domein werk, met onderwerpen als rechten en plichten van werkzoekenden en sollicitatieprocedures.

Opvallend is tevens dat onder de oudkomers met een wat hogere opleiding (mvo/vbo en hoger) het domein werk veel hoger scoort dan onder de oudkomers met een lagere opleiding.

4 ANDERE ONDERWIJSBEHOEFTE

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nagegaan op de eventuele behoeften van oudkomers aan andere cursussen dan taalonderwijs. Het gaat hier dus om de vraag of men los van taalonderwijs andere cursuswensen heeft⁴.

4.2 Behoeften aan andere cursussen

Bijna tweederde (65%) van de respondenten geeft aan naast taalonderwijs ook geïnteresseerd te zijn in andere cursussen.

De voorkeur gaat vooral uit naar beroepsopleidingen (63%) en creatieve cursussen (22%). Dit geldt zowel voor de Turkse vrouwen als Marokkaanse vrouwen.

Tweederde van de respondenten geeft aan een cursus graag in het Nederlands te willen volgen. Hoger opgeleiden hebben een sterkere voorkeur voor Nederlands dan lager opgeleiden. Ondanks dat de cursus bij voorkeur in het Nederlands wordt gevolgd, heeft driekwart van de respondenten het liefst dat de informatie over de cursus in de eigen taal verspreid wordt. Bij de beroepsopleiding wordt bij voorkeur het ROC als locatie genoemd, terwijl bij de creatieve cursussen het buurthuis de voorkeur heeft.

Niet alleen is het buurthuis een belangrijke cursuslocatie, ook als informatiekanaal over te volgen cursussen scoort zij hoog (71%). Daarnaast worden de gemeente (43%) en de school van de kinderen (32%) als belangrijke informatiekanalen genoemd.

4.3 Samenvatting

Bijna tweederde van de vrouwen heeft ook behoefte aan andere cursussen dan taalonderwijs. Hun voorkeur gaat daarbij uit naar:

- beroepsopleidingen (63%) en creatieve cursussen (22%);
- het ROC als locatie voor beroepsopleidingen;
- het buurthuis als locatie voor creatieve cursussen;
- de cursussen moeten bij voorkeur in het Nederlands worden gegeven;
- de vrouwen ontvangen informatie over de cursussen bij voorkeur in de eigen taal, via het buurthuis, de gemeente of de school van de kinderen.

⁴ Er is bij dit onderdeel dus in tegenstelling tot hetgeen in paragraaf 2 van deze bijlage is gebeurd, niet specifiek gevraagd naar duale trajecten.

GEMEENTE C: Turkse en Marokkaanse werkloze oudkomers

1 HET PROFIEL VAN DE DOELGROEP

1.1 Inleiding

In dit verslag rapporteren wij de uitkomsten van het cursusbehoefteonderzoek onder oudkomers in gemeente C. Het onderzoek heeft plaatsgevonden onder 30 Marokkaanse en 20 Turkse werkloze oudkomers.

De definitie van *werkloze oudkomer* in dit onderzoek is: personen die voor september 1998 een verblijfsvergunning hebben gekregen, werkloos zijn of niet meer dan 12 uur per week betaalde arbeid verrichten, geen reguliere opleiding volgen, niet ouder zijn dan 57½ en het Nederlands onvoldoende beheersen¹.

Allereerst wordt een schets gegeven van de achtergrond van de geïnterviewde oudkomers. Naast persoonlijke kenmerken wordt ingegaan op de eerdere ervaringen met taallessen van deze groep. Bij de beschrijving van de wensen op het gebied van (taal)cursussen is onderscheid gemaakt naar land van herkomst en geslacht indien dit relevant bleek. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat met een aantal van vijftig respondenten in de meeste gevallen niet gesproken kan worden van significante verschillen. Als er verschillen zijn tussen de verschillende subgroepen dan zijn deze indicatief van aard

1.2 Persoonlijke kenmerken van de doelgroep

Land van herkomst en spreektaal

Bij alle Turkse respondenten is Turks de voertaal in het huishouden. Ook in de gezinnen van de Marokkaanse respondenten is hun moedertaal de voertaal (87% Marokkaans Arabisch en 13% Berber). In 17 procent van de Marokkaanse gezinnen wordt naast de eigen taal echter ook Nederlands gesproken.

¹ Het gaat hier om de hoofdtak volgens de respondent zelf.

Geslacht

De geïnterviewden zijn voornamelijk mannen (82%). Bij de Marokkanen is 80 procent van de geïnterviewden man, bij de Turkse oudkomers 85 procent. Er zijn dus iets meer Marokkaanse dan Turkse vrouwen geïnterviewd.

Leeftijd

De meeste geïnterviewde werkloze oudkomers vallen in de leeftijdsgroep 41 tot en met 50 jaar (39%) en 51 tot en met 55 jaar (41%). De gemiddelde leeftijd van de geïnterviewden is 47 jaar.

De geïnterviewde Marokkaanse oudkomers zijn gemiddeld wat ouder dan de Turkse respondenten. Bijna 90 procent is tussen de 41 en 55 jaar oud. Bij de Turkse oudkomers ligt dit percentage op 65 procent. Bijna éénderde van hen is jonger dan 40 jaar (30%).

De mannelijke respondenten zijn gemiddeld ouder dan de vrouwelijke. De geïnterviewde mannen zijn gemiddeld 48 jaar, de vrouwen 41 jaar. Hierbij dient opgemerkt te worden dat dit op een klein aantal vrouwen is gebaseerd (9 vrouwelijke respondenten)².

Burgerlijke staat

Vrijwel alle geïnterviewde oudkomers zijn gehuwd of samenwonend (94%). Slechts één respondent is alleenstaand en twee respondenten zijn weduwe/weduwnaar.

Thuiswonende kinderen

De respondenten hebben allen thuiswonende kinderen. De meeste gezinnen bestaan uit 3 tot 5 kinderen (64%). De overigen hebben 1 of 2 kinderen.

De Marokkaanse gezinnen zijn relatief groter dan de Turkse; 80 procent van de gezinnen bestaat uit drie tot vijf kinderen, bij de Turkse gezinnen ligt dit percentage op 33 procent³. Het gemiddelde aantal kinderen in de Marokkaanse gezinnen ligt op 3,3, bij de Turkse gezinnen ligt dit op 2,2.

De leeftijd van het jongste kind is in 40 procent van de gezinnen tussen de 5 en 12 jaar, en voor 38 procent tussen de 13 tot 18 jaar. Er zijn geen grote verschillen in gemiddelde leeftijd van het jongste kind tussen de Marokkaanse en Turkse respondenten of mannelijke en vrouwelijke respondenten.

² Als we de vrouwelijke oudkomers buiten beschouwing laten, zien we nog steeds het zelfde patroon van verschillen tussen de Marokkaanse oudkomers en Turkse oudkomers (respectievelijk 91% en 78% tussen de 41 en 50 jaar, en 23% van de Turkse mannelijke oudkomers is jonger dan 40 jaar ten opzichte van 4% van de Marokkaanse).

³ Hierbij moet opgemerkt worden dat bij 5 van de 20 Turkse oudkomers dit gegeven onbekend is.

Opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van de geïnterviewde oudkomers is over het algemeen laag: 48 procent heeft geen opleiding of heeft alleen basisonderwijs gevolgd. 34 procent heeft een opleiding op vbo/mavo niveau.

Tabel B6-1.1: Opleidingsniveau in land van herkomst naar herkomstland en geslacht, in percentages (N=50).

	Marokko (n=30)	Turkije (n=20)	Man (n=41)	Vrouw(n=9)	Totaal
Geen	20	-	12	11	12
Basisonderwijs	17	65	37	33	36
Vbo/mavo	37	30	39	11	34
Mbo/havo/vwo	27	5	12	44	18

De differentiatie bij de Marokkaanse respondenten in opleidingsniveau is groter dan bij de Turkse. De Marokkaanse oudkomers hebben vaker een opleiding op mbo/havo/vwo niveau en vbo/mavo niveau. Aan de andere kant heeft ook een grotere groep Marokkanen helemaal geen opleiding. De Turkse respondenten hebben meestal alleen de basisschool gevolgd (65%).

De vrouwelijke geïnterviewde oudkomers hebben vaker een mbo/havo/vwo opleiding, de mannelijke oudkomers een lbo/mavo opleiding. Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door de groep vrouwelijke Marokkaanse oudkomers. Van deze zes respondenten hebben er vier een opleiding op mbo/havo/vwo niveau. Het lijkt er dus op dat vooral hoger opgeleide Marokkaanse vrouwen zichzelf in de eerste plaats als werkloos beschouwen en niet als opvoeders. Het gaat hier echter om een kleine subgroep.

Verder hebben slechts twee oudkomers in Nederland een opleiding (uitgezonderd taalonderwijs) gevolgd.

Taalniveau

In de definitie die gehanteerd is voor het identificeren van oudkomers wordt uitgegaan van personen met een onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal. Het bepalen van taalniveau van iemand is echter niet eenvoudig en is zonder te toetsen niet objectief vast te stellen. In de interviewsituatie is het echter vanwege de beschikbare tijd voor het interview en de vaardigheden van de interviewers onmogelijk om op taal te toetsen. Uiteindelijk is aan de hand van twee vragen gepoogd een beeld te krijgen van het taalniveau van de respondent. De oudkomers is gevraagd aan te geven in hoeverre zij moeite hebben met het lezen van een Nederlandse krant en het voeren van een gesprek in het Nederlands. Op basis van de scores op deze twee vragen is een grove indeling gemaakt van het taalniveau.

Bijna de helft (44%) van de respondenten geeft aan vaak tot altijd moeite te hebben met het voeren van een gesprek in het Nederlands en het lezen van een Nederlandse krant. Een even grote groep geeft echter aan hier soms moeite mee te hebben.

De Marokkaanse respondenten hebben volgens eigen opgave iets minder moeite met het Nederlands dan de Turkse respondenten. Van de eerstgenoemden geeft 71 procent soms moeite te hebben met lezen/spreken, terwijl bij laatstgenoemde 80 procent aangeeft altijd tot vaak moeite te hebben⁴. Belangrijk is om te benadrukken dat het gaat om het beeld van de respondenten *zelf*. Het is niet gebaseerd op een objectieve test van het taalniveau.

Relaties met andere groepen

De oudkomers geven aan te wonen in overwegend Nederlandse buurten (48%) of in gemengde buurten waar mensen uit verschillende herkomstlanden wonen (38%). Zeven oudkomers geven aan in een buurt te wonen met vooral mensen uit eigen herkomstland.

Ondanks dat een groot deel van de respondenten in Nederlandse of gemengde buurten woont, is het contact met Nederlanders beperkt. Ruim tweederde (68%) geeft aan voornamelijk met ‘mensen van de eigen etnische groep’ of met ‘mensen van de eigen en andere etnische groepen’ om te gaan.

Voor de Marokkaanse oudkomers ligt dit percentage lager (57%) dan voor de Turkse oudkomers (85%). De Turkse oudkomers zijn dus sterker gericht op de eigen en andere etnische groepen en nauwelijks op contacten met Nederlanders. Tussen mannelijke en vrouwelijke respondenten zijn er ook verschillen: de mannen zijn meer gericht op de eigen of andere etnische groepen (71%), dan de vrouwen (56%)

Lidmaatschap van een vereniging

Eénderde van de geïnterviewde oudkomers (34%) geeft aan lid te zijn van een vereniging. De Turkse respondenten zijn veel vaker aangesloten bij een organisatie dan de Marokkanen (respectievelijk 60% en 17%). Het betreft uitsluitend mannen. De vrouwelijke respondenten zijn geen van allen lid van een vereniging.

Bij de respondenten die lid zijn van een vereniging, gaat dit meestal om de moskee (70%).

1.3 Ervaringen met taalcursussen in het verleden

Ruim éénderde van de respondenten heeft ooit deelgenomen aan een taalcursus (36%). Eén respondent was op het moment van onderzoek nog bezig met een taalcursus. De Turkse respondenten hebben vaker deelgenomen aan een cursus (50%) dan de Marokkaanse oudkomers

⁴ Als de vrouwelijke oudkomers buiten beschouwing worden gelaten, heeft dit nauwelijks effect op de resultaten: nog steeds geeft 82 procent van de Marokkaanse oudkomers aan soms moeite te hebben, en 77 procent van de Turkse oudkomers altijd tot vaak moeite te hebben met het spreken en lezen van de Nederlandse taal.

(27%). Van de achttien oudkomers die ooit met een taalcursus zijn begonnen hebben zeven oudkomers dat eenmaal gedaan, de overige elf hebben tenminste tweemaal een cursus gevolgd. Tweederde van de respondenten heeft langer dan drie jaar geleden een cursus gevolgd. Zestig procent van de geïnterviewde oudkomers heeft de cursus afgerond.

Van de zeven oudkomers die de cursus niet hebben afgerond, is de reden daarvoor zeer verschillend. Ze zijn enerzijds gelegen in de cursus zelf (te moeilijk, te makkelijk, niet interessant of slechte docent), anderzijds in de persoonlijke situatie van de oudkomers (werk gevonden of gezondheidsklachten).

Redenen voor niet-deelname

Drie belangrijke redenen die de respondenten aangeven, waarom zij niet hebben deelgenomen aan een cursus zijn: 'ik vond het niet nodig' (58%) 'geen tijd want ik moest werken' (42%) en 'ik wist niet waar ik een cursus kon volgen' (26%). Andere redenen die worden genoemd zijn: 'geen tijd want ik moest voor het gezin zorgen,' en 'ik wilde niet opnieuw naar school' (beiden 13%).

Tabel B6-1.2: Redenen voor niet-deelname aan taalcursussen naar herkomstland, in percentages, multi response (N=31).

Reden	Marokkaans (n=21)	Turks (n=10)	Totaal
Ik vond het niet nodig	62	50	58
Geen tijd want moest werken	33	60	42
Wist niet waar een cursus kon volgen	19	40	26
Geen tijd want voor gezin zorgen	14	10	13 ⁵
Wilde niet opnieuw naar school	14	10	13
Cursus was te ver weg	-	10	3
Sprak al voldoende Nederlands	5	-	3
Mocht geen taalcursus volgen	-	10	3

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Kenmerken van de laatst gevolgde taalcursussen

De cursussen die door de respondenten zijn gevolgd, hadden vooral betrekking op spreken, lezen en schrijven. Het betrof voornamelijk niet-intensieve cursussen. Slechts twee oudkomers hebben een cursus van vijf dagdelen gevolgd. Ook het aantal maanden dat een cursus is gevolgd, is over het algemeen beperkt. Elf respondenten hebben minder dan zes maanden een cursus gevolgd, bij zes oudkomers duurde de cursus tussen een half en twee jaar, en één

⁵ Opvallend is dat er twee mannelijke en twee vrouwelijke respondenten zijn die aangeven dat zij voor hun gezin moesten zorgen. Het kan zijn dat de mannelijke respondenten hiermee bedoelen dat zij moesten werken.

oudkomer heeft gedurende drie jaar een cursus gevolgd. Bij de gebruikte materialen worden stencils en het lesboek het vaakst genoemd.

De cursussen zijn vooral gevolgd op het werk (6x), ROC's (4x) en buurthuizen (4x). Twee respondenten hebben thuis een cursus gevolgd en één oudkomer heeft bij een vrijwilliger thuis een cursus gevolgd.

Tabel B6-1.3: Behandelde vaardigheden in eerdere taal cursus, in percentages (N=18).

Vaardigheden	% van de respondenten
Lezen	89
Schrijven	83
Spreken	72
Luisteren	44
Grammatica	39

Gebruik in de praktijk

Van de achttien respondenten die een cursus hebben gevolgd, geeft het merendeel (13 personen) aan dat zij het geleerde ook in de praktijk gebruiken. De opgedane kennis wordt vooral gebruikt bij het doen van boodschappen (8x), werk (6x), school (6x) of contact met burens/vrienden (6x).

De oudkomers die aangeven in de praktijk geen gebruik te maken van het geleerde, geven als reden dat hun Nederlands niet goed genoeg is of dat zij geen Nederlandstaligen spreken.

Oordeel over de gevolgde taalles

De deelnemers aan de taal cursussen zijn gevraagd hun oordeel te geven over de cursussen die ze in het verleden hebben gevolgd. De ruime meerderheid (61%) is positief of gedeeltelijk positief, zowel over de inhoud als de setting: *'Ik genoot er echt van, had meer gewild', 'De lessen waren aardig; onderwijzeres deed haar best, maar wij maakten grapjes', of 'Het is een verplichting. Drie dagen is te veel, maar ik heb er wel baat bij'.*

Vier oudkomers zijn negatief: zij twijfelen aan het nut en/of professionaliteit van de cursus of waren door de werkgever verplicht de lessen te volgen.

1.4 Samenvatting

De belangrijkste kenmerken van de geïnterviewde Marokkaanse en Turkse werkloze oudkomers in Gemeente C wordt hieronder kort samengevat:

- Het zijn hoofdzakelijk gehuwde mannen van gemiddeld 47 jaar, allen hebben kinderen.
- Zij hebben een laag opleidingsniveau: bijna de helft heeft geen opleiding of alleen de basisschool gevolgd (48%). Toch zijn een aantal hoger geschoold, 18 procent heeft een mbo of havo vooropleiding.
- De geïnterviewde oudkomers hebben een slechte beheersing van het Nederlands zoals ook blijkt uit het volgende:
 - Bijna de helft van de respondenten heeft altijd moeite met het voeren van een gesprek in het Nederlands en het lezen van een Nederlandse krant.
 - Zij komen uit huishoudens waar thuis bijna uitsluitend de taal van herkomst wordt gesproken.
 - Zij zijn veelal woonachtig in overwegend Nederlandse of gemengde buurten (86%), maar ruim tweederde heeft voornamelijk contact met de eigen of andere etnische groepen te hebben (68%).
- Slechts éénderde van de respondenten heeft in het verleden een taalcursus gevolgd. Van deze achttien personen hebben er elf deze cursus ook afgerond. Zeven respondenten hebben de cursus niet afgerond om redenen aan de aanbodkant (te moeilijk, te makkelijk, slechte docent) of redenen die bij hen zelf lagen (werk, gezondheid).

Dit algemene beeld moet echter genuanceerd worden. Zo verschillen de Marokkaanse respondenten met de Turkse respondenten. De Marokkaanse oudkomers zijn ouder, hebben grotere gezinnen en hun opleidingsniveau varieert sterker (van geen opleiding tot mbo/havo/vwo-niveau).

Marokkaanse respondenten geven aan minder vaak moeite te hebben met de Nederlandse taal (18%), komen vaker uit een huishouden waar ook Nederlands gesproken wordt (17%) en hebben regelmatig contact met Nederlanders (43%).

De Turkse oudkomers zijn jonger (gemiddeld 45 jaar), hebben kleinere gezinnen en hebben meestal alleen de lagere school doorlopen (65%). Zij geven vaker aan moeite te hebben met de Nederlandse taal (80%), spreken thuis nauwelijks Nederlands en hebben minder contact met Nederlandstaligen (15%).

De vrouwelijke respondenten zijn iets jonger en iets hoger opgeleid dan de mannelijke oudkomers, maar wijken verder niet af in ervaringen met taalcursussen en dergelijke.

2 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: ORGANISATORISCHE ASPECTEN

2.1 Inleiding

De respondenten is gevraagd naar de vorm (organisatorische kenmerken) van taalonderwijs dat zij zouden willen volgen. Deze vragen zijn voorgelegd aan zowel de personen die zonder meer aangaven hun Nederlands te willen verbeteren (86%) als aan personen die in eerste instantie geen behoefte uitten om hun Nederlands te verbeteren (14%)⁶.

Ook van de groep die, om verschillende redenen, aangeeft geen Nederlands meer te willen leren is het echter belangrijk om te weten aan welke kenmerken een taalcursus zou moeten voldoen, waardoor ze wellicht toch zouden willen deelnemen. Iemand die als reden aangeeft dat hij of zij het toch nooit zal leren, kan gevraagd worden hoe de cursus eruit moet zien zodat hij of zij toch Nederlands kan en wil leren. In dit hoofdstuk wordt daarom een overzicht gegeven van de wensen van alle vijftig respondenten ten aanzien van taalonderwijs.

2.2 Gewenste organisatorische kenmerken van taalcursussen

Doel van taalcursussen en te leren vaardigheden

De respondenten is gevraagd aan te geven met welk doel zij taal willen leren. De belangrijkste reden die wordt gegeven is om beter te kunnen communiceren met burens en leerkrachten, het communiceren met instanties, en om te kunnen lezen en schrijven op eenvoudig niveau. De percentages zijn gebaseerd op het aantal respondenten.

⁶ Redenen voor oudkomers om niet meer aan een Nederlandse taalcursus te willen deelnemen zijn onder andere het gevoel dat het voor hen te laat is/dat ze te oud zijn en dat ze geen tijd hebben.

Tabel B6-2.1: Doel van het leren van taal naar herkomstland, in percentages, multiple response (N=47).

	Communi- ceren met buren, leer- krachten e.d.	Communi- ceren met instanties	Lezen en schrijven op een- voudig niveau	Moeilijke teksten kunnen lezen en schrijven	Voldoende taal be- heersen om te kunnen werken	Kinderen helpen bij het huis- werk	Anders
Marokko (n=27)	85	78	44	15	4	7	11
Turkije (n=20)	80	50	30	20	35	20	20
Totaal	83	66	38	17	17	13	15

Percentering op aantal cases (som > 100%).

De Marokkaanse als de Turkse respondenten vinden dezelfde drie doelen voor het leren van Nederlands het belangrijkste. Wel blijken Turkse oudkomers (35%) de doelstelling ‘voldoende taal beheersen om te kunnen gaan werken’ belangrijker te vinden dan de Marokkaanse respondenten (4%). Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat de Marokkaanse oudkomers ouder zijn, en daardoor minder gericht op werk.

Op de vraag aan welke vaardigheden de meeste behoefte is, noemen de respondenten vooral mondelinge- (68%), lees- (66%) en uitspraakvaardigheden (64%). Maar ook schrijfvaardigheden en woordenschat worden vaak genoemd (respectievelijk 49 en 60%).

Ook hier is een verschil tussen de Turkse en Marokkaanse oudkomers. De Marokkaanse respondenten geven aan vooral behoefte te hebben aan schrijf- en uitspraakvaardigheden en leesvaardigheden (81 en 88%), de Turkse oudkomers geven aan vooral behoefte te hebben aan mondelinge vaardigheden (90%). Dit lijkt overeen te komen met het feit dat Marokkaanse oudkomers aangeven minder moeilijkheden te hebben met het spreken van de Nederlandse taal.

Tabel B6-2.2: Gewenste vaardigheden naar het herkomstland, in percentages, multiple response (N=47).

	Mondelinge vaardigheden	Uitspraak	Woorden- schat	Alfabeti- -satie	Lezen	Schrijven	Anders
Marokko (n=27)	52	82	67	4	78	89	0
Turkije (n=20)	90	40	25	5	50	20	15
Totaal	68	64	49	4	66	60	6

Percentering op aantal cases (som > 100%).

Combinatie van taal met andere activiteiten

Ruim éénderde van de respondenten (38%) spreekt een voorkeur uit leren van taal in een duaal traject. De voorkeur gaat dan uit naar een combinatie van taal en een beroepsopleiding (21%) of taal en werk (13%). De Turkse respondenten (50%) hebben iets vaker een voorkeur voor een gecombineerd traject dan de Marokkaanse (30%).

Duur en intensiteit van de taalcursus

Iets meer dan de helft van de oudkomers (53%) geeft de voorkeur aan een niet-intensieve cursus (1 tot 2 dagdelen). De overige respondenten hebben behoefte aan een meer intensieve cursus.

De meerderheid van de Marokkaanse oudkomers geeft aan dat 1 of 2 dagdelen voldoende is (70%), van de Turkse oudkomers geeft de helft de voorkeur aan 3 tot 4 dagdelen. Dit verschil tussen beide groepen stemt overeen met hun eigen oordeel over hun kennis van de Nederlandse taal. De Marokkaanse oudkomers zijn positiever over hun kennis van de Nederlandse taal dan de Turkse oudkomers. Ook is een mogelijke verklaring dat de Turkse respondenten meer gericht zijn op werk.

Over de duur van de cursus zijn de oudkomers weinig uitgesproken: ‘zo lang als nodig’ geeft 81 procent van de respondenten aan. De overige 19 procent geeft een periode van 3 tot 12 maanden aan.

Voorkeur voor dagdelen en begin- en eindtijden

Naast het aantal dagdelen zijn de respondenten ook gevraagd naar hun voorkeur voor welke dagdelen en de begin- en eindtijden. De meesten geven wel een voorkeur aan, een kleine groep (16%) heeft geen voorkeur.

De meeste oudkomers willen les gedurende de ochtend- of middagdelen (beide 37%). Het weekend (15%) en de avond (12%) worden veel minder genoemd.

Tabel B6-2.3: Voorkeur voor dagdelen naar herkomstland, in percentages (N=41).

	Ochtend	Middag	Avond	Weekend
Marokko (n=27)	44	41	7	7
Turkije (n=14)	27	36	27	36
Totaal	37	37	12	15

De voorkeur voor de begin- en eindtijden van de cursus varieert sterk. De veertien oudkomers die een voorkeur voor de ochtend hebben aangegeven geven zes verschillende antwoor-

den⁷. Van de elf oudkomers die een voorkeur hebben voor de middag, geven negen de cursus tijden 13.00-15.00 of 13.00-16.00 aan. De voorkeur voor een bepaald dagdeel en begin- en eindtijd lijkt dus zeer persoonlijk bepaald.

Voorkeurslocatie

Bijna de helft van de respondenten geeft de voorkeur aan het ROC (47%) als cursuslocatie. Andere vaakgenoemde locaties zijn het buurthuis (30%), thuis (28%) of de moskee (23%). De voorkeur van de Marokkaanse en Turkse respondenten verschilt. De Marokkaanse oudkomers geven vooral de voorkeur aan het ROC (67%). Verder worden het buurthuis (19%) of de school van de kinderen (15%) relatief vaak genoemd. De Turkse oudkomers noemen als locatie vooral thuis (50%), het buurthuis (45%) of de moskee (40%).

Op de vraag of afstand een belemmering is om een taalcursus te volgen geeft 42 procent van de respondenten aan dat dat inderdaad een belemmering is. Schoolgaande kinderen en geen beschikking over eigen vervoer zijn de reden voor deze belemmering. 14 procent van de respondenten wil daarom een taalcursus het liefst zo dicht mogelijk in de buurt volgen.

Omvang en samenstelling van de groep

Iets meer dan de helft van de respondenten (53%) heeft geen voorkeur voor een bepaalde omvang van de cursusgroep, de overigen hebben dat wel (47%). Zij hebben de voorkeur voor een groep van 10 tot 12 personen (64%). Vooral oudkomers zonder opleiding of alleen basisschool hebben een voorkeur voor kleine groepen.

Ook is gevraagd naar voorkeuren voor de samenstelling van de cursusgroep. Het opleidingsniveau en de sekse van de medecursisten zijn hierbij vooral relevant.

Ruim de helft van de respondenten (54%) heeft een voorkeur voor medecursisten met hetzelfde opleidingsniveau, 46 procent maakt dit niets uit. Het zijn vooral de laagst- en hoogst-opgeleide oudkomers die een voorkeur uitspreken voor cursisten met gelijke opleiding (respectievelijk 75% en 67%).

Iets meer dan helft van de respondenten (54%) geeft aan dat het niet uitmaakt of de groep gemengd is of niet. 44 procent daarentegen volgt het liefst les in een cursusgroep met alleen cursisten van de eigen sekse. Het zijn vooral de vrouwen onder de werkloze oudkomers die een voorkeur hebben voor een groep met seksegenoten.

De leeftijd en land van herkomst van de medecursisten is voor de meeste respondenten niet relevant.

⁷ Deze variëren van 9.00-11.00, 9.00-11.30, 9.00-12.00, begintijd voor 9.00, begintijd tussen 9.00 en 10.00, en een begintijd na 10.00 uur.

Het betalen van de eigen bijdrage

De respondenten is gevraagd in hoeverre het betalen van een eigen bijdrage een bezwaar is voor het volgen van een taalcursus. Eénderde (34%) geeft aan dat dit een bezwaar is omdat zij geen geld hebben voor de cursus. 15 procent vindt dat de gemeente, als zij het belangrijk vindt dat er taalles wordt gevolgd, de cursus moet betalen. Een kwart geeft aan dat een eigen bijdrage geen bezwaar is of zelfs een stimulans. Bijna 20 procent geeft aan dat het afhangt van de hoogte van de bijdrage.

Er is een verschil te zien tussen de Marokkaanse en Turkse oudkomers. De Turkse respondenten hebben over het algemeen een bezwaar tegen een eigen bijdrage (80%). De Marokkaanse oudkomers daarentegen hebben geen bezwaar of zeggen dat het afhangt van de hoogte van de bijdrage (74%).

Informatiekanalen

De moskee wordt als belangrijkste kanaal genoemd om op de hoogte te worden gebracht van informatie over het cursusaanbod.

Tabel B6-2.4: Informatiekanalen naar herkomstland, in percentages, multiple response (N=47).

Informatiekanaal	Marokko (n=27)	Turkije(n=20)	Totaal
Moskee	67	60	64
Sociale dienst	56	15	38
School van de kinderen	26	25	26
Buurthuis	11	40	23
Gemeente	19	15	17
Zelforganisaties	26	-	15
Arbeidsbureau	7	20	13
Anders	-	25	11

Percentering op aantal cases (som > 100%).

De Marokkaanse oudkomers noemen vooral de moskee en de sociale dienst, de Turkse oudkomers de moskee en het buurthuis.

Informatie over taalcursussen

De oudkomers denken zeer verschillend over de taal waarin de informatie over taalcursussen moet zijn opgesteld. Eénderde wil dit in de eigen taal, éénderde in het Nederlands en éénderde geeft aan dat het hem/haar niets uitmaakt.

Wel geeft bijna driekwart van de respondenten (74%) aan dat zij graag hulp zouden ontvangen als zij een taalcursus zouden volgen.

2.3 Termijn waarop cursus gevolgd kan worden en behoefte aan kinderopvang

De respondenten is gevraagd of zij binnen twee jaar een taalcursus of een andere cursus zouden willen volgen. Hierop antwoordt 81 procent positief. Van deze groep geven 10 respondenten aan dat ze in dat geval kinderopvang nodig hebben. Dit zijn zowel mannen (5x) als vrouwen (5x). Er is onder de respondenten een lichte voorkeur voor formele kinderopvang (56%) boven informele kinderopvang (44%).

2.4 Samenvatting

De meeste geïnterviewde werkloze oudkomers in gemeente C hebben behoefte om hun Nederlands te verbeteren. Hun voorkeuren in verband met organisatorische aspecten van taalonderwijs gaan uit naar:

- Gericht op het communiceren met burens, leerkrachten en instanties en gericht op het lezen en schrijven op een eenvoudig niveau.
- Aandacht voor mondelinge-, lees- en uitspraakvaardigheden.
- Bijna tweederde van de respondenten wil zich vooral concentreren op het leren van de taal, terwijl éénderde een voorkeur heeft voor een combinatie met werk of een beroepsopleiding.
- Niet-intensieve lessen in de ochtend of middag. Grote variatie tussen de respondenten in hun voorkeur voor een bepaald dagdeel of begin en eindtijd.
- Bijna de helft van de respondenten geeft de voorkeur aan het ROC als cursuslocatie. Verder worden het buurthuis, thuis of de moskee vaak genoemd.
- Ongeveer de helft van de respondenten heeft een voorkeur voor medecursisten met een gelijk opleidingsniveau of gelijke sekse. Dezelfde leeftijdsgroep of het land van herkomst van de medecursisten vinden de meeste respondenten niet relevant.

Ook bij de voorkeuren voor organisatorische kenmerken van cursussen zijn nuanceverschillen tussen de Turkse en Marokkaanse respondenten:

Marokkaanse oudkomers hebben vooral een voorkeur voor schrijf-, lees- en uitspraakvaardigheden. Ze hebben weinig belangstelling voor duale trajecten en geven de voorkeur aan het ROC als locatie. Het zijn de vrouwelijke werkloze oudkomers die de voorkeur geven aan medecursisten van gelijke sekse.

De Turkse respondenten spreken hun voorkeur uit voor mondelinge vaardigheden en geven vaker een voorkeur aan voor een gecombineerde cursus. Zij noemen ook vaker als voorkeurslocatie 'thuis', het buurthuis of de moskee. Verder geven zij vaker de voorkeur voor medecursisten uit hetzelfde land van herkomst.

3 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: INHOUDELIJKE ASPECTEN

3.1 INLEIDING

Behalve de organisatorische kenmerken van de taallessen, is ook de vraag naar de inhoud van de taallessen belangrijk. Daarbij gaat het vooral om de inventarisatie van de gebieden waarop oudkomers taalvaardiger willen worden. Hiermee wordt informatie verkregen waarmee cursussen zoveel mogelijk kunnen worden ingericht op de doelsituaties van anderstaligen. Het gaat dus om het leren van taal in een bepaalde context die aansluit bij de leefwereld van de cursist en niet alleen om het aanleren van woorden die vallen onder een bepaald domein.

3.2 Inhoudelijke domeinen

De oudkomers is gevraagd welke drie domeinen zij het belangrijkst vinden. De domeinen Sociale en juridische zaken (45%), Gezondheid (43%) en Geldzaken (40%) worden het belangrijkst gevonden. In onderstaande tabel is een overzicht gegeven van de domeinen met een uitsplitsing naar Marokkaanse en Turkse respondenten.

Tabel B6-3.1: Inhoudelijke domeinen naar herkomstland, in percentages, multi response (N=47).

Domeinen	Marokkaans (n=27)	Turks (=20)	Totaal
Sociale en juridische zaken	44	45	45
Gezondheid	37	50	43
Geldzaken	52	25	40
Onderwijs kinderen	30	30	30
Onderwijssysteem	52	-	30
Werk	22	30	26
Wonen	15	40	26
Ouder worden in Nederland	4	35	17
Kinderen en opvoeding	11	15	13
Cultuur	11	15	13
Éigen opleiding	7	10	9
Verkeer en vervoer	7	-	4

Gepercenteerd op het aantal cases (som >100%).

De Marokkaanse en Turkse respondenten hebben verschillende interesses. De top drie van de Marokkaanse oudkomers bestaat uit:

- geldzaken;
- onderwijssysteem;
- sociaal en juridische zaken.

De top drie van de Turkse oudkomers bestaat uit :

- gezondheid;
- sociaal en juridische zaken;
- wonen.

De oudkomers met een wat hogere opleiding hebben een voorkeur voor Sociaal/Juridische zaken, Geldzaken en Onderwijs. De top 3 van de oudkomers met een wat lagere opleiding bestaat uit Gezondheid, Geldzaken en Wonen/Ouder worden. Er zijn geen verschillen tussen mannen en vrouwen in hun voorkeur voor onderwerpen

3.3 Thematische uitwerking van de domeinen

In deze paragraaf worden de inhoudelijke domeinen in volgorde van belangrijkheid nader uitgewerkt, dat wil zeggen dat binnen een domein wordt gekeken welke onderwerpen van belang worden geacht. Het gaat hier dus om aspecten waar in de taalles aandacht aan besteed zou moeten worden. We noemen steeds de aspecten die het meest genoemd worden.

Sociale en juridische zaken

Van de 14 aspecten, geven we de top 5 weer met de hoogste percentages. De overige items worden nauwelijks genoemd door de respondenten. De aandacht gaat vooral uit naar juridische hulp en sociale zekerheid.

Tabel B6-3.2: Aspecten van sociale en juridische zaken, in percentages, multiresponse (N=21).

Juridische hulp	91
Sociale zekerheid	76
Rechten en plichten als consument	67
Sociale en burgerraadslieden	38
Verzekeringen	33.

Gepercentageerd op het aantal cases (som >100%).

Gezondheid

De belangrijkste onderwerpen binnen het domein gezondheid zijn taal met betrekking tot ziekte, instellingen voor de gezondheidszorg en de ziektekostenverzekering.

Tabel B6-3.3: Aspecten van de gezondheid, in percentages, multiple respons (N=20).

Ziekte	70
Instellingen voor gezondheidszorg	50
Ziektekostenverzekering	50
Eten	45
Geboortebeperving zwangerschap	5
Anders	20

Gepercentreerd op het aantal cases (som >100%).

Geldzaken

Van de tien aspecten van geldzaken scoren de aspecten met betrekking tot het belastingstelsel het hoogst. Andere aspecten die vaak genoemd werden zijn 'regionale belastingen en heffingen' (32%), lenen en rente (26%) en bank en giro (21%).

Tabel B6-3.4: Aspecten van geldzaken, in percentages, multiple respons (N=19).

Belastingstelsel	84
Invullen belastingformulier	79
Rechten en plichten t.a.v. belasting	74

Gepercentreerd op het aantal cases (som >100%).

Onderwijs van kinderen en Onderwijstelsel

Aangaande het onderwijs van kinderen wordt veel belang gehecht aan de studie en schoolkeuze, studiefinanciering en ouderavonden.

Tabel B6-3.5: Aspecten van het onderwijs van kinderen, in percentages, multiple response N=14).

Studie en schoolkeuze	93
Studiefinanciering	79
Ouderavonden	64
Afbakening taken onderwijs en opvoeding	43
Straffen door leerkracht	43
Huiswerk	43

Gepercentreerd op het aantal cases (som >100%).

De aspecten van het onderwijssysteem overlappen deels met de aspecten van het onderwijs van de kinderen.

Tabel B6-3.6: Aspecten van het onderwijssysteem, in percentages, multiple response (N=14).

Studiekosten	79
Beroepsonderwijs	71
Onderwijssysteem in Nederland	71

Gepercentageerd op het aantal cases (som >100%).

Omdat het domein wonen relatief vaak door de Turkse respondenten werd genoemd is dit domein ook verder uitgewerkt. Het gaat hierbij vooral om het huren van een huis, afval en gas, water en licht.

Tabel B6-3.7: Aspecten wonen, in percentages, multiple response (N=12).

Huis huren	83
Afval	67
Omgaan met water, gas en licht	58

3.4 Samenvatting

Opnieuw blijkt er binnen de groep geïnterviewde werkloze oudkomers verschillende interesses zijn. Dat uit zich in de voorkeur voor verschillende domeinen. Tevens is er geen enkel domein dat door meer dan 45 procent van de respondenten wordt genoemd. De interesse voor een bepaald domein verschilt naar opleidingsniveau en land van herkomst. De belangrijkste inhoudelijke domeinen waarop de respondenten taalvaardiger willen worden zijn:

- sociale en juridische zaken (met name juridische hulp en sociale zekerheid);
- gezondheid (met name ziekte);
- geldzaken (met name het aspect belastingen);
- onderwijs van de kinderen (aangaande studie- en schoolkeuze, studiefinanciering);
- onderwijssysteem (studiekosten);
- wonen (huis huren, afval, gas, water en licht).

Het domein werk behoort niet tot de meest genoemde domeinen.

4 ANDERE ONDERWIJSBEHOEFTE

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de eventuele behoeften van oudkomers aan andere cursussen dan taalonderwijs. Het gaat hier dus om de vraag of men los van taalonderwijs andere cursuswensen heeft (ook los van de gecombineerde/duale trajecten).

4.2 Behoeftte aan andere cursussen

Zeventig procent van de respondenten geeft aan naast taalonderwijs geen behoefte te hebben om een andere opleiding/cursus te volgen. De Turkse respondenten willen vaker (45%) een andere cursus volgen dan de Marokkaanse respondenten (20%). Dit kan verklaard worden, zoals eerder aangegeven, uit het feit dat zij jonger zijn.

De voorkeur van degenen die wel een cursus willen volgen (15x) gaat vooral uit naar een beroepsopleiding of basisinformatica. Bijna de helft (7 personen) geeft voorts aan dat zij deze cursus in het Nederlands zouden willen volgen. De andere helft wil de cursus in de eigen taal volgen. Ze volgen de cursus bij voorkeur in het buurthuis (9x) of op het ROC (6x).

De respondenten ontvangen het liefst informatie over cursussen via de moskee (7x), buurthuis (6x) en de Sociale Dienst (5x).

4.3 Samenvatting

Er is een kleine groep respondenten (30%) die aangeeft dat zij behoefte hebben aan andere cursussen naast een taalcursus. Turkse respondenten willen vaker een cursus volgen dan de Marokkaanse. De voorkeur gaat uit naar:

- Beroepsopleidingen en cursussen basisinformatica.
- Het buurthuis als locatie voor de cursussen.
- De voorkeur voor een cursus in de eigen taal of het Nederlands verschilt sterk tussen de respondenten.
- Informatie verspreid via de moskee, het buurthuis of de Sociale Dienst.

GEMEENTE D: Opvoeders en werklozen uit verschillende vluchtelingengroepen

1 HET PROFIEL VAN DE DOELGROEP

1.1 Inleiding

In dit verslag rapporteren we de uitkomsten van het cursusbehoefte-onderzoek onder oudkomers in gemeente D. Het onderzoek heeft plaats gevonden onder 22 opvoeders en 27 werkloze oudkomers uit verschillende vluchtelingengroepen (Afghanistan, Irak, Somalië en Soedan (1x))¹.

Opvoeders zijn in dit onderzoek als volgt gedefinieerd: personen (meestal vrouwen) die vóór september 1998 een verblijfsvergunning hebben gekregen, werkloos zijn of niet meer dan 12 uur per week betaalde arbeid verrichten, de zorg hebben voor één of meer thuiswonende kinderen onder de 18 jaar en het Nederlands onvoldoende beheersen.

Werkloze oudkomers zijn als volgt gedefinieerd: personen die voor september 1998 een verblijfsvergunning hebben gekregen, werkloos zijn of niet meer dan 12 uur per week betaalde arbeid verrichten, geen reguliere opleiding volgen, niet ouder zijn dan 57½ jaar en het Nederlands onvoldoende beheersen.

Allereerst wordt een schets gegeven van de achtergrond van de geïnterviewde oudkomers. Bij de beschrijving van de wensen op het gebied van (taal)cursussen is onderscheid gemaakt naar opvoeders en werkloze oudkomers, maar er is ook gekeken naar een aantal andere achtergrondkenmerken. Het gaat hierbij om land van herkomst en hoogst genoten opleiding in land van herkomst. Alleen als er sprake is van verschillen naar achtergrondkenmerken dan wordt dit in de tekst genoemd. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat met een aantal van 49 respondenten in de meeste gevallen niet gesproken kan worden van significante verschillen. Als er verschillen zijn tussen de verschillende subgroepen dan zijn deze indicatief van aard.

¹ Het onderscheid tussen opvoeders en werklozen is gemaakt op basis van een screeningsvraag. Het gaat hier om de hoofdtak (zorg voor kinderen of werkloos) volgens de respondent zelf.

1.2 Persoonlijke kenmerken van de doelgroep

Geslacht en doelgroep

Er zijn meer mannen geïnterviewd dan vrouwen (respectievelijk 55 en 45%). De verdeling over de seksen is gelijk bij de Afghaanse en Irakese respondenten. Er zijn meer Somalische mannen dan vrouwen geïnterviewd: respectievelijk 67 en 33 procent.

Alle geïnterviewde mannen vallen onder de definitie van werkloze oudkomers. Bij de vrouwelijke vluchtelingenoudkomers valt 73 procent onder de opvoeders en 27 procent onder de werklozen.

Land van herkomst en spreektaal

Van de negenenveertig geïnterviewde oudkomers in gemeente D komt 41 procent uit Afghanistan, 31 procent uit Somalië, 27 procent uit Irak en één respondent uit Soedan. Onderstaande tabel geeft een overzicht van oudkomers naar land van herkomst, uitgesplitst naar opvoeders en werklozen.

Tabel B7-1.1: Doelgroep naar herkomstland, in percentages (N=49).

	Afghanistan (n=20)	Somalië (n=15)	Irak (n=14) ²	Totaal (n=49)
Opvoeders	30	33	36	33
Werkloze oudkomers	70	67	64	67
Totaal	100	100	100	100

De voertaal thuis is voor vrijwel alle geïnterviewde vluchtelingenoudkomers de taal/talen van het land van herkomst. Slechts één respondent geeft aan naast de eigen taal thuis ook Nederlands te spreken.

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de geïnterviewde respondenten is 32,6 jaar. De jongste is 21 jaar, de oudste is 53 jaar. De meeste vluchtelingenoudkomers vallen in de leeftijdscategorie van 31 tot 40 jaar (44%). Daarnaast is 40 procent van de geïnterviewden tussen de 20 en 30 jaar.

² Een respondent is van Soedanese afkomst. Vanwege het beperkte aantal nieuwkomers uit een land in de steekproef uit het GBA is gekozen voor een taalgroep (Arabisch) in plaats van land van herkomst. Uiteindelijk zijn voornamelijk Irakezen geïnterviewd en één Soedanees. Deze Soedanees is meegenomen bij de Irakezen. Het betreft een man in de categorie oudkomer werkloos.

Tabel B7-1.2: Leeftijd in klassen naar doelgroep, in percentages (N=49).

	Opvoeders (n=16)	Werklozen (n=33)	Totaal (n=49)
20-30 jaar	47	36	40
31-40 jaar	47	43	44
41-50 jaar	6	15	13
51-55 jaar	-	6	3
Totaal	100	100	100

Burgerlijke staat

Veruit het grootste deel van de vluchtelingenopvoeders is gehuwd (87%), één vrouw is een alleenstaande ouder en één vrouw is weduwe. De helft van de werkloze vluchtelingen daarentegen is gehuwd terwijl de andere helft alleenstaand is.

Thuiswonende kinderen

Alle opvoeders hebben thuiswonende kinderen. Elf van hen hebben 1 of 2 kinderen, en vijf van hen hebben 3 tot en met 5 kinderen. Bij de doelgroep werklozen heeft minder dan de helft kinderen (39%). Van deze dertien personen hebben er acht 1 of 2 kinderen, en vijf 3 tot en met 5 kinderen. De meeste gezinnen zijn dus meestal klein met één of twee kinderen.

Tabel B7-1.3: Leeftijd jongste kind in het huishouden naar doelgroep, in percentages (N=26).

Leeftijd	Werklozen (n=13)	Opvoeders (n=13)	Totaal (n=26)
1 tot 4 jaar	39	77	58
5 tot 12 jaar	46	23	34
13 tot 18 jaar	15	-	8
Totaal	100	100	100

De werkloze respondenten hebben iets oudere kinderen dan de respondenten in de doelgroep opvoeders.

Opleidingsniveau

Er zijn grote verschillen tussen de respondenten naar opleidingsniveau.

De meeste oudkomers hebben in het land van herkomst een opleiding gevolgd op het niveau van havo/vwo of mbo (41%). Ruim een kwart (29%) heeft mavo of vbo gevolgd. Verder heeft 14 procent een hbo of wetenschappelijke opleiding gevolgd en heeft eveneens 14 procent alleen het basisonderwijs gevolgd. Eén respondent heeft géén opleiding genoten.

Er zijn verschillen in opleidingsniveau zichtbaar naar land van herkomst. Zo zijn de respondenten uit Afghanistan en Irak hoger opgeleid dan de Somalische oudkomers.

Tabel B7-1.4: Genoten opleiding in land van herkomst naar land van herkomst, in percentages.

	Afghanistan (n=20)	Irak (n=14)	Somalië (n=15)	Totaal (n=49)
Geen/basisonderwijs	10	7	33	16
Mavo/vbo-niveau	25	43	20	29
Havo/vwo of mbo-niveau	50	21	47	41
HBO/WO	15	29	-	14
Totaal	100	100	100	100

Ook zijn er duidelijke verschillen in opleidingsniveau naar de doelgroepen opvoeders en werklozen. Het opleidingsniveau van werklozen is over het algemeen hoger dan dat van de opvoeders. Van de werklozen heeft 67 procent een opleidingsniveau van havo of hoger, in vergelijking met 31 procent van de opvoeders. Het verschil in opleidingsniveau heeft vooral te maken met het geslacht van de doelgroep. De geïnterviewde mannen zijn over het algemeen beter opgeleid dan de vrouwen. De opvoeders zijn allemaal vrouwen, terwijl het merendeel van de werklozen man is.

Tabel B7-1.5: Opleidingsniveau naar doelgroep, in percentages (N=49).

	Werklozen (n=16)	Opvoeders (n=33)	Totaal (n=49)
Geen/basisonderwijs	15	19	16
Mavo/vbo-niveau	18	50	29
Havo/vwo of mbo-niveau	46	31	41
HBO/WO	21	-	14
Totaal	100	100	100

Ongeveer 20 procent van de oudkomers heeft in Nederland aanvullend onderwijs (taalonderwijs uitgezonderd) genoten. Hiervan heeft de helft volwasseneneducatie gevolgd en de andere helft heeft voortgezet onderwijs gevolgd.

Taalniveau

In de definitie die gehanteerd is voor het identificeren van oudkomers wordt uitgegaan van personen met een onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal. Het bepalen van het taalniveau van iemand is niet eenvoudig en is zonder te toetsen niet objectief vast te stellen. In de interviewsituatie is het echter vanwege de beschikbare tijd voor het interview en de vaar-

digheden van de interviewers onmogelijk om op taal te toetsen. Uiteindelijk is er bewust voor gekozen om aan de hand van twee vragen een beeld te krijgen van het taalniveau van de respondent. De oudkomers is gevraagd aan te geven in hoeverre zij moeite hebben met het lezen van een Nederlandse krant en het voeren van een gesprek in het Nederlands. Op basis van de scores op deze twee vragen is een grove indeling gemaakt van het taalniveau.

Bijna de helft (44%) van de respondenten geeft aan vaak tot altijd moeite te hebben met het Nederlands spreken of lezen. Een bijna even grote groep (40%) geeft aan soms moeite te hebben met spreken of lezen, zoals ook blijkt uit tabel B7-1.6.

De vluchtelingenopvoeders spreken zich minder positief uit over hun vaardigheden dan de werkloze vluchtelingen.

Tabel B7-1.6: Taalvaardigheden en doelgroep, in percentages (n=48).

Lezen en spreken in het Nederlands	Werkloze oudkomers (n=33)	Opvoeders (n=15)	Totaal
Soms moeite	46	27	40
Soms tot vaak moeite	15	20	17
Vaak tot altijd moeite	39	53	44

Het oordeel dat de oudkomers hebben over hun taalniveau blijkt niet gerelateerd aan hun opleidingsniveau. Dit kan verklaard worden uit het feit dat het hier om een oordeel van de oudkomers zelf gaat en niet om een objectieve test van het taalniveau. Hoogopgeleide oudkomers stellen wellicht ook hogere eisen aan zichzelf.

Relaties met andere groepen

De respondenten geven aan te wonen in overwegend Nederlandse buurten (59%) of in gemengde buurten waar mensen uit verschillende herkomstlanden wonen (41%).

Ruim de helft van de respondenten geeft aan vooral contact te hebben met de eigen of met andere etnische groepen (55%). De overigen (45%) geven aan hiernaast ook nog contact te hebben met Nederlanders. Er zijn nauwelijks verschillen tussen de werkloze oudkomers en de opvoeders in deze percentages. Wel zien we verschillen als we kijken naar het land van herkomst. Van de Afghaanse respondenten geeft 80 procent aan ook met Nederlanders contact te hebben, bij de Iraakse oudkomers is dit 31 procent en bij de Somalische oudkomers 13 procent.

Lidmaatschap van een vereniging

Slechts éénvijfde van de respondenten is lid van een vereniging. Tussen opvoeders en werklozen zijn hierin nauwelijks verschillen. Wel zien we wederom verschil als we kijken naar het land van herkomst: bij de Afghaanse respondenten is 40 procent lid van een vereniging, bij de Somalische oudkomers is niemand lid van een vereniging.

De verenigingen waar men lid van is, betreffen sportverenigingen (4x) en culturele verenigingen/zelforganisaties (7x).

1.3 Ervaringen met taalcursussen in het verleden

Alle respondenten, op één na, hebben eerder deelgenomen aan een taalcursus. Bijna de helft (48%) heeft tenminste tweemaal aan een cursus deelgenomen.

Voor een kwart van de respondenten was het minder dan een jaar geleden dat zij een cursus hebben gevolgd (26%). Voor bijna de helft (47%) was dit twee tot drie jaar geleden, voor de overige was het langer geleden.

Van degenen die een taalcursus zijn begonnen heeft ruim de helft (57%) de cursus niet afge maakt. Eén respondent is nog bezig met zijn cursus.

Er zijn nauwelijks verschillen tussen de werkloze oudkomers en de opvoeders in het percentage dat de vorige cursus heeft afgemaakt. Wel blijkt dat met name de Somalische oudkomers de cursus niet afmaken; bijna 86 procent de cursus niet afgerond. Voor de Irakese en Afghaanse oudkomers ligt dit aandeel op respectievelijk 50 en 45 procent.

De belangrijkste redenen voor het niet afronden zijn zwangerschap (6x) en gezondheidsklachten/ziekte (6x). Andere redenen zijn gelegen in de situatie van de oudkomers (zorg voor familie, verhuizingen, werk gevonden of begonnen aan opleiding), in de randvoorwaarden (geen kinderopvang) of in de cursus zelf (sloot niet aan bij behoeften, was te makkelijk/te moeilijk, docent was niet goed).

Kenmerken van de laatst gevolgde taalcursus

De cursussen die door de respondenten zijn gevolgd, behandelden zowel schrijven (96%), lezen (94%) als spreken (94%). Daarnaast besteedden de cursussen aandacht aan vaardigheden als luisteren (89%) en grammatica (78%).

In de cursussen zijn verschillende materialen gebruikt, vaak in combinatie met elkaar. Lesboeken, de computer en stencils worden het meest gebruikt.

De cursussen waren in de meeste gevallen intensief, dat wil zeggen 4 tot 5 dagdelen (74%) en werden gevolgd op het ROC in de eigen gemeente (90%).

Bijna 40 procent van de respondenten heeft de cursus gedurende een periode van één tot twee jaar gevolgd, en ruim éénderde (35%) gedurende een half tot een heel jaar. Een kwart heeft minder dan een half jaar taalonderwijs gevolgd.

Gebruik in de praktijk

Van degenen die een cursus hebben gevolgd in het verleden geeft 80 procent aan het geleerde ook te gebruiken in het dagelijks leven. De situaties waarin de respondenten hier gebruik van maken zijn bij het boodschappen doen (65%), in contacten met burens/kennissen/vrienden (55%), en in contacten met officiële instanties (55%).

Als reden voor het niet-gebruik van het geleerde in de praktijk wordt vooral als antwoord gegeven dat het Nederlands niet goed genoeg is (16%) of dat de respondent geen contact heeft met Nederlanders (6%).

Oordeel over de cursus

De respondenten is gevraagd om hun oordeel te geven over de gevolgde taalcursus. De geïnterviewde vluchtelingenoudkomers hebben een zeer verschillend oordeel over de cursussen. Negentien respondenten (39%) laten zich uitgesproken negatief uit over de gevolgde cursus. Zij geven commentaar op de wijze van les geven, de samenstelling van de groep en het niveau van de cursus. De volgende opmerkingen zijn door hen gemaakt: *'De lessen gingen te snel'*, *'De groepen waren te groot'*, *'Er was geen goede begeleiding bij omgaan met computer'*, *'De werkwijze is niet goed. Wij hebben bijvoorbeeld maar 1 uur op de computer les en dat is te weinig'* en *'Ik heb niet veel geleerd omdat de lerares geen aandacht besteed aan de vragen van de leerlingen, maar alleen de behandelde stof moest afmaken'*.

Eénderde van de respondenten is uitgesproken positief over de cursus, en gebruiken termen als 'goed' en 'ik ben tevreden'. Vier oudkomers zijn neutraal of maken positieve en negatieve opmerkingen.

1.4 Samenvatting

De belangrijkste kenmerken van de geïnterviewde vluchtelingenoudkomers in gemeente D zijn:

- De werkloze vluchtelingenoudkomers zijn grotendeels van het mannelijke geslacht, zowel gehuwd als alleenstaand. De opvoeders zijn allen gehuwde vrouwen.
- Minder dan de helft van de werkloze oudkomers heeft kinderen, waarvan in meer dan de helft van de gevallen is het jongste kind ouder is dan 4 jaar. De opvoeders hebben 1 of 2 kinderen, de leeftijd van het jongste kind ligt in de meeste gevallen tussen de 1 en 4 jaar.
- De respondenten zijn relatief jong en vallen voor 80 procent in de leeftijdsgroep 20 tot 40 jaar.
- De respondenten hebben vooral een opleiding op mbo/havo/vwo niveau (41%) of vbo/mavo niveau (29%). De Afghaanse en Irakese respondenten zijn beduidend hoger opgeleid dan de Somalische. Mannen zijn hoger opgeleid dan vrouwen. Zo heeft 21 procent van de

mannen een opleiding op HBO/WO-niveau gevolgd, terwijl het hoogste opleidingsniveau van de vrouwen Havo/vwo/mbo is.

- Bijna de helft geeft aan vaak tot altijd moeite te hebben met Nederlands spreken en lezen. De werkloze vluchtelingenoudkomers zijn relatief hoger opgeleid en zij geven iets minder vaak aan moeite te hebben met de Nederlandse taal dan de doelgroep opvoeders.
- De respondenten komen uit Afghanistan, Irak en Somalië, en spreken thuis voornamelijk de taal uit het land van herkomst
- De vluchtelingenoudkomers wonen in overwegend Nederlandse of in gemengde buurten. Iets minder dan de helft geeft aan taalcontact te hebben met Nederlanders. De Afghaanse respondenten geven het vaakst aan contacten te hebben met Nederlanders, de Somaliërs het minst.
- Vrijwel alle geïnterviewde vluchtelingenoudkomers hebben ervaring met taalcursussen, de helft van hen heeft de cursus ook afgemaakt. Vooral de Somalische respondenten hebben eerdere taalcursussen niet afgerond;
- De redenen waarom respondenten een taalcursus niet hebben afgemaakt zijn zwangerschap en gezondheidsklachten. Aanbodfactoren als cursus was te makkelijk of te moeilijk of persoonlijke omstandigheden worden minder vaak genoemd.

2 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: ORGANISATORISCHE ASPECTEN

2.1 Inleiding

De respondenten is gevraagd naar de vorm (organisatorische kenmerken) van taalonderwijs dat zij zouden willen volgen. Deze vragen zijn zowel voorgelegd aan de personen die zonder meer aangaven hun Nederlands te willen verbeteren (96%) als aan personen die in eerste instantie geen behoefte uitten om hun Nederlands te verbeteren (4%)³.

Ook van de kleine groep die aangeeft geen Nederlands meer te willen leren is het echter belangrijk om te weten aan welke kenmerken een taalcursus zou moeten voldoen, waardoor ze wellicht toch zouden willen deelnemen. In dit hoofdstuk wordt daarom een overzicht gegeven van de wensen van alle 49 respondenten ten aanzien van taalonderwijs. Het gaat hier om de aspecten als de duur en intensiteit van de cursus, de te leren vaardigheden, de samenstelling van de groep et cetera.

2.2 Gewenste organisatorische kenmerken van taalcursussen

Doel van taalcursussen en te leren vaardigheden

De respondenten is gevraagd aan te geven met welk doel zij taal willen leren. De belangrijkste redenen die worden gegeven zijn voldoende taal beheersen om te communiceren met instanties en om te kunnen werken.

Tabel B7-2.1: Doelstellingen naar doelgroep, in percentages, multiple respons (N=49).

	Communi- ceren met buren, leer- krachten e.d.	Communi- -ceren met instanties	Lezen en schrijven op een- voudig niveau	Moeilijke teksten kunnen lezen en schrijven	Voldoende taal be- heersen om te kunnen werken	Kinderen helpen bij het huis- werk	Anders
Werklozen (n=33)	61	67	61	64	70	21	-
Opvoeders (n=16)	75	81	69	56	75	88	6
Totaal (n=49)	65	71	63	61	71	43	2

Percentering op aantal cases (som >100%).

³ De redenen die twee oudkomers aangeven om niet meer aan een Nederlandse taalcursus te willen deelnemen zijn 'ik had moeite met lezen vanwege een probleem met de ogen' en 'ik kan dat zelf doen zonder scholing'.

De geïnterviewde opvoeders leggen andere accenten bij het leren van Nederlands dan de werklozen. Tevens geven zij meer doelen op dan werklozen. De grootste verschillen tussen werklozen en opvoeders zien we bij de doelstelling ‘kinderen helpen bij het huiswerk’. De meeste opvoeders geven deze doelstelling aan, terwijl éénvijfde van de werklozen dit noemt (zowel mannelijke als vrouwelijke werklozen).

Op de vraag naar aan welke vaardigheden de meeste behoefte is, noemen de respondenten vooral mondelinge- en schrijfvaardigheden.

Tabel B7-2.2: Gewenste vaardigheden naar doelgroep, in percentages, multiple response (N=49).

	Mondelinge vaardigheden	Uitspraak	Woorden -schat	Lezen	Schrijven	Anders
Werklozen (n=33)	85	67	67	67	85	3
Opvoeders (n=16)	94	81	88	94	100	-
Totaal	88	71	74	75	90	2

Percentering op het aantal cases (som > 100%)

Combinatie van taal met andere activiteiten

Ruim de helft van de respondenten (55%) heeft interesse voor een combinatie van taal en een andere activiteit: taal met een beroepsopleiding (35%), taal met werk (10%) of taal en opvoedingsondersteuning (4%). De werkloze vluchtelingen (61%) spreken zich vaker uit voor een gecombineerd traject dan de geïnterviewde opvoeders (44%).

Duur en intensiteit van de taalcursus

De meeste respondenten (70%) spreken hun voorkeur uit voor een intensieve cursus (4 tot 5 dagdelen). Met name de werkloze respondenten hebben hier een voorkeur. De opvoeders willen vaker een cursus van 3 dagdelen.

Tabel B7-2.3: Aantal dagdelen naar doelgroep, in percentages (N=49).

	1 dagdeel	2 dagdelen	3 dagdelen	4 dagdelen	5 dagdelen
Werklozen (n=33)	-	6	18	46	30
Opvoeders (n=16)	-	-	38	25	38
Totaal	-	4	25	39	33

Over de duur van de cursus geeft ongeveer de helft van de respondenten aan: ‘zo lang als nodig’ (48%). Ruim een kwart geeft een periode van 3 maanden tot een jaar aan, en een kwart een periode van meer dan één jaar, tot maximaal twee jaar.

Voorkeur voor dagdelen en begin- en eindtijden

De meeste respondenten willen les gedurende de ochtend of middag (respectievelijk 65% en 44%). Het weekend (15%) en de avond (8%) worden veel minder genoemd. Er zijn hierbij nauwelijks verschillen tussen de werkloze oudkomers en de opvoeders te constateren.

De respondenten die een voorkeur hebben voor les in de ochtend, willen om 9:00 uur beginnen (86%), ideale eindtijd is 12:00 uur (72%) of 13:00 uur (21%). De voorkeur voor het aanvangstijdstip van een middagcursus loopt veel meer uiteen en varieert tussen 12:00 en 16:00 uur.

Voorkeurslocatie

De meeste respondenten hebben een voorkeur voor het ROC als cursuslocatie (82%). Een kwart noemt de moskee als locatie. Andere locaties worden incidenteel genoemd: buurthuis en thuis (10%), de school van de kinderen (8%).

De opvoeders noemen minder vaak het ROC (69%) als voorkeur dan de werkloze respondenten, en vaker de moskee (31%) of thuis (19%).

Op de vraag of afstand een belemmering is om een taalcursus te volgen geeft 61 procent dat dat inderdaad het geval is. Geen beschikking over vervoer en schoolgaande kinderen zijn de belangrijkste redenen voor deze belemmeringen.

Omvang en samenstelling van de groep

De meeste respondenten geven aan een voorkeur te hebben voor een bepaalde omvang van de cursusgroep (81%). De gemiddelde maximale omvang die wordt genoemd is 13,5 personen (variërend van 7 tot 20 personen). Als minimale omvang wordt gemiddeld een aantal van negen personen genoemd (variërend van 4 tot 16 personen).

Ook is gevraagd naar voorkeuren voor de samenstelling van de cursusgroep. Het belangrijkste wordt het opleidingsniveau van de medecursisten gevonden. Ruim 70 procent heeft een voorkeur voor medecursisten met een zelfde opleidingsniveau. Een kwart maakt het niet uit. De werkloze respondenten (75%) spreken hier iets vaker een voorkeur voor uit dan de opvoeders (63%).

Ook de leeftijd van de medecursisten wordt enigszins belangrijk gevonden. Bijna 43 procent van de respondenten geeft aan een voorkeur te hebben voor cursisten van ongeveer dezelfde leeftijd. De meerderheid (63%) maakt het echter niet uit. Dit geldt zowel voor de opvoeders als de werklozen.

Het geslacht van de medecursisten is voor 29 procent van de respondenten belangrijk. Maar ook hier geeft 63 procent dit niet uitmaakt. Als we kijken naar de verschillende subgroepen

zien we dat vrouwen, zich hier vaker voor uitspreken dan de werklozen (meestal man). De percentages voor deze groepen liggen respectievelijk op 44 procent en 22 procent. Het gaat hier vooral om de Somalische oudkomers (86%).

Het land van herkomst van de medecursisten wordt door bijna geen enkele oudkomer belangrijk gevonden. Slechts 2 oudkomers spreken hier hun voorkeur voor uit, 63% maakt het niets uit en éénderde heeft juist een voorkeur voor medecursisten uit andere dan het eigen land. Dit geldt met name voor de Afghaanse respondenten.

Het betalen van de eigen bijdrage

De respondenten is gevraagd in hoeverre het betalen van een eigen bijdrage een bezwaar is voor het volgen van een taalcursus. Bijna 43 procent geeft aan dat dit een bezwaar is omdat zij geen geld hebben voor de cursus en 18 procent is van mening dat de gemeente, als die het belangrijk vinden dat vluchtelingen taalles volgen, de cursus moet betalen. Eénvijfde geeft aan dat het afhangt van de hoogte van de eigen bijdrage. Een kleine groep van 16 procent vindt een eigen bijdrage geen bezwaar of zelfs een stimulans.

Informatiekanalen

Als informatiekanaal, waarlangs men op de hoogte wordt gebracht van het cursusaanbod, wordt vooral de sociale dienst genoemd (67%).

Tabel B7-2.4: Informatiekanalen, percentages, multiple respons (N=49).

Informatiekanaal	%
Sociale dienst	67
Arbeidsbureau	43
Moskee	31
Gemeente	25
Buurthuis	14
Zelforganisaties	25
School van de kinderen	4
Anders	6

Centering op aantal cases (som >100%).

Er zijn geen grote verschillen tussen de doelgroepen 'werklozen' en 'opvoeders' in hun voorkeur voor informatiekanalen.

Informatie over taalcursussen

Bijna de helft van de oudkomers (49%) wil de informatie over taalcursussen in de eigen taal, bijna 40 procent wil dit in het Nederlands en 11 procent maakt het niet uit. Driekwart van de respondenten zou graag hulp bij de taalcursus ontvangen.

2.3 Termijn waarop cursus gevolg kan worden en behoefte aan kinderopvang

De respondenten is gevraagd of zij binnen twee jaar een taalcursus of een andere cursus zouden willen volgen. Hierop antwoordt 94 procent positief. Veertig procent heeft dan kinderopvang nodig. Elf respondenten hebben een voorkeur voor formele kinderopvang en de andere zeven hebben een voorkeur voor informele kinderopvang.

2.4 Samenvatting

Ten aanzien van de organisatorische aspecten van taalonderwijs, zijn door de geïnterviewde vluchtelingenoudkomers in gemeente D de volgende behoeftes uitgesproken:

- Vrijwel alle respondenten willen hun Nederlands verbeteren.
- Het doel van de taalcursus is vooral het communiceren met instanties en het voldoende beheersen van de taal om te kunnen werken. Voor de opvoeders is vaker dan bij de werklozen ook het kunnen helpen van de kinderen bij het huiswerk een doelstelling.
- Het meeste belang wordt gehecht aan het leren van mondelinge en schrijfvaardigheden.
- Ongeveer de helft van de respondenten wil alleen taalles, en de andere helft heeft ook interesse voor een combinatie van taalles met een beroepsopleiding, met werk of opvoedingsondersteuning. De opvoeders spreken iets vaker hun voorkeur uit voor alleen taalles.
- De meeste respondenten geven de voorkeur aan een intensieve cursus, met als voorkeurslocatie het ROC. De opvoeders geven iets vaker de voorkeur aan drie in plaats van vier of vijf dagdelen en hebben ook iets meer de voorkeur voor de moskee of thuis als locatie.
- De voornaamste belemmeringen om taalles te volgen hangt samen met het geen beschikking hebben over vervoer en de zorg voor kinderen.
- De meeste respondenten spreken een voorkeur uit voor medecursisten met een zelfde opleidingsniveau. De leeftijd, sekse en land van herkomst spelen veel minder een rol. Somalische opvoeders willen echter wel graag in een vrouwengroep taalles.
- Bijna de helft van de vluchtelingenoudkomers vindt een eigen bijdrage een bezwaar. Enerzijds om financiële redenen anderzijds omdat de respondenten vinden dat de gemeente het moet betalen.
- Veertig procent van de respondenten heeft kinderopvang nodig als zij binnen twee jaar met een cursus beginnen. Er is een lichte voorkeur voor formele kinderopvang.

3 BEHOEFTE AAN TAALONDERWIJS: INHOUDELIJKE ASPECTEN

3.1 Inleiding

Behalve de organisatorische kenmerken van de taallessen, is ook de vraag naar de inhoud van de taallessen belangrijk. Daarbij gaat het vooral om de inventarisatie van de gebieden waarop oudkomers taalvaardiger willen worden. Hiermee wordt informatie verkregen waarmee cursussen zoveel mogelijk kunnen worden ingericht op de doelsituaties van anderstaligen. Het gaat dus om het leren van taal in een bepaalde context die aansluit bij de leefwereld van de cursist en niet alleen om het aanleren van woorden die vallen onder een bepaald domein.

3.2 Inhoudelijke domeinen

De oudkomers is gevraagd welke drie domeinen zij het belangrijkste vinden. De domeinen werk (45%), onderwijssysteem (43%) en eigen opleiding (41%) worden het belangrijkste gevonden.

Tabel B7-3.1: Belangrijke inhoudelijke domeinen naar doelgroep, in percentages, multiple response (N=49).

Domeinen	Werklozen (n=33)	Opvoeders (n=16)	Totaal
Werk	61	13	45
Onderwijssysteem	42	44	43
Eigen opleiding	42	38	41
Sociale en juridische zaken	36	25	33
Cultuur	30	13	25
Onderwijs kinderen	12	50	25
Wonen	24	19	22
Gezondheid	15	31	20
Geldzaken	15	19	16
Kinderen en opvoeding	15	19	16
Verkeer en vervoer	-	19	6
Ouder worden in Nederland	3	-	2

Percentering op aantal cases (som >100%).

De grootste verschillen tussen de doelgroepen werklozen en opvoeders zien we op het terrein van werk en onderwijs van de kinderen. De top 3 voor de werkloze vluchtelingenoudkomers is:

- werk;
- onderwijssysteem;
- eigen opleiding.

De top 3 voor vluchtelingenopvoeders is:

- onderwijs kinderen;
- onderwijssysteem;
- eigen opleiding.

De werkloze oudkomers zijn meer gericht op het verbeteren van de eigen positie in de Nederlandse samenleving (onderwijs en werk), terwijl de geïnterviewde opvoeders meer op de kinderen en onderwijs gericht zijn.

3.3 Thematische uitwerking van de domeinen

In deze paragraaf worden de inhoudelijke domeinen in volgorde van belangrijkheid nader uitgewerkt, dat wil zeggen binnen een domein wordt gekeken welke onderwerpen van belang worden geacht. Het gaat hier dus om aspecten waar in de taalles aandacht aan besteed zou moeten worden. We noemen steeds de aspecten die het meest genoemd worden.

Werk

Het belangrijkste aspect van het domein werk waar een taalcursus aandacht aan moet besteden is volgens de respondenten ‘sollicitatieprocedures’.

Tabel B7-3.2: Aspecten van het domein werk, in percentages (N=22).

Sollicitatieprocedures	82
Inschrijven bij uitzendbureaus	50
Rechten en plichten werkzoekenden	46
Informatie over zoeken naar werk	46
Erkenning buitenlandse diploma's	46

Onderwijssysteem

Aangaande het onderwijssysteem wordt veel belang gehecht aan kennis over het beroeps-onderwijs.

Tabel B7-3.3: Aspecten van het onderwijssysteem, in percentages (N=21).

Beroepsonderwijs	86
Voorgezet onderwijs	38
Volwasseneneducatie	33
Studiekosten	33
Basis en speciaal onderwijs	29

Eigen opleiding

Ook bij het domein 'eigen opleiding' speelt kennis van de Nederlandse taal aangaande het aspect 'beroepsopleiding' een grote rol.

Tabel B7-3.4: Aspecten van eigen opleiding, in percentages (N=20).

Aansluiting taalcursussen en beroepsopleiding	75
Info krijgen	75
Passende opleiding vinden	70

Onderwijs kinderen

Bij de opvoeders staat onderwijs kinderen in de top 3, daarom volgt in tabel B7-3.5 een overzicht van de aspecten die daar mee te maken hebben. De opvoeders zijn in een groot aantal aspecten die te maken hebben het onderwijs geïnteresseerd, met name de kwaliteit van het onderwijs, lesmateriaal en studie en schoolkeuze.

Tabel B7-3.5: Aspecten van onderwijs kinderen, in percentages (N=12).

Kwaliteit van het onderwijs	100
Lesmateriaal	83
Studie en schoolkeuze	83
Studiefinanciering	75
Huiswerk	75
Schoolfeestjes	75
Ouderavonden	75
Leerplicht en sancties	67
Schoolreisjes	67

3.4 Samenvatting

De respondenten hebben de meeste interesse om Nederlands te leren op de domeinen:

- Werk: met name over de sollicitatieprocedure.
- Onderwijssysteem: vooral het beroepsonderwijs.
- Eigen opleiding: met name de aansluiting tussen taalcursussen en het beroepsonderwijs.
- Opleiding en kinderen: vooral de kwaliteit van het onderwijs, studie en schoolkeuze en het lesmateriaal.

De groep vluchtelingenoudkomers in gemeente D zijn zeer georiënteerd op werk en leren. De werkloze respondenten vooral op het verbeteren van hun situatie ten aanzien van de arbeidsmarkt en het onderwijs. De opvoeders hebben daarnaast ook aandacht voor het onderwijs van de kinderen.

4 ANDERE ONDERWIJSBEHOEFTE

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de eventuele behoeften van oudkomers aan andere cursussen dan taalonderwijs. Het gaat hier dus om de vraag of men los van taalonderwijs andere cursuswensen heeft (ook los van de gecombineerde/duale trajecten).

4.2 Behoeft aan andere cursussen

Alle respondenten geven aan eventueel ook een andere opleiding/cursus te willen volgen. De voorkeur van deze personen gaat vooral uit naar een beroepsopleiding (73%) of basisinformatica (27%). De werkloze vluchtelingenoudkomers (82%) hebben een sterkere voorkeur voor een beroepsopleiding dan opvoeders (56%).

Bijna alle respondenten (90%) geven aan dat ze de cursussen in het Nederlands willen volgen. Ze willen de cursus vooral aan het ROC volgen (78%) of in de moskee (24%). De opvoeders noemen iets vaker de moskee en de school van hun kinderen als plaats waar de cursus gegeven kan worden.

Als informatiekanal voor andere cursussen geven de respondenten hun voorkeur aan het arbeidsbureau (67%) en de sociale dienst (61%). Bijna de helft van de respondenten (47%) ontvangt bij voorkeur informatie over de cursussen in het Nederlands, 37 procent heeft dit liever in de eigen taal en 16 procent maakt het niets uit.

4.3 Samenvatting

Alle respondenten hebben behoefte om ook andere cursussen te volgen naast taalonderwijs. Het gaat hier vooral om beroepsopleidingen en cursussen basisinformatica. Men wil de cursus in het Nederlands volgen, en bij voorkeur aan het ROC.